

PARTNERSKAP

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

Del B

SOU_{1993:98}

Betänkande av Partnerskapskommittén

PARTNERSKAP

Del B

SOU_{1993:98}

Betänkande av Partnerskapskommittén

Ref K13 Ucc 500

Statens offentliga utredningar
1993:98
Justitiedepartementet

Partnerskap

Del B

Betänkande av Partnerskapskommittén
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

INSTITUTET FÖR SOCIALA STUDIER

Benny Henriksson

Pia Lundahl

HOMOSEXUELLA PARRELATIONER OCH BARN OCH HOMOSEXUELLA FÖRÄLDRAR

En kunskapssammanställning gjord för
Partnerskapskommittén

INSTITUTET FÖR SOCIALE STUDIER
drottning Kristinas väg 10, 141 23 Huddinge
Tel. 08-746 5000

Boktitel: Barn och homosexuella
föreläsare: Göran Sjöberg
Föreläsning: 1991
Föreläsning: 1991

HOMOSEXUELLA PARRELLATIONER OCH BARN OCH HOMOSEXUELLA FÖRÄLDRA

En kunskapsöversyn gjord för
Partnerhögskommittén

Innehållsförteckning

I	Inledning. Om källor, metoder m m	9
1	Underlaget	9
2	Något om de begrepp vi använder	13
II	Teorier om sexualitet, homosexualitet, familj	15
1	<i>Homosexualiteter</i>	15
2	<i>Social konstruktion</i>	17
3	<i>Varför blir man homosexuell?</i>	23
3.1	Samhälle/individ	23
3.2	Psykoanalytiska teorier	24
3.3	Interaktionistiska identitetsteorier	29
3.4	Nya utmaningar	32
4	<i>Kärleksliv och familjekonstruktion</i>	33
5	<i>Den homosexuella relationen - som icke existerande och som borgerlig familjeform</i>	37
III	Homosexuella relationer	41
1	<i>Vad är ett homosexuellt förhållande?</i>	41
1.1	Sexualitet som kriterium för en homosexuell relation	42
1.2	Emotionellt engagemang som kriterium för en homosexuell relation	43
1.3	Sexuell identitet som kriterium för en homosexuell relation	43
1.4	Brister i forskningen	44
2	<i>Forskning om homosexuella relationer</i>	45
2.1	Tidigare studier om homosexuella relationer	46
2.2	Hur många lever i parförhållanden?	48
2.3	Hur går det till att finna en partner?	49
2.3.1	Var träffas man?	49
2.3.2	Önskemål om partnern	49
2.4	Åldersskillnader	50
2.5	Kopiera heterosexuella samlevnadsformer?	51

2.5.1	Vänskapsrelationer	51
2.6	Kvalitén i homosexuella relationer	52
2.6.1	Emotionell tillfredsställelse	52
2.6.2	Kär i sin partner?	52
2.6.3	Det bästa i relationen	53
2.6.4	Hur länge varar relationerna?	53
2.6.5	Hinder för separationer	53
2.7	Sexualitet	54
2.7.1	Sexuell tillfredsställelse i parrelationen	55
2.7.2	Sexualfrekvens	55
2.7.3	Lesbisk sexualitet	56
2.8	Betydelsen av jämställdhet i homosexuella förhållanden	57
2.8.1	Social exchange-teorier och homosexuella relationer	59
2.8.2	Andra faktorer av betydelse för maktbalansen i homosexuella relationer	60
2.9	Bristen på samhälleligt och institutionaliserat erkännande	60
2.9.1	Ceremonier	61
2.9.2	Vad använder man för begrepp?	61
2.9.3	Konflikter med familjemedlemmar	61
2.9.4	Reaktionen från andra homosexuella vänner	61
2.9.5	Juridiska konsekvenser	62
2.10	Aids påverkan på relationer bland homosexuella män	62
2.11	Rädslan för homosexuella relationer bland allmänheten	64
2.12	Bristen på psykologiskt stöd för homosexuella par	64
3	<i>Sammanfattning, slutsatser</i>	67
	Litteratur	69
IV	Barn och homosexuella föräldrar	79
1	<i>Inledning</i>	79
1.1	Homosexuella har redan barn	79
1.2	Den homosexuella familjen	80
1.3	"Om det finns en vilja finns det också en väg"	80
2	<i>De vanligaste argumenten</i>	83
2.1	Barnets bästa	83
3	<i>Tidigare utredningar</i>	85
3.1	Inseminationsutredningen	85
3.2	Homosexuella och samhället	85
3.3	Socialstyrelsens uppfattning	86
3.3.1	Reaktionerna på Socialstyrelsens utlåtande	86
4	<i>Forskningen om barn och homosexuella föräldrar</i>	87
4.1	Könsidentitet, sexuell identitet & könsrolls beteende	87

4.2	Lesbiska mödrar	88
4.3	Homosexuella fäder	89
4.4	Adoptionsfrågan enligt utredningen om homosexuella och samhället	89
4.5	Adoptivbarnens utveckling	90
4.6	Reaktioner från omgivningen	91
4.7	Komma-ut-processen	91
4.8	Vårdnadstvist	92
5	<i>Forskningens tillförlitlighet enligt Socialstyrelsens vetenskapliga råd</i>	95
5.1	Argument för och emot forskningens tillförlitlighet	95
5.2	Socialstyrelsens vetenskapliga råds slutsats	96
5.3	Betydelsen av avvikelse	97
5.4	Skillnader i teori och praktik	98
5.5	En annan tolkning av forskningsresultaten	98
5.6	Föreställningar om homosexualitet	99
5.7	Kritik av psykiatrikers och psykologers negativa inställ- ning till homosexualitet	99
5.8	Kritik mot forskningen från den homosexuella rörelsen . . .	100
6	<i>Avslutning</i>	101
6.1	Den moderna familjen i det moderna samhället	101
6.2	Den homosexuella identiteten i det moderna samhället . . .	102
6.3	Konklusion	102
	Litteraturlista	103

I Inledning. Om källor, metoder m.m.

1 Underlaget

Denna kunskapssammanställning berör ett relativt nytt forskningsområde; den homosexuella familjen, homosexuella parrelationer samt barn och homosexuella föräldrar. Den allmänna familjeforskningen har till helt övervägande del hittills intresserat sig för nära relationer och parförhållanden mellan personer av olika kön (Kelley et al 1983) samt relationerna mellan föräldrar som man förutsätter är heterosexuella och deras barn.

Forskningen om homosexualitet har inte heller, tills helt nyligen, intresserat sig för parförhållanden. Traditionellt har forskningen om homosexualitet varit upptagen av att försöka finna orsakerna till homosexualiteten. Man har lyft fram det som man uppfattat som det "perverse", det "sjukliga" eller det "neurotiska" och försökt förklara homosexualitetens etiologi med genetiska eller mentala störningar.

I en bibliografi över forskning om homosexualitet som nyligen publicerades visade det sig att bara 36 vetenskapliga arbeten av 5.000 kunde klassas som forskning om "homosexuella parförhållanden". Däremot fanns det 207 arbeten om "psykiatri" och "psykoterapi", "behandling" och liknande ämnesområden och 155 rapporter om upplevelser av lesbiska kvinnor eller homosexuella män i fängelser (Peplau 1991).

Den mesta homosexualitetsforskningen har inriktats på individuella faktorer och forskarna har inte sett, eller velat se, hur viktiga relationer är för homosexuella. Före 1970 försiggick den mesta forskningen om homosexualitet på män som endera gick i terapi eller som satt i fängelse (Davidson 1982). När forskningen väl började intressera sig för (manliga) homosexuella relationer var det nästan bara den sexuella aspekten som togs upp, inte frågor om kärlek och samlevnadsformer. Man förutsatte, att homosexuella relationer var kortvariga "affärer" (Berger 1990).

Ett relationellt perspektiv i forskningen om homosexualitet lyfter fram de känslomässiga relationerna mellan personer av samma kön. Man intresserar sig för hur homosexuella relationer knyts i olika historiska skeden och hur olika kulturer och subkulturer organiserar stöd eller motstånd mot dessa relationer. Man intresserar sig för relationernas kvalitet och maktfördelningen mellan parterna och hur sexualiteten uttrycks i homosexuella relationer. Man har jämfört homo- och heterosexuella

relationer och man har kunnat fördjupa kunskaperna om könets betydelse för olika upplevelser av de nära relationerna.

För att få material till vår sammanställning har vi i första hand varit hänvisade till internationella studier. Detta av flera skäl. Det viktigaste är att forskningen om homosexualitet har varit mycket begränsad i vårt land. Det finns i sin tur många skäl till detta förhållande. Det har inte funnits någon medveten ambition från samhällets sida att satsa på sådan forskning, på samma sätt som det exempelvis funnits när det gäller ungdomsforskning eller invandrarforskning. En annan anledning är att så få beteendevetenskapliga forskare i Sverige intresserat sig för forskning om homosexualitet¹. Detta håller gradvis på att förändras, men fortfarande har Sverige, i jämförelse med många andra länder en mycket låg "profil". I exempelvis Holland finns två tvärvetenskapliga universitetscentra som enbart sysslar med forskning om homo- och bisexualitet, dels i Utrecht och dels i Amsterdam.

Den mesta forskningen om homosexuella parförhållanden och homosexuella och barn har utan tvivel gjorts i USA. Det är osäkert om vi direkt kan överföra dessa erfarenheter till situationen för homosexuella i Sverige. Men vi tror att mycket av det som lyfts fram i dessa studier också har relevans för svenska förhållanden.

Vi har gått igenom en lång rad enskilda **forskningsrapporter** och **sammanställningar** av forskning om homosexuella par och homosexuella och barn. Vi har också, för att komplettera den bild vi därmed har fått fram, gjort sökningar i databasen **Sociofile** och där fått ytterligare material i form av **abstracts**. Ytterligare en viktig källa har varit vetenskapliga tidskrifter som **Journal of Homosexuality** och **Journal of the History of Sexuality**, som ofta de senaste åren publicerat forskningsmaterial som både rör homosexuella relationer och homosexuella och barn.

De resurser som ställdes till vårt förfogande har inte gjort det möjligt att göra en fullständig genomgång av de studier som rör vårt ämnesområde. Vi hoppas dock att materialet ska ge ytterligare underlag för den sk Partnerskapskommitténs behandling av frågan.

Inledningsvis ger vi en översikt över den moderna forskningen om homosexualitet. Många ställer sig frågan om hur homosexualiteten utvecklas hos den enskilde individen. Är homosexualiteten "medfödd" eller något som växer fram och formas under uppväxten? Vi ska ge en mycket schematisk bild av hur den homosexuella identiteten kan utvecklas i det moderna västerländska samhället, utifrån ett kunskapssociologiskt perspektiv. Eftersom vårt huvudämne är homosexuella relationer och homosexuella och barn kommer vi också inledningsvis att ge en kort introduktion till den moderna familjens situation samt likheter och olikheter med den homosexuella familjen.

¹ Med några få undantag, se till exempel Kurt Ernulf, Sune Innala, Lena Nilsson-Schönnesson (psykologi), Per Arne Håkansson, Benny Henriksson, Mats Hilde, Sven-Axel Månsson (sociologi), Don Kulick (socialantropologi) samt Göran Söderström och Fredrik Silverstolpe (historia).

Därefter ska vi närma oss vår huvudfråga, hur den homosexuella relationen ser ut. Vi ska jämföra forskning kring homosexuella och heterosexuella par och vi ska jämföra forskning om manliga homosexuella par och lesbiska par. Hur många homosexuella önskar egentligen att leva i parförhållanden? Vad menas med öppna respektive slutna parförhållanden? Hur ser maktrelationerna ut i heterosexuella parförhållanden i jämförelse med homosexuella osv.

Därefter ska vi redovisa en sammanställning av den aktuella forskningen när det gäller vår andra huvudfråga, homosexuella och barn.

2 Något om de begrepp vi använder

I rapporten använder vi för det mesta begrepp som homosexuell, homosexuella relationer, manliga homosexuella par, lesbiska, lesbiska par. Ibland använder vi begreppen bögar och lesbiska. Det ska då uppfattas som ett uttryck för det språkbruk som är vedertaget och accepterat inom den homosexuella kulturen.

Materialet kring homosexuella relationer har sammanställts av Benny Henriksson, medan avsnittet om barn och homosexuella föräldrar har sammanställts av Pia Lundahl.

Benny Henriksson:

II Teorier om sexualitet, homosexualitet, familj

1 Homosexualiteter

Det är märkligt vilken stor betydelse som det moderna västerländska samhället lägger på sexualiteten och hur man på alla tänkbara sätt försökt lyfta fram sanningen om sexualiteten, menade den franske filosofen Michel Foucault (1980a). Ingen annan kultur verkar ha varit så besatt av att kategorisera, benämna och att försöka utröna orsakerna till den ena eller andra formen av sexualitet. Ingen annan kultur har lagt så stor vikt vid vem man ligger med, för att bestämma vem man är. Det vanligaste i en kulturell jämförelse är att andra saker bestämmer jaget.

Ett sätt att se på sexualiteten, som är mycket vanlig, är att framhäva det biologiskt givna, sexualiteten som "naturlig" och opåverkad av de sociala omständigheterna. Det är vanligt att man försöker förklara komplicerade helheter som sexualiteten med hänvisning till en slags inre sanning eller essens, ett universellt mönster organiserat av naturen själv. De som sett sexualiteten så har ofta känt respekt och rädsla för den. Man har talat om sexualiteten som den mest kraftfulla instinkten hos människan. Sexualiteten blir enligt detta synsätt lätt farlig och en källa till mänskliga problem, en kraftfull pockande drift som bara kan hållas tillbaka genom en stark formell social kontroll och en strikt moral. I nyare sociobiologiska varianter har dessa teorier legat till grund för försök att legitimera skillnader mellan män och kvinnor, eller för att bevisa heterosexualitetens överlägsenhet över homosexualiteten.

Om man ser homosexualiteten som medfödd anser man troligen också att homosexuella människor ska respekteras eftersom de inte kan "hjälpa att de är som dom är".

I psykoanalytisk tappning, blir homosexualiteten en sammanjämkning av medfödda anlag och neurotiska störningar i den tidiga barndomen. Den homosexuelle styrs, enligt detta synsätt, av en drift eller instinkt, så stark att den många gånger är okontrollerbar.

Om vi betraktar sexualiteten som driftsstyrd och i grunden asocial så kommer vi att stödja en tät och auktoritär reglering av den. Om man utgår från denna syn blir det också naturligt att misstro människor. Återstår behovet att reglera och kontrollera sexualiteten. Denna syn har länge

dominerat vår syn på sexualiteten. Den har grundat sig på tron på de förstörande och "svarta" krafterna i sexualiteten och att dessa krafter enbart kan kontrolleras genom klara moraliska regler inbäddade i en särskild uppsättning sociala institutioner: äktenskapet, heterosexualiteten, familjelivet och monogamin. Det här synsättet är djupt rotat i den kristna traditionen, men också i stora delar av den medicinska och socialvetenskapliga världen och har djupt påverkat vår kultur och vårt lagssystem.

På senare år har den fått nytt starkt stöd från två grupper som man kanske inte förväntat sig att finna på samma barrikader, nämligen dels den ortodoxa feminismen som söker en nymoralistisk världssyn (Luker 1988) och dels den nya högern, främst i USA och England, som söker återupprätta en strikt sexualmoral (Weeks 1985).

Även "radikala" tänkare har uppfattat sexualiteten som en kraft som måste **frigöras**. De liberala ideologerna, i motsats till de kontrollerande, ser sexualiteten som i grunden god och hälsosam, en positiv kraft i samhället, som har förtryckts av civilisationen eller i mer socialistiska varianter av kapitalismen. Exempel på forskare som förespråkade denna uppfattning är Wilhelm Reich på 1930-talet och Herbert Marcuse på 1950-talet. De såg sexualiteten som en i grunden positiv kraft som måste frigöras i alla sina former.

Dessa teorier hade ett mycket stort inflytande på dem som formulerade de sexualpolitiska strategierna på 1960- och 1970-talen. Om vi, som de, betraktar sexualiteten som god, utvecklande och frigörande, så är vi troligtvis mindre intresserade av samhälleliga kontrollåtgärder gentemot sexualiteten. Men problemet **både** med den absolutistiska och den liberala traditionen är att de har en "essentialistisk" syn på sexualiteten. Sexualiteten uppfattas inte bara som en kraftfull energi som finns utanför och i motsatsställning till samhället, utan också, på grund av detta, som en naturlig (essentiell) kraft som är inbyggd i personligheten. Den absolutistiska och den liberala uppfattningen om sexualiteten är närmast spegelbilder av varandra.

2 Social konstruktion

Den franske filosofen Michel Foucault har haft ett mycket stort inflytande på det moderna tänkandet om sexualitet, homosexualitet och identitetsbildningen. Han, och en rad efterföljare, har argumenterat mot det essentialistiska synsättet (Weeks 1985; Hocquenhem 1978; Katz 1976; Plummer 1981; McIntosh 1968; d'Emilio & Freedman 1988; Bronski 1984).

De visar, med antropologiska och historiska exempel, att sexualiteten är en produkt av sociala och historiska krafter. Istället för att se sexualiteten som det mest naturliga inslaget i människans sociala liv, som i grunden ond eller god och som det mest motståndskraftiga mot kulturell förändring, betraktar de sexualiteten som en **historisk och social konstruktion**, möjlig att förändra och påverka.

Enligt detta synsätt är den sexuella identitetsbildningen en viktig del av socialisationen. Denna kan pågå livet ut. Som individer tar vi över vissa givna ramar; biologiska, kulturella traditioner, klassmedvetenhet, könsroller, familjehistoria med mera. Men vi har också möjligheter att utvecklas till alldeles unika individer och att tillsammans med andra **skapa** en identitet och en kultur.

Vår sexuella identitet är inget vi föds med, det är inget som kan skyllas på "ödet", den är resultatet av en lång och komplicerad social process där vi själva är medskapare. Det här sättet att se på sexualiteten lägger tyngdpunkten på samhället och de sociala relationerna snarare än på biologin eller de psykologiska störningarna. De betydelser vi ger sexualiteten är socialt organiserade, understödda av en rad olika språk som försöker tala om för oss vad sexualiteten är, vad den kan vara, eller vad den borde vara.

Foucault kritiserade framför allt den psykoanalytiska teorin för tanken att sexualiteten är en instinkt eller drift som förtryckts av samhället. Han visade att sexualiteten ägnades mycket stort utrymme under tider som vi betecknar som förtryckande, exempelvis den viktorianska eran. Ingen tid har varit så besatt av tankar och bekymmer kring sexualiteten som den, menade Foucault. Enligt Foucaults uppfattning är det i själva verket i den viktorianska eran som vi kan hitta rötterna till den moderna uppfattningen om sexualiteten.

Ett viktigt skede är de nya vetenskapernas framväxt vid mitten av 1800-talet och deras intresse för sexualiteten. Sexologerna fick oss att betrakta sexualiteten som en särskild del av det mänskliga beteendet, vars natur och utvecklingslagar måste avtäckas vetenskapligt.

Foucault å andra sidan såg sexualiteten som en kulturell och social företeelse som har karvats ut, isolerats, givits mening, värderingar, regler och hemligheter. Sexualiteten är inte ett uttryck för vår tillvaros innersta väsen utan en skapelse av vår historia och vår förståelse av världen. Den "konstruktivistiska" synen på sexualiteten tar avstånd från uppfattningen att sexualiteten är naturligt given eller att den är en rebellisk kraft som behöver tämjas och kontrolleras av samhället eller moralen.

Sexualiteten står inte i motsatsställning till samhället. Den är inte en förtryckt kraft som måste släppas fri om vi ska kunna rädda vår civilisation. Inte heller är den en kraft som måste undertryckas för att den inte ska kunna förgöra vår civilisation. Sexualiteten är i grunden varken ond eller god. Den är vad vi bestämmer oss för att den ska vara. Sexualiteten är något som samhället producerar eller konstruerar på en mängd olika sätt. Men också produkten av vad vi själva som enskilda personer, medlemmar i sociala grupper eller rörelser skapar. Vi är inte fjättrade av samhällets strukturer, vi kan alltid skapa något nytt.

De formella regleringarna av sexualiteten varierar från tid till tid och från kultur till kultur. De är beroende bland annat av religionens inflytande, statens roll samt förekomsten eller avsaknaden av moraliskt samförstånd som reglerar samlevnadsformerna och de sexuella "avvikelserna". De politiska ideologiernas inblandning i sexualiteten finns det många exempel på. De senaste årens allt mer ökande intresse från den nya högern för sexualiteten, framför allt i USA och i England, kan tjäna som exempel på detta. Deras program är en stark mobilisering mot den sexuella frigörelsen och de grupper som stått för den. De utgör ett bra exempel på att det går att bedriva politisk mobilisering kring sexualiteten, eller med hjälp av sexualiteten. Det finns också många informella oskrivna regler. Ofta är de lika viktiga som de formella. Exempel på detta är de traditionella sätten att reglera ungdomsfrierierna, eller att sätta upp regler för petting.

En del informella regler har karaktären av tabun (Morin 1981). Tabun är förbud som är införlivade i samhället med en sådan styrka att de knappast ens kan diskuteras. De har ofta religiösa samband och är djupt förborgade i både det individuella och det kulturella undermedvetna. För att förstå hur sexualiteten konstrueras i samhället är det viktigt att analysera detta nät av kontrollmekanismer kring den.

Men sexualitetens historia är inte bara en historia av kontroll och regleringar. Det är också historien om oppositionen och motståndet mot dessa regleringar. Regleringar föder motståndskulturer. Ett grundläggande exempel på detta är de kvinnliga nätverk som skapades under industrialismens tidiga skede för att sprida kunskaper om preventivmetoder. Ett annat exempel är framväxten av homosexuella rörelser, en homosexuell identitet och en homosexuell kultur. Allt från förekomsten av homosexuella grupper i medeltidens Italien, bland engelska sjörövare i 1600-talets Karibien (Burg 1983), förekomsten av homosexuella "samhällen" i England på 1800-talet till dagens homosexuella rörelser.

En huvudlinje i den nyare sexualhistoriska forskningen är hur makten att definiera sexualiteten övergått från religiösa instanser till världsliga.

Kyrkornas och prästernas makt att bestämma vad som är acceptabelt och tillåtet tas under 1800-talet mer och mer över av läkarna, psykologerna, socialarbetarna och välfärdsstatens tjänstemän.

De vita rockarnas maktspråk hänvisar inte lika mycket, och åtminstone inte lika öppet, till moraliska överväganden utan inriktar sig på den rationella vetenskapliga "sanningen" om sexualiteten. I denna ingår att skilja ut det naturliga från det onaturliga och det hälsosamma från det ohälsosamma. Ett viktigt steg i denna maktförskjutning är 1800-talets mer förfinade kategoriseringar av de sexuella avvikelserna. Det är nu som den homosexuelle, med en egen personlighet, på allvar framträder. Homosexualiteten förändras från att ha varit en kategori av synd till en psykisk läggning. De homosexuella beträder arenan som art.

Homosexuella handlingar förekommer i snart sagt alla kulturer och har förekommit i de flesta historiska skeden. Men idén att det skulle existera något som skulle kunna kallas "den homosexuelle" eller en "homosexuell person", är ganska ny.

Sodomi ansågs inte som ett speciellt homosexuellt brott. Det var handlingen som sådan som fördömdes, inte utövarnas förmenta personlighet. Från mitten av 1800-talet börjar vi dock skönja "den homosexuelle". Nu börjar man tillskriva den homosexuelle en speciell personlighet och man konstruerar allt mer komplicerade förklaringsmodeller till denna "nya" företeelse.

Var den homosexuelle en produkt av degeneration? Födelseskador? Barndomstrauman? Var kanske rent av homosexualiteten också en naturlig variant eller var den trots allt en pervers deformation? Skulle den tolereras i samhället eller skulle den kanske kunna botas med hjälp av medicin och psykologi?

Sexologerna uppfann inte den homosexuelle mannen eller den lesbiska kvinnan. De försökte snarare att påföra sitt medicinska och psykologiska språk på de många - för dem - oförklarliga företeelser, som de med stor iver iakttog i sitt dagliga arbete. Den sexuella handlingen blev så grunden för nya påförda identiteter - den homosexuelle mannen, den lesbiska kvinnan, transvestiten, den transsexuelle, pedofilen, sadomasochisten. På det här sättet ökade sexualitetens sociala, politiska och moraliska betydelse påtagligt.

Så händer det som sexologerna minst av allt räknat med. Föremålen för kategoriseringarna och regleringarna börjar utveckla en egen identitet som grundar sig på dessa kategoriseringar. Man börjar "tala i egen sak". De "homosexuella" tar till sig den nya definitionen och börjar själva betrakta sig som homosexuella. I en fas i utvecklingen började homosexuella använda sig av sexologernas sjukdomsstämpel och argumentera för att "eftersom vi är sjuka måste vi också behandlas som sjuka och inte förföljas".

Magnus Hirschfeldt² gick ett steg längre och menade t ex att homosexuella rent biologiskt utgjorde ett tredje kön. Sådana var de "av naturen" och skulle därför inte diskrimineras, en tanke som den homosexuella rörelsen förde vidare (Fout 1991). Homosexuella börjar kräva rättigheter som homosexuella.

Foucault ser framväxten av en speciell homosexuell identitet och kulturell gemenskap under mitten av 1800-talet och framåt som ett av de viktigaste exemplen på kulturellt motstånd mot de härskande samhälleliga normerna och mot försöken att kontrollera genom att kategorisera och "normalisera". Silverstolpe (1987) menar till och med att denna "intressemodell", dvs att det var homosexuella själva, som i första hand drev på konstruktionen av en egen homosexuell identitet, mer än läkarnas kategoriseringsiver.

Att hävda en sexuell identitet i opposition mot den hävdvunna moralen erbjöd en flykt för individer som kände sig förtryckta för sin homosexualitet. När det positiva värdet av homosexualiteten öppet lyfts fram integreras andra aspekter av personligheten, istället för att "avvikelsen" betraktas som en korrigierbar felaktighet i en annars normal person.

Den homosexuella identiteten blev ett nytt sätt att brottas med omgivningens homofobi. Den skapade grunden för en ny gemenskap och nya rörelser. När väl gemenskapen definierats kunde den enskilde individen välja mellan att vara med eller att stå utanför. Homosexualiteten kunde nu öppet uttryckas i sexuella termer och behövde inte längre några etiska, litterära eller artistiska förklädnader som tidigare var så vanligt.

Det uppstod nya vänskapsgrupper av individer som föredrog sexuella kontakter med personer av samma kön. Dessa homosexuella och lesbiska gemenskaper förde i första hand samman individer kring icke-sexuella intressen där individerna ändå kunde uttrycka sin homosexualitet. Detta är början till den moderna homosexuella rörelsen.

Parallellt med denna utveckling finns också hela tiden mer eller mindre "underjordiska" träffställen, exempelvis parkerna och toaletterna.

I nästa steg utvecklades den moderna homosexuella subkulturen med olika former av träffställen för homosexuella, exempelvis klubbar, barer och diskotek. Dessa blir mer öppna och offentliga. Från femtiotalet engagerade sig också dessa grupper i frågor om de homosexuellas rättigheter i samhället och bildade rörelser för sexuell frigörelse och likaberättigande³.

² Välkänd tysk sexolog och pionjär när det gäller homosexuellas rättigheter. Instiftade det tyska sexualforskningsinstitutet.

³ I Sverige spelar Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, med lokalföreningar i de flesta större kommuner, en mycket viktig roll som en samlande kraft för att föra fram krav på likaberättigande, informera om homo- och bisexualitet, ordna träffställen m m. Förbundet bildades 1950.

Denna konsolidering kostade samtidigt det kamouflage som tidigare generationer homosexuella hade och öppnade därmed för nya attacker. Istället för att angripa en lös grupp individer, med perverterade komponenter i sitt beteende, kunde nu en hel homosexuell kultur förföljas.

3 Varför blir man homosexuell?

3.1 Samhälle/individ

Frågan om varför vissa människor i dagens västerländska samhälle utvecklar en homosexuell identitet har upptagit många; beslutsfattare, psykologer, föräldrar, lärare. Homosexuella själva har varit betydligt mindre intresserade av denna fråga och istället hävdade att detta i första hand är ett problem för det heterosexuella samhället. "Vi bryr oss inte om varför vi är det, vi är intresserade av att veta varför vi inte får vara det".

Sociologer brukar alltid hävda samspelet mellan samhälle och individ - samhälle och natur. Ibland har samhällsvetenskapen varit väl kritisk till det biologiska. Det är trots allt viktigt att inte glömma bort det biologiska när vi talar om kön och sexualitet (Liljeström 1990). Det biologiska har försett oss både med möjligheter och begränsningar. När det gäller sexualiteten verkar möjligheterna nästan vara obegränsade. De flesta människor har en "naturlig" biologisk förmåga att njuta av sexualitet, både med någon av motsatt kön och med någon av samma kön. Det betonade till exempel Freud i sina arbeten. Men det säger självklart inget om varför vissa personer, ofta i stark opposition mot sin närmaste omgivning och samhället i stort, utvecklar en homosexuell identitet.

Frågan som vi bör ställa oss är närmast en av socialvetenskapens klassiska: Hur föds vi socialt som människor, efter det att vi redan fötts biologiskt? Hur blir vi de vi blir? Sociologi borde handla mera om snedstreck mellan individ/samhälle, har Johan Asplund sagt (Asplund 1987).

Medicinen och beteendevetenskapen har excellerat i olika förklaringsmodeller som lyfter fram de individuella felen och bristerna hos den människa som blir homosexuell, eller hos hennes föräldrar. Det är fortfarande populärt att söka enkla orsaker till en homosexualitet som upplevs som onaturlig och onormal. Det kan handla om att man lyfter fram sexuell misshandel eller incest i barndomen som en sådan orsak (Andersson 1986), eller förenklade psykologiska resonemang om att homosexualitet beror på bristande modersrelationer - eller bristande fadersrelationer (lite beroende på vad som är mest inne att tycka för tillfället).

Men det finns inga studier som kunnat "bevisa" varför vissa barn utvecklar denna förmåga och andra inte. Varje försök att påvisa att barn som växt upp med bara en mamma, eller en pappa, eller som mobbats i skolan, eller allt annat som lyfts fram som hypoteser till homosexualitet har grusats av att det finns minst lika många andra studier som visar att samma grupper inte blir homosexuella (Bell & Weinberg 1978).

Förklaringsmodellerna har varit olika, men det gemensamma har varit att man sökt efter fel, avsteg och avvikelser från det "normala". Problemet är att det som forskarna uppfattar som det "normala" inte alltid överensstämmer med det som personen i fråga eller ens "folk i allmänhet" uppfattar som det "normala". Ett annat problem är att begreppet "normal" är så tids- och kulturspecifikt, så att det som uppfattas som normalt i ett samhälle kanske inte alls uppfattas som normalt i ett annat. Ett annat problem är fixeringen vid de negativa orsakerna.

Folklivsforskaren Karin Lützen har vänt på resonemanget. Tänk om det är så, menar hon, att det är övervägande positiva upplevelser - eller "magic moments" - som gör att en person blir homosexuell. Tänk om det är så att man blir homosexuell för att man "har lust till det"? (Lützen 1988). Bech (1989) är inne på samma linje, han visar i sina levnadshistorieintervjuer med män att det finns ett otal varianter på temat homo- eller bisexuell identitet, men att alla har det gemensamt att de involverade männen känner en "skamlös lust till män".

Även om Lützens "teori" mest är formulerad för att visa hur normativa de traditionella psykoanalytiska förklaringsmodellerna har varit, ger den ändå en tankeställare. Tänk om det är så att homosexualitet varken har med medfödda genetiska brister eller psykologiska trauman att göra, utan rent av är något som en del människor väljer därför att dom vill det (de Beauvoir 1949, 1973)?

Detta kullkastar inte bara de flesta psykologiska förklaringarna. Det kullkastar också mycket av resonemangen inom den homosexuella rörelsen. Åtminstone förr var det vanligt att hävda att homosexuella ska accepteras eftersom "vi inte kan rå för att vi är som vi är, eftersom vi är födda sådana".

3.2 Psykoanalytiska teorier

Freuds sexualteori var för sin tid mycket radikal. Freud var en fe vid den homosexuelles vagga (Hede 1989). Han har i allra högsta grad bidragit till konstruktionen av den homosexuelle, med en speciell psykologisk karaktär och erfarenhet. Freud kom samtidigt att inspirera en lång rad praktiker inom psykiatrikerkåren när det gäller att "behandla" den perversion han kallade homosexualitet. Lewes (1988) beskriver de sofistikerade sätt som efterkrigstidens psykiatriker använde för att "bota" den homosexuelle; lobotomi, kastrering, hormonbehandling, droger (bl a LSD) och sist men inte minst otaliga timmar på analyssofforna (se också Katz 1976). I sina värsta former har psykoanalytiker sjukdomsförklarat och till och med demoniserat den homosexuelle (Dollimore 1991; Lewes 1988).

Efterkrigstidens psykoanalytiker har inte bara missuppfattat Freud, utan bedriver också en mycket ideologiskt färgad forskning som knappast har något att göra med objektiv vetenskap. Deras empiriska underlag har oftast enbart bestått av patienter som sökt dem för att de velat ha hjälp med olika problem, bl a för att omgivningen inte velat acceptera dem. (Lewes 1988).

De flesta psykoanalytiker i efterkrigstidens USA ansåg - tvärtemot Freud - att homosexualiteten var en mental sjukdom, en allvarlig störning och att de homosexuella hade allvarliga begränsningar i sina personliga karakteristika. Edmund Bergler, en mycket inflytelserik psykoanalytiker, skrev på 50-talet att han visserligen inte hade något emot homosexualitet, men att homosexuella i grunden är beklagansvärda personer, fulla av falsk aggressivitet, hemska när de får någon makt och att de hela tiden försöker trampa på svagare personer (Lewes 1988). En annan av de mest inflytelserika psykoanalytiska teoretikerna var Caprio som 1954 publicerade "Female Homosexuality: A Modern Study of Lesbian", där han beskriver lesbiska som avundsjuka, olyckliga, galna i saker, emotionellt ostabila, omogna, narcissistiska, sadomasochistiska, osäkra och att de alla lider av en rad olika hälsoproblem. Psykoanalytiker är överens om, skrev Caprio, att kvinnor som mot all förmodan skulle föredra ett homosexuellt liv framför ett heterosexuellt, lider av en speciell störning som gör att de inte förmår att knyta emotionella band till personer av det motsatta könet och inte förmår att ingå det "naturliga" heterosexuella samlivet (Falco 1991).

En annan inflytelserik psykoanalytiker Sandor Feldman skrev 1956 i "Perversions: Psychodynamics and Therapy" att han som praktiker hade lärt sig att i stort sett alla homosexuella ville kunna ha sex med det motsatta könet och att man i terapin borde försöka utröna vad det var som gjorde dem oförmögna till den "normala" sexualiteten (Dollimore 1991).

Efter mycket hård press från den amerikanska homosexuella rörelsen tog det amerikanska psykologförbundet 1973 bort stämpeln "mental störning" från sin "Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders". Istället införde man beteckningen "ego-dystonisk homosexualitet", som fanns kvar i manualen till 1988. Under den kategorin kunde man diagnostisera alla som på ett eller annat sätt inte kände sig "tillfreds" med sin sexuella orientering som "mentalt sjuka". Men det betyder i realiteten att man ändå definierar alla homosexuella som störda, menar Falco (1991). Det finns väl ingen homosexuell man eller kvinna som inte på grund av samhällets allmänna fördömande av homosexualiteten någon gång känt sig störd på grund av sin sexuella orientering.

1978 togs homosexualitet bort från Socialstyrelsens klassifikation över svenska sjukdomar, också i det fallet först efter hård press från den svenska homosexuella rörelsen.

Svenska psykoanalytiker har i de flesta fall okritiskt anammat de amerikanska tankarna om synen på homosexualitet. Man har till exempel, på samma sätt som de amerikanska, "erbjudit" allehanda medel för att "bota" den homosexuelle; elchocker, lobotomi osv. Det har också varit mycket vanligt att man försökt "bota" den homosexuelle med psykoterapi. På 1930-talet skrev exempelvis Gunnar Nycander en bok i denna anda, "En sjukdom som bestraffas". Nycander ansåg att homosexualiteten både kunde och borde "botas" och han anklagade dåtidens homosexualitetsforskare, framför allt Magnus Hirschfeldt, för att hans "propaganda" kunde "uppodla" homosexualiteten och att förbättringar av de homosexuellas ställning skulle komma att ske på bekostnad av den allmänna sedlighetsnivån (Silverstolpe 1980).

Även i dag kvarstår mycket av detta tänkande. I den annars så rosade boken "Dynamisk psykiatri" av Johan Cullberg (1984), har författaren ett avsnitt kallat "Störningar i sexualinriktning och könsidentitet". Här inleder han med ett citat från en av Freuds mest centrala avsnitt om homosexualitet:

"Homosexualitet är förvisso inget att sträva efter men det är heller inget att skämmas för, inget ont, inget nedvärderande, det kan inte klassificeras som en sjukdom, vi bedömer att det är en variation av sexualfunktionerna, som åstadkommits av en specifik hämning i den sexuella utvecklingen"

(Freud i ett brev till en amerikansk kvinna med en homosexuell son som hon ville att Freud skulle "bota", 1935).

Men Cullberg drar inga slutsatser av sitt Freud-citat utan hemfaller själv till den "patologisering" av homosexualiteten, som står i strid med Freuds egna ursprungstexter, men som ändå dominerat psykoanalytisk teori under hela efterkrigstiden:

"Däremot är det, enligt min uppfattning, svårt att gå med på att betrakta homosexualitet som en biologiskt normal sexualvariant, bl a eftersom den utesluter reproduktionen, som är sexualitetens "överlevnadsmål". I all seriös forskning om de homosexuellas uppväxtsituation liksom hos varje homosexuell man som jag själv träffat - det gäller även icke-patienter - har jag fått höra om en tidig problematik som senare lösts på ett homosexuellt sätt."

Sedan citerar Cullberg ett uttalande av Sandor Rado från 1949 (!) som uttrycker att homosexualitet, visserligen inte är en sjukdom, men heller ingen normalvariant på sexualitet. Den måste istället betraktas som en anpassning till en djup omedveten fruktan för det motsatta könet. "Det är en uppfattning som jag ansluter mig till ...", skriver Cullberg (1984).

Denna uppfattning, att homosexuella skulle frukta det motsatta könet har grusats av otaliga studier, men lever ändå kvar som en seglivad myt både hos "folk i allmänhet" och hos många psykologiska "fackmän". Snarare pekar studierna på att det är mycket vanligt med nära vänskapsrelationer mellan exempelvis homosexuella män och kvinnor eller lesbiska och män.

Cullberg är inte främmande för att "bota" homosexuella. Han menar visserligen att det är svårt, och att motivationen från patienten måste vara stark, liksom jagstyrkan. Han påstår vidare att olika undersökningar visat att en sådan psykoterapeutisk behandling har givit positiva resultat, speciellt i de fall där det finns en viss heterosexuell dragning (dvs man har lyckats "omvända" homosexuella så att de "blivit" heterosexuella). Han redovisar dock inte källorna för dessa påståenden.

Psykoanalytiker efter Freud har lyft fram heterosexualiteten som det **normala** slutsteget i en utvecklingsprocess. Så såg Freud inte själv på saken. Heterosexualiteten är, enligt Freud, en form av **begränsning** av den polymorfa och bisexuella barnsexualiteten, homosexualiteten är en annan. Därför kan man inte heller hävda att heterosexualiteten är det "normala" tillståndet. Heterosexualiteten som det "normala" uttrycker snarare de

normativa idéer som framför allt amerikansk, men också svensk, psykoanalytisk teori, var så styrda av under efterkrigstiden och som bl a med antropologiska jämförelser visat sig vara ganska tunn som teori (Herdt 1981, 1982, 1987, 1989; Dollimore 1991 m fl)⁴.

Freud beskrev homosexualiteten som den viktigaste perversionen, men samtidigt fann han den så central i mänskligt psyke att han tvekade om att över huvud taget räkna den till perversionerna (Lewes 1988). Fastlåsningen hos många psykoanalytiker, som också märks hos Cullberg (1984) och Kihlbom (1991), vid sexualitet i reproduktionens tjänst som den enda "normala" sexualiteten, kommer från Freuds uppfattning om att frånvaron av den reproduktiva funktionen är det gemensamma för alla perversioner. (Freud i "Three Essays", 1905). I dagens samhälle skulle väl de flesta former av sexualitet, hetero- eller homosexualitet, om man vill hårdra Freud, kunna räknas till perversionerna (Dollimore 1991). Men Freud menade egentligen att perversionerna handlade om ett överskridande av vissa gränser när det gäller vilka kroppsdelar som är involverade i den sexuella akten, eller med vem som handlingen utförs.

Enligt Freud har alla barn en medfödd bisexualitet. Den är en förutsättning för en framgångsrik socialisation och könsidentitet. Det betyder också att för att utveckla en heterosexualitet, så måste bisexualiteten (perversionerna) överges, eller sublimineras. På samma sätt har också samhället "civiliserats" menade Freud, från en större öppenhet för perversionerna till att de trycktes tillbaka och subliminerades i det "normala".

Freud menade uppenbarligen att man inte **blir** pervers, utan **förblir** det. Det betyder också att det är de sexuella perversionerna (inklusive homosexualiteten) som är det av naturen givna. Det "normala" uppnås genom en process av ideligen undertryckande och subliminering av perversionerna, en process som inte nödvändigtvis är framgångsrik. Det är intressant att notera att Freud, i motsats till de flesta utvecklingspsykologiska tänkare som tolkat hans skrifter, menade att den psykosexuella utvecklingen inte handlar om "växt" och "mognad", utan undertryckande och restriktioner. Ibland fungerar det inte, ibland fungerar det. Perversionerna dyker ändå upp senare i livet, det "normala" och "det perversa" finns alltså inom samma person och ofta skrämmer det oss.

Vissa former, eller grader, av perverst beteende, är närvarande hos "alla normala människor", menade Freud. Det finns inget absolut brott

⁴ För att inga missförstånd ska finnas ska vi också betona att psykologi och psykoanalytisk teori också har använts flitigt inom det f d Sovjetunionen för att "bota" homosexuella. Trots ett mindre antal redovisade studier om hur homosexuella behandlades i Sovjetunionen står det ändå klart att de sovjetiska "behandlingarna" varit om möjligt ännu grymmare än i väst. Så sent som 1990 vittnade både sovjetiska psykiatriker och homosexuella om sådana behandlingsformer på en internationell konferens i Tallin. En vanlig åtgärd, som dessutom de närvarande psykiatrikerna ansåg vara human och radikal, var att erbjuda homosexuella män könsbyte. Av den anledningen har det i Sovjetunionen genomförts ovanligt många könsbyten (Veispak; Parikas, 1992).

mellan de "normala" och "de perversa", det är fråga om ett kontinuum. Alla gör vi någon gång ett homosexuellt objekt-val, även om det sker undermedvetet, menade Freud. Hos en del "spökar" denna "undermedvetna homosexualitet" så starkt att det leder till vad vi idag brukar kalla "homo-fobi", dvs en sjuklig rädsla för homosexualitet och homosexuella. Freud ger därmed ett värdefullt bidrag till förståelsen av de avståndstagande känslor som de flesta trots allt känner, och det hat som vissa känner, mot homosexuella.

Som brevet till modern ovan visar hade Freud en, speciellt för sin tid, mycket tolerant inställning till homosexuella personer. Han betonade att man inte skulle betrakta homosexuella som sjuka. Han motsatte sig att psykoanalysen skulle användas för att "bota" homosexuella. Han menade framför allt att det inte skulle gå, men han reagerade också etiskt mot sådana förslag. Han pekade på att många historiska, kulturellt kreativa personligheter, är homosexuella. Han betonade att det inte finns något i deras personlighet som är "sjukt", tvärtom.

Det som blivit mest känt som en "förklaring" till homosexualiteten hos Freud är utan tvivel det sk Oidipus-komplexet. Det handlar om en önskan om den ena förälderns död, den av samma kön, och en likaledes stark sexuell åtrå av föräldern av motsatt kön. Det är denna tanke som både hos Freud, men framför allt hos hans efterträdare, legat till grund för tanken om heterosexualiteten som det "normala" och homosexualiteten som det "avvikande".

Både amerikanska och svenska psykoanalytiker har på senare år i sin praktik tagit sig an de speciella frågor och problem som homo- och bisexuella kan ställas inför. Fokus har därvid skiftat från att försöka "bota" homosexualiteten till att försöka stödja den homosexuelle i hans/hennes vardagsliv. Man har uppmärksammat behovet av jagstöd, behovet av att få reda ut problematiska och skuldbelagda relationer med föräldrar och andra nära personer. Många har fått stöd att klara av rena trakasserier från omgivningen som bygger på homofobi och fördomar.

Kristine Falco (1991) berättar i sin bok "Psychotherapy with Lesbian Clients. Theory into Practice" vilka problem som kommer upp i denna psykoterapi. Hon pekar till exempel på att många homosexuella internaliserar samhällets eller massmedias öppna eller dolda uppfattningar om homosexuella.

Ofta handlar terapin i dessa sammanhang om hur man ska klara av att hantera både omgivningens negativa inställningar och den "internaliserade homofobi" som finns hos många homosexuella. Detta är självklart en helt annan inställning än den tidigare redovisade.

Ännu idag är det många lesbiska och homosexuella män som (med rätta) är mycket misstänksamma mot psykoterapibehandling (Falco 1991).

3.3 Interaktionistiska identitetsteorier

Vi ska kortfattat som ett alternativ till de medicinska och psykologiska teorierna försöka beskriva hur den homosexuella identiteten kan utvecklas utifrån ett interaktionistiskt perspektiv. Vi ska genast säga att dessa teorier inte har ambitionen att säga "sanningen" om den homosexuella identitetens tillblivelse, varken ur ett samhälleligt eller ett individuellt perspektiv (Weeks 1991a,b)⁵.

Att utveckla en identitet är en process som involverar ett aktivt socialt samspel med andra människor. Det är en process genom vilken individen försöker konstruera en trovärdig och acceptabel definition av sig själv.

En teori om hur utvecklingen av en individuell homosexuell identitet går till måste ta hänsyn till hur en person betecknar sig själv och hur andra viktiga medmänniskor ser på personen. Hennes egna funderingar om vem hon är bygger dessutom på sådant som bara hon själv känner till, exempelvis sexuella fantasier och drömmar. Det handlar om hur individen i en aktiv process försöker skapa sig ett eget unikt jag och en mening med tillvaron. Individen förmedlar på olika sätt sin egen syn på sig själv till andra människor, som i sin tur tolkar det hon förmedlar och reagerar på det. Individen är själv med och formar sin identitet. Hon accepterar inte bara passivt andra människors beskrivning eller stämpling av henne. Hon är i allra högsta grad dess medskapare. Hon har en egen vilja.

Engagemang i sexuella handlingar tillsammans med andra av samma kön i barndomen eller i tonåren säger inget om personen i fråga är, eller blir, homosexuell. Och engagemang i heterosexuella handlingar säger egentligen inte heller något om huruvida personen i fråga är, eller blir, heterosexuell. Vidare kan en person lika väl anamma en homosexuell identitet i vuxen ålder som i tonåren. Det finns många exempel på personer som "kommit ut" som homosexuella först i 35-40-årsåldern.

En ung kille eller tjej kan engagera sig tidigt i sexuella handlingar (eller lekar) med någon person av samma kön. Många berättar i intervjuer att de mycket tidigt "visste" att de var homosexuella. Men detta kan också vara ett sätt att konstruera en hållbar berättelse om hur man blivit homosexuell (Plummer 1987). Personen behöver inte uppfatta sig som homosexuell förrän han har fått det bekräftat av andra för personen viktiga individer, s k signifikanta andra, kamrater, lärare eller bekräftat av signifikanta informationskällor, till exempel ungdomstidningar. Denna bekräftelse innebär bland annat att han lär sig att man över huvud taget kan beteckna individer som homosexuella, att han får ett språk för att göra det och att han får kunskaper om att det finns en uppsättning "orsaker" till att man kan beteckna en person som "homosexuell". Han får också information om hur homosexuella personer förväntas vara och bete sig.

⁵ Tankar kring symbolisk interaktion har framför allt utvecklats av George Herbert Mead. Se exempelvis Blumer (1969) och Baldwin (1986). Tankar kring symbolisk interaktionism och utvecklingen av en homosexuell identitet har bland andra utvecklats av Weinberg (1983) och Plummer (1982, 1987).

Dessa "signifikanta andra" brukar i allmänhet vara personer som inte definierar sig som homosexuella, t ex heterosexuella vänner, föräldrarna eller andra vuxna. För dem som till exempel har föräldrar som är engagerade i extrema religiösa rörelser, är beteckningen homosexuell belastad med mycket negativa och stigmatiserande värderingar. När individen upptar dessa kunskaper upptar hon också, helt eller delvis, de värderingar som finns innesluta i dem. Hon har därför ofta en tendens att också själv nedvärdera sina känslor och upplever att hon är en dålig människa eller att hon "innerst inne" inte alls är homosexuell. Det är i detta skede som de flesta vittnar om en stor osäkerhet. De brottas med att acceptera eller att motarbeta sina känslor och för många kan omgivningens reaktioner skapa stor ångest.

Det vanliga är att hon därefter, endera av en tillfällighet eller efter mer planerade aktiviteter, träffar andra homosexuella. Det sker kanske först i 18-25-årsåldern. Dessa ger henne bekräftelse på att hon stämmer in i kategorin "homosexuell". De ger henne också uppfattningar och försäkringar om att detta att vara homosexuell är acceptabelt, eller åtminstone har positiva och önskvärda drag. De kan alltså ge henne en positiv omgivning där hon, kanske för första gången i sitt liv, inte behöver uppleva utstötthet eller avståndstagande för att hon är homosexuell.

Hon inkluderar dessa människor i sin värld av nya "signifikanta andra", tar till sig deras sätt att se på problemet och så utvecklas identiteten vidare. Från att ha haft misstankar kommer hon så småningom att själv beteckna sig som homosexuell. Många beskriver perioden som "den andra puberteten". Nu ökar troligen antalet sexuella kontakter med andra av samma kön och om de upplevs som positiva förstärker det självfallet identiteten.

Samtidigt kvarstår ofta en viss instabilitet eftersom personen troligen också i fortsättningen försöker bibehålla "signifikanta andra" i den heterosexuella världen som försöker påverka henne med sina uppfattningar om homosexualiteten.

Det vi beskrivit är en möjlig utveckling. Den kan självfallet ha många variationer och sidovägar. Det handlar inte om, som många utvecklingsteorier hävdar, en utveckling som följer vissa förutbestämda steg i riktning mot ett "moget" slutmål. Det finns många skönlitterära beskrivningar av denna utveckling och dess olika uttrycksformer (White 1982).

Homosexuella träffställen och organisationer är mycket viktiga, inte minst för en någorlunda harmonisk utveckling av den homosexuella identiteten bland ungdomar som söker sådana kontakter. Homosexuella ungdomar som vi intervjuat berättar om hur viktig BHUS - RFSL:s ungdomsorganisation - är för att kunna träffa andra ungdomar och utbyta erfarenheter⁶.

⁶ Pågående studie om "Ungdom, sexualitet och könsroller" på uppdrag av Socialstyrelsen, Barn- och ungdomsdelegationen, Ungdomskommittén samt Västerås kommun av: Institutet för sociala studier.

När en person börjar misstänka att hon är homosexuell, eller när hon börjar beteckna sig som homosexuell, utgår hon från den syn på homosexualitet som är förhärskande i det samhälle hon lever i och bland dem hon mest umgås med. Det är sociala definitioner som berättar för medlemmarna i ett samhälle eller en grupp vad som utmärker en speciell sorts människa, t ex en homosexuell, i just den kulturen.

I det moderna västerländska "postmoderna" samhället finns en mängd motstridiga definitioner och sociala uppfattningar om homosexualiteten. Det är därför inte lätt att "hitta hem" bland alla dessa uppfattningar. Skolan kanske inte ens har informerat om de mest grundläggande sakerna som rör homosexualiteten, allra minst om den homosexuella kulturen eller historien. Hur många läroböcker berättar om exempelvis Oscar Wilde eller Karin Boye som homosexuella? Men kanske personen i fråga redan har mött representanter för de homosexuella organisationerna i skolan. Samtidigt har hon kanske hört de mest fördömande och känslomässiga reaktionerna i korridorsnacket, eller i idrottsföreningen: "Flator är äckliga". Hos "förstående" lärare kanske man finner de som "tycker synd om de stackars homosexuella", som utmålar lesbiska som "maskulina", "ensamma", "hemlighetsfulla", "översexualiserade och "överkänsliga" eller som förmedlar en bild av att det är "en fas som många ungdomar går igenom i utvecklingen till "normal" heterosexualitet". I den kommersiella ungdomskulturen, inte minst reklamen och ungdomsmusiken möter hon kanske åter en mer liberal inställning. Det förekommer i många ungdomsmedier mer eller mindre öppet positiva homoerotiska bilder. I andra massmedia finner han kanske information som utmålar homosexuella som "orsak" till aids, osv.

Den unge pojke eller flicka som införlivar bilden av att han/hon är homosexuell lär sig också att använda samtliga dessa former av sociala definitioner av homosexualiteten. Det är ett komplicerat identitetsarbete som dessa ungdomar går igenom och som de för det mesta får mycket litet stöd från vuxenvärlden att klara av, eftersom vuxenvärlden nästan aldrig vill se, eller erkänna, att det finns ungdomar med homosexuella känslor i deras omedelbara närhet. Det är till exempel slående i de intervjuer med homosexuella ungdomar som vi genomfört hur omöjligt de anser att det har varit att över huvud taget diskutera sina känslor med sina föräldrar eller med lärare. En sådan öppenhet kommer för det mesta mycket senare i livet⁷.

Ett officiellt erkännande från samhällets sida om att homosexuell samlevnad och relationer har lika värde som den heterosexuella, skulle utan tvivel kunna ge homosexuella ungdomar mindre skuld-känslor och ett större självförtroende.

⁷ Pågående studie Månsson, Sven Axel; Henriksson, Benny; Lundahl, Pia: "Fyra generationer homosexuella", med medel från SFR.

3.4 Nya utmaningar

Interaktionismen, så som vi presenterat den ovan, har på många sätt revolutionerat synen på både heterosexualitet och homosexualitet. Men den har inte lyckats förklara väsentliga delar i konstruktionen av homosexualiteten, varken ur ett samhällsperspektiv eller ett individperspektiv. Den har till exempel inte lyckats förklara de sexuella variationerna, eller preferenserna, inom de olika identiteterna, eller "mångfaldens diskurs" som Foucault benämnde det. Även om interaktionismen lyft fram samhällets stämplingstendenser har man haft svårt att lyfta in tankar om samhällsstruktur och samhällsautoriteters maktutövande över sexualiteten. Inte heller har man kunnat till fullo teoretisera något av homosexualitetens kärnfrågor, det upplevt manifesta draget, det ofrånkomliga hos subjektet. Man har inte till fullo lyckats förklara varför begäret har sådan psykologisk makt över oss och egentligen inte heller varför en ung kille eller tjej väljer objekt av samma kön, trots att det även i vårt samhälle betyder detsamma som att ikläda sig en "subversiv", "onaturlig" och "avvikande" roll.

Jeffrey Weeks - den kanske främste nu levande teoretikern kring homosexuell identitet och historisk konstruktion - menar att det återstår mycket tänkande och forskning innan vi bättre kan förklara sexualiteternas väsen (Weeks 1991a). Han menar också att vi måste jämka samman de redan berörda teorierna kring homosexualitet och homosexuella relationer. I en sådan vidareutveckling av tänkandet kring sexualitet och identitet kanske det mest utmanande ändå ligger i en del "postmoderna" tänkare som framför allt utvecklat de psykoanalytiska teorierna. När man skakat av sig sin besvärande ballast från efterkrigstidens behandlingsambitioner kanske man kan låta några av de klassiska fallen "gå i ny terapi". En "re-analys" skulle exempelvis utgå från att familjen inte är en "naturlig" och "biologisk" enhet, utan en kulturell och social skapelse som är historiskt specifik, den skulle inte förutsätta heterosexualitetens "överlägsenhet", eller "naturlighet" i jämförelse med homosexualiteten, och den skulle slutligen inse att Oidipus-komplexet varken är en universell eller klasslös företeelse.

En sådan re-analys skulle vara öppen både för de otaliga psykologiska mekanismer som påverkar människans objektval, liksom de otaliga sociala och strukturella faktorer som påverkar utmejslandet av en människas livshistoria. Den skulle återupprätta snedstreckets mellan individ/samhälle.

4 Kärleksliv och familjekonstruktion

Antropologerna och folklivsforskarna beskriver hur den moderna familjen utmejslats de senaste århundradena. Det är inte speciellt länge sedan som barnet, så som vi uppfattar det, "uppfanns" av det framväxande borgerskapet i Europa (Ariès 1962). På samma sätt som borgerligheten triumferade som social klass, antogs också en helt ny syn på familj och barnuppfostran. Det blev den nya borgerlighetens syn på barnuppfostran som blev det gällande i lagarna, i utbildningssystemet och i det allmänna medvetandet. Det som inte passade in i detta uppfostringsideal, kom också att betraktas som problem som skulle "behandlas".

Det blev de problem som andra klassers familjer hade som blev föremål för de välmenande borgerliga männens och kvinnornas engagemang, först genom olika välgörenhetsinsatser och så småningom genom den nya välfärdsstatens sociala ingenjörer (Donzelot 1979). Skolan blev den kanske viktigaste institutionen för den disciplinering av familjen som vidtog från den borgerliga klassens sida.

Som ett led i denna disciplinering lades dessutom allt större tyngd på de "finare värdena i livet" och moralisk korrekthet, speciellt när det gällde sexuella frågor. Inte minst gällde det att markera gränserna gentemot de lägre klassernas mer ofina och omoraliska leverne. Homosexualiteten kunde utan svårigheter räknas in i detta. Samtidigt markerade den spirande arbetarrörelsen skillnader gentemot denna borgerliga klass. Det man uppfattade som hotande kunde lätt definieras som "borgerlig dekadens" och utifrån det skapades fiendebilder dit familjesönderfall, alkoholmissbruk och homosexualitet kunde hänföras.

Den borgerliga kvinnan skulle vara bäraren av den nya "känsligheten". Den var inom hemmets väggar som hon skulle komma att bli mest betydelsefull. Den borgerliga kärnfamiljens och den hemmavarande kvinnans välsignelser skulle samtidigt predikas för den parallellt framväxande arbetarklassens familjer. Begreppet "förborgerligande"⁸ är nog det som är mest relevant när man ser utgången av denna rörelse (Berger & Berger 1983). Denna borgarklassens missionärsambitioner har dominerat utvecklingen i de flesta västerländska länder. Den finns parodiserad i otaliga romaner och 20-30-talsfilmer. Den finns i Sverige beskriven exempelvis i Ambjörnssons studie om nykterhetsrörelsen (Ambjörnsson

⁸ Observera att vi här talar om ett sociologiskt begrepp och inte ett partipolitiskt. Samma tankar om vetenskapliggörandet av familjelivet finner vi också i socialistiska ideologier, se bl a Hirdman (1989).

1988) samt i Frykman/Löfgrens beskrivningar av det svenska folkhemmets utveckling (1979).

Under 1900-talet har en lång rad studier berört familjen som utsatt institution i det moderna och postmoderna samhället. Inte minst har rädslan varit stor för familjens "upplösning" och rotlöshet. Det finns en ganska utbredd romantisering av "gamla tider" i denna forskning, menar Berger & Berger, samtidigt som man också måste ta de förändringar av familjens roll på allvar som redovisas i övergången från traditionellt till modernt samhälle. En klassisk studie är Thomas & Znanieckis, (1918, 1984) som jämförde situationen för polska familjer som emigrerade till USA. De polska familjerna förde med sig mycket av de gamla familjetraditionerna till det nya landet, men man kom snart att få uppleva hur det urbana samhället började verka upplösande på familje- och släktskapsmönstren.

Flera forskare pekar också på hur familjen förändrades från en ekonomisk och produktiv allians till en mer känslomässig enhet som snarare byggde på ett frivilligt kontrakt upprättat mellan "frivilligt involverade vuxna". (Parson & Bales 1955).

Som en effekt av "förborgerligandet" av familjen kom barnuppfostran mer och mer att tas över av samhällets representanter, det blev en professionalisering av barnuppfostran. De sociala ingenjörerna skulle "lägga livet till rätta" för människorna (Hirdman 1989). De sociala och ekonomiska problemen individualiserades och en lång rad terapeutiska åtgärder riktades mot den moderna familjen, speciellt genom skolan, barnpsykologerna och socialarbetarna. I Sverige får barnavårdsnämnderna en stor makt att övervaka familjernas vardagsliv och ungdomars sexualliv (Henriksson 1991).

Hirdman (1989) redogör för vetenskapliggörandet av den moderna familjen i trettioalets Sverige och hur en ny och rationell, vetenskapligt förankrad syn på familjens alla funktioner, inklusive sexualiteten introducerades. Ett av problemen var att svenskarna födde för få barn, vilket var den viktigaste drivkraften bakom reformeringen av familjepolitiken. I "Kris i befolkningsfrågan" målar makarna Myrdal upp den ideala familjen (Myrdal & Myrdal 1934). Här härskar renlighet, frisk luft, närande mat och ständiga läkar- och psykologkontroller. Barnen övervakas av utbildade barnpedagoger. Här ställs den professionella fostraren mot amatören/modern. Här redovisas ogenerat planer för en allt mer utbyggd kontroll av föräldrarna från de professionella uppfostrarnas och vårdarnas sida.

I befolkningskommissionens och senare sexualutredningens visioner fanns inte utrymme för något så "irrationellt" som sexuella variationer. Man hade ambitionen att skapa en statlig sexualmoral som skulle uppmuntra till ett så sunt sexualliv att barnabristen avskaffades. Här gjorde man upp med den unkna gammalmodiga sexualmoralen, men det var ändå äktenskapet mellan man och kvinna som framstod som den enda godtagbara vetenskapligt rationella samlevnadsformen.

Samtidigt pågick en diskussion om möjligheten till sterilisering av olika "avvikande" personer. Sexualutredningen stödde tankarna på att med sterilisering, lösa problemen med allt från psykopater till "moralisk

undermålighet av konstitutionell art". Till det senare räknades utan tvivel "manifest homosexualitet".

I rationaliseringen och vetenskapliggörandet av hela samhällsmönstret, inklusive uppfostran och utbildning, ligger också en ökad social kontroll (Elias 1936). Detta kom även att gälla sexualiteten. Denna "civilisering" av samlivet, både när det gäller smak och beteende, är i högsta grad en borgerlig produkt. Senare års utveckling av "familjeplanering" kan också ses som en effekt av denna rationalisering men samtidigt också en disciplinering och normalisering av livets samtliga områden, inte minst kroppen.

Familjeforskningen visar att familjen fortfarande spelar en mycket viktig roll, att det inte skett några dramatiska försämringar av familjebanden, att det inte har skett någon betydande isolering av familjen i det urbana samhället, att familjen inte förlorat sina funktioner, även om den förändrats. Tvärtom kan man förvånas över den styrka och betydelse som familjebanden fortfarande har i det västerländska samhället.

Det finns en stor kontinuitet i familjens roll i samhället. På många sätt har familjen till och med fått en mycket större betydelse, framför allt när det gäller att ge emotionell trygghet och säkerhet i en allt mer hotande värld, "en trygg hamn i en hjärtlös värld" (Lasch 1977). Samtidigt som familjen "frigjordes" har den också blivit mer "hemmabunden". Denna "domesticering" av familjen i modern tid har varit mycket viktig.

Berger & Berger kritiserar den "moraliska eliten", framför allt kvinnörelsen och vänstern, för att inte ha förstått det starka engagemang som "gemene man" har i familjen och familjebanden.

Människan är en social varelse, allt det vi kan och är, har utvecklats i samarbete med andra människor (Blumer 1969). Denna sociala "sanning" är viktig för förståelsen av familjens betydelse. Familjerelationer, parrelationer, äktenskap är "signifikanta relationer" för att tala med interaktionistiskt språkbruk. Detta säger mycket mer än att den moderna familjen "bara" skulle bygga på "romantik". Det västerländska samhället har utvecklat en speciell form av relation som uttrycks genom förälskelse där de emotionella bindningarna är mer betydelsefulla än tidigare. Men definitionen av den man har en relation till som den mest signifikante andre i ens liv, går långt utanför den emotionella turbulens som händer då man blir "förälskad", eller för den skull långt vidare än "vanlig kärlek".

Det moderna samhället präglas utan tvekan av en fragmentisering av sociala relationer. I det perspektivet är signifikanta andra oerhört betydelsefulla. Ens partner blir i bästa fall den viktigaste "signifikante andre" i ens liv, menar Berger & Berger. Det är viktigt för den moderna människans emotionella och även fysiska välbefinnande att det åtminstone finns någon relation som är stabil och långvarig. Denna funktion kan, utan tvekan, den "moderna" partnerrelationen spela. Det är i den fasta relationen som människor kan skapa en "egen värld".

De höga skilsmässosiffrorna i det moderna samhället behöver inte nödvändigtvis tolkas som ett hot mot den moderna familjen, som eller som ett tecken på att familjeinstitutionen är i upplösning, som den "moraliska högern" gör, menar Berger & Berger. Många skiljer sig för att deras

äktenskap inte kan erbjuda den grundläggande sociala och emotionella trygghet som man hade väntat sig. Och många knyter nya relationer, som man åtminstone önskar ska "vara livet ut". Att människor skiljer sig så mycket som de gör i det moderna samhället behöver alltså inte betyda att de vänder äktenskapet eller familjelivet ryggen. Snarare har de höga så förväntningar på äktenskapet att de inte kan stå ut med att leva i förhållanden som inte uppfyller dessa förväntningar.

Liljeström (1990) belyser konflikten mellan bundenhet och frihet i den moderna familjen. Parförhållandet har fått en mindre bindande karaktär, allt fler väljer att bo ihop utan att gifta sig. Det har dessutom blivit enklare att skilja sig. Äktenskapet är ett uppsägbart kontrakt mellan två individer.

60-talet betydde den stora vändpunkten för kvinnor och kvinnors möjligheter att få ökad kontroll över sina liv; gifta kvinnor fick möjlighet att försörja sig, nya preventivmedel samt rätten till abort gav skydd mot oönskade graviditeter och beslut om barn kunde bli ett led i de vuxnas planering.

De moderna preventivmedlen medförde en radikal påverkan både på ungdomssexualiteten och de sexuella förhållandena inom parrelationen. Den sexuella debuten sker tidigare, medan barnafödandet uppskjuts till allt högre åldrar.

Preventivmedelstekniken medverkade till erotikens och sexualitetens avskiljande från fortplantningen som i sin tur drastiskt ändrar förutsättningarna för parrelationer. När parterna inte har för avsikt att alstra barn, behöver de bara ta hänsyn till varandra och sina egna behov, menar Liljeström. Detta banar väg för en förväntan på personlig tillfredsställelse, en beredskap till uppbrott och en mera villkorlig och mindre tålig kärlek, men det betyder också att kvinnan för första gången kan tillerkännas en egen sexualitet.

Liljeström, liksom Berger & Berger, menar att äktenskapet och parrelationen, intar en första rangens position bland viktiga identitets- och verklighetsbekräftande relationer i vår kultur. Äktenskapet som institution upprättar och underhåller en ordning och skyddar därmed mot kaos och ovisshet.

I dagens samhälle har individen lätt att försvinna i de stora organisationernas oöverskådliga och anonyma arbetsformer. Vi är hänvisade till att få mänsklig bekräftelse i den privata sfären. Det blir allt mer viktigt att finna sig till rätta i en ogenomtränglig social verklighet. Parrelationen, hemmet, är den värld där man känner sig hemma, där individen - i bästa fall - kan känna att han/hon är något och betyder något för andra.

För de flesta är det viktigt att markera denna viktiga händelse, genom speciella handlingar och riter. Vi **offentliggör** tvåsamheten och relationerna. Men denna rätt till offentliggörande gäller idag enbart den heterosexuella relationen.

5 Den homosexuella relationen - som icke existerande och som borgerlig familjeform

Det är symptomatiskt att inget av de större arbeten om familjen och familjelivet som vi studerat inför den här sammanställningen har kommenterat eller analyserat den homosexuella familjen. Det är som om homosexuella parrelationer och kärleksrelationer per definition inte hör hemma i forskning om familjen. Men är skillnaderna verkligen så stora?

Förhållandet mellan homosexuella och familjeinstitutionen har på många sätt varit problematisk. Många har sett homosexualiteten som ett hot mot familjen och som ett exempel på familjelivets upplösning. Under hela 1900-talet har till exempel rädslan varit stor för att homosexuella ska "förföra" ungdomen. Homosexuella lärare har avskedats eller åtminstone fått antydningar om att de borde hålla tyst om sin homosexualitet.

De sociala myndigheterna har under långa tider engagerat sig i att framför allt motverka pojktopstitutionen, trots att detta är en företeelse som i internationell jämförelse är mycket liten i Sverige (Borelius & Nordin 1991). Vissa har till och med spårat ungdomsgårdarnas tillkomst till denna kamp mot männens utnyttjande av småpojkar (Petersson 1987).

Och samtidigt är inte heller homosexuellas relationer till familjeinstitutionen alltid så kärleksfull. Många homosexuella vittnar om att de mött oförstående och fördomar från föräldrar. De moderna psykoanalytikerna berättar om hur barn som upplever homosexuella känslor kan utsättas för ångest, skuldbeläggning och andra negativa bemötanden från vuxenvärlden (Falco 1991) som förmodligen kan vara lika traumatiska som de som exempelvis Alice Miller beskriver i sina böcker (Miller 1982). Barnen blir inte homosexuella på grund av dåliga familjeförhållanden, menar Green (1987) utan de utsätts för dåligt bemötande på grund av att de är homosexuella, eller i vart fall "annorlunda". Det är egentligen märkligt, menar Plummer (1987, 1989), att så många barn med homosexuella tendenser, orkar framhärda och stå för sina känslor, trots den massiva negativa reaktion - eller tystnad - som de oftast får från den egna familjen och andra vuxna i samhället.

En lång rad sociala forskare har också, inte minst på 60- och 70-talen, kritiserat den västerländska familjen på en rad punkter, bl a för dess svårigheter att hantera frågor om sexualitet och i synnerhet homosexualitet (Weeks 1991b). Weeks menar att många homosexuella gått i spetsen när det gäller att utveckla alternativa familjerelationer, exempelvis mer kollektiva samlevnadsformer. Det är en breddning av begreppet familj, där man

försökt undvika många av kärnfamiliens maktrelationer och psykologiska problem, menar Weeks. Dessa bredare nätverk som oftast bygger både på parrelationer och vänskapsrelationer har visat sig vara mycket viktiga, inte minst i nuvarande aids-kris. I det amerikanska samhället där samhällets omhändertagande av sjuka har stora brister, har dessa nätverk ställt upp på ett sätt som påminner om traditionella släktskapsmodeller. Man har till och med instiftat ett nytt begrepp för detta stöd, "buddying", alltså ungefär kompisstöd.

De homosexuella parrelationernas historia följer delvis andra stigar än den heterosexuella, men det finns också många likheter. Historikerna berättar om institutionaliserade former för både manliga och kvinnliga "homosexuella" relationer i traditionella samhällen, exempelvis i den amerikanska indiankulturen. Man har också beskrivit 1700-talets "romantiska vänskap" mellan kvinnor (Faderman 1981). Andra har beskrivit förekomsten av kvinnliga relationer där "cross-dressing" existerade, dvs en av parterna klädde sig i manskläder. Dessa relationer var inte ovanliga på 1800-talet och resulterade i vissa fall i äktenskap och familjeliv (Lützen 1986).

Inom den feministiska rörelsen i det sena 1800-talets USA utvecklades vad som brukade kallas "Boston-äktenskap". Dessa kvinnor valde kvinnor som livspartner och arbetade samtidigt för att förverkliga en feministisk vision av social rättvisa (Butler 1990).

Under vissa tider har det varit lättare för homosexuella par att leva mer öppet. Under mellankrigsåren rapporteras om en mer utvecklad homosexuell subkultur och en större tolerans inför homosexuella parrelationer. Under kriget och på 50-talet är det väl omvittnat om hur förföljelser av homosexuella tar sig mycket allvarliga former. Vi behöver bara påminna oss om att homosexuella, tillsammans med judar och zigenare och andra minoriteter sattes i koncentrationsläger (Heger; Silverstolpe 1984), eller McCarthyismen i USA eller Hajby- och Keine-affärerna med dess efterföljande förföljelser av homosexuella i Sverige (Petersson 1987).

Men drömmen om att få möjligheter att få leva i parrelationer på samma villkor som heterosexuella, har varit - och är - en viktig inspirationskälla till den homosexuella rörelsens politiska verksamhet. Även om inte homosexuella haft samma lagliga möjligheter att ingå äktenskap, har frågan om att med olika ceremonier kunna berätta och kungöra för omgivningen hur viktig ens kärleksrelation är, varit mycket viktig. Den 12 juni 1970 "gifte" sig två kvinnor, Neva Joy Heckman och Judith Ann Belew, i Los Angeles. Vigselförrättare var Pastor Troy Perry. Pastor Perry utfärdade också ett vigselbevis. Sedan dess har flera hundra liknande ceremonier ägt rum i USA, även om de inte tillerkänts samma juridiska rättigheter som heterosexuella äktenskap (Butler 1990). Den stora betydelse som symbolhandlingarna och ceremonierna utgör för homosexuella par, klargjordes också vid Partnerskapskommitténs besök i Köpenhamn.

Att homosexuella relationer kan vara mycket långvariga visar bl a Susan E. Johnson i sin: **Staying Power, Long Term Lesbian Couples** (Johnson 1991). Flera av de studerade paren hade varit tillsammans i över 30 år,

vissa i över 40. Att tankar om parrelationer och familjebildning är viktiga för homosexuella visar också de flesta studier som gjorts (se nedan och Håkansson, 1987). Just begreppet **familj** har minst lika stor betydelse för homosexuella som för heterosexuella. Det kanske är värt att notera att begreppet "familj" ibland används för att uttrycka att någon är homosexuell, dvs "hör till familjen". Ofta talar homosexuella om "sin hustru" alternativt "sin man", "maken", "makan". Detta är ytterligare uttryck för vikten av parrelationer och olika ceremonier som knyter samman paret.

Många hävdar att den mest fundamentala skillnaden mellan den homosexuella familjen och den heterosexuella familjen är att den homosexuella inte kan "reproducera sig". Det skulle motivera en särbehandling, menar många. Men som vi ska se är detta ett löst argument, eftersom många dels har egna barn med sig in i en homosexuell relation dels därför att så många homosexuella skulle vilja skaffa sig barn, endera genom insemination (gäller förstås bara lesbiska) eller genom adoption.

Frågan är om det egentligen är någon större skillnad mellan den homosexuella familjen och den heterosexuella. I genomgången av underlaget till den här sammanställningen har vi snarare slagits av likheterna än olikheterna.

Vi ska nu gå över till att mer i detalj redovisa några av de viktigaste studierna om homosexuella parrelationer och homosexuella och barn.

III Homosexuella relationer

1 Vad är ett homosexuellt förhållande?

Det är alltså först på senare år som forskningen börjat intressera sig för det homosexuella paret, dess historia, likheter och skillnader mellan homo- och heterosexuella par, likheter och skillnader mellan manliga par och kvinnliga par osv. Betydelsen av kärleks- och parrelationer är genomgående, t ex i levnadsberättelser med äldre homosexuella män och kvinnor som varit hur viktiga dessa har varit i deras liv (Weeks 1991; Johnson 1990)⁹.

Vad menar vi då med ett homosexuellt förhållande, en relation? De flesta som studerat homosexuella relationer har menat att förhållandet måste ha pågått en viss **tid**. De som ingår i relationen bör också själva definiera sig som ett **"par"**.

Andra har inkluderat personer som ansett att de har ett "allvarligt och pågående romantiskt/sexuellt förhållande till någon av samma kön". Andra har haft en bredare definition av förhållande och har exempelvis inte ställt krav på relationens längd eller graden av "allvarlighet" i förhållandet.

Peplau och Cochran (1990) betonar att det är viktigt i studier av homosexuella relationer att inte använda det heterosexuella äktenskapet som enda modell eller standard. De förväntningar som finns på heterosexuella relationer är inte nödvändigtvis relevanta när vi talar om homosexuella relationer, även om det, som vi ska se, finns fler likheter än olikheter.

Dessutom betonar Peplau & Cochran att modeller som bygger på att personer av olika kön lever samman kan komma på skam när man studerar förhållanden där personer av samma kön lever samman. Könsskillnaderna dominerar över skillnaderna mellan sexuell preferens. Det betyder i klartext att t ex manliga enkönade parrelationer i de flesta fall skiljer sig mer från lesbiska relationer än från heterosexuella, åtminstone i de flesta frågor.

⁹Framgår också tydligt av våra levnadshistorieintervjuer i projektet: "Fyra generationer homo- och bisexuella män och kvinnor".

Hur mycket homosexuella relationer "kopierar" eller liknar heterosexuella relationer eller inte är en öppen fråga, och är kanske inte heller den viktigaste att belysa. Däremot är det viktigt att vara öppen för att homosexuella relationer kan innebära andra saker än heterosexuella.

Det viktigaste när vi definierar relationer är att utgå från sådana förhållanden där två personer på ett eller annat sätt är beroende av varandra och påverkar varandra (Kelley et al, 1983). Kelley är mest intresserad av den **nära relationen** i dess många olika former. Det betyder att parterna umgås eller på annat sätt påverkar varandra på ett frekvent sätt. Det betyder också att påverkan är stark och intensiv (positivt eller negativt) och att den gäller många olika områden. Slutligen, menar Kelley, ska dessa nära relationer ha en relativt lång varaktighet. Inom dessa ramar ryms en lång rad olika former av nära relationer, så också relationer mellan personer av samma kön.

1.1 Sexualitet som kriterium för en homosexuell relation

Det är inte heller självklart vilka relationer som är "**homosexuella**" och vilka som inte är det. De flesta är säkert överens om att den vanligaste formen av homosexuella relationer är när två personer av samma kön lever ett liv tillsammans som både inkluderar kärlek och sexualitet.

Men hur ska vi se på två kvinnor som levat tillsammans i hela sitt liv, som uppenbarligen har en nära och varm vänskap, men som inte har haft någon sexualitet tillsammans? Hur ska vi se på två högskolestuderande, som delar studentlägenhet och som har en lång sexuell affär, men som insisterar på att de "inte är gay", utan "bara" tycker mycket om just den här personen? Och hur ser vi på två homosexuella män som fortsätter att leva tillsammans många år efter det att deras till en början passionerande sexualliv tillsammans har upphört och som nu har sina sexuella relationer utanför denna relation?

Det har varit vanligt att man menat att **sexualitet** är en viktig förutsättning för att man ska kalla det en homosexuell relation. Lesbiska par som säger sig leva i ett "allvarligt" förhållande, anger också oftast att de har sex med den som de har förhållandet med. Peplau och Cochran (1990) anser till och med att detta är vanligare bland homosexuella par än bland heterosexuella. Samtidigt menar de att fokuseringen på sexualitet, som krav för att man ska kalla ett förhållande "homosexuellt", är problematiskt, bl a därför att det är svårt att skilja mellan förhållanden som innebär sexualitet och förhållanden som inte gör det (De Cecco och Shively 1984).

Vidare innebär fokuseringen på sexualitet att man lätt bortser från andra aspekter av homosexuell samlevnad som kan vara minst lika viktiga, såsom kärlek, att dela erfarenheter osv. Miller och Fowlkes (1980) betonar att senare års forskning kring lesbisk kärlek och lesbiska relationer börjar få upp ögonen för att den sexuella akten inte är den mest fruktbärande utgångspunkten för denna forskning.

Även Faderman (1981, 1984) har betonat samma sak; för många lesbiska, speciellt de som betonar den radikala feminismen, är den sexuella aspekten många gånger relativt oviktig, när det gäller deras engagemang i den lesbiska livsstilen och i lesbiska relationer.

Det troliga är ändå att den homosexuella relationen också innehåller sexuella handlingar, men det är klokt att inte förutsätta det.

1.2 Emotionellt engagemang som kriterium för en homosexuell relation

Ett viktigt element i den homosexuella relationen - liksom i den heterosexuella - är den **emotionella kvaliteten** i relationen och upplevelsen av kärlek mellan de inblandade. Den historiska forskningen har påpekat att många förhållanden mellan kvinnor innehöll starka element av kärlek och emotionellt engagemang, utan att paret nödvändigtvis definierade sig som lesbiska. Sexuella handlingar kan ha varit en del i dessa passionerade kärlekshistorier, men behöver inte ha varit det.

Faderman (1981) tror att de flesta kärleksaffärer mellan kvinnor före 1900-talet inte innebar sexuella handlingar över huvud taget. Vi kan i det sammanhanget t ex påminna oss relationen mellan Selma Lagerlöf och Sophie Elkan och den passionerande brevväxling som den gav upphov till.

1.3 Sexuell identitet som kriterium för en homosexuell relation

En annan fråga som tagits upp i samband med diskussionen om homosexuella relationer är parternas sexuella identitet. De flesta som studerat homosexuella relationer har enbart inkluderat sådana där båda parterna identifierar sig som homosexuella. Men hur ska man till exempel beteckna ett förhållande där två personer av samma kön lever tillsammans och har ett aktivt kärleksliv tillsammans, men där den ena partnern betecknar sig som **bisexuell** eller till och med **heterosexuell**?

De Cecco och Shively (1984) anser att det är problematiskt att bygga definitionen av homosexuella relationer enbart på personernas själv-identifiering. Denna identitet är framför allt påverkad av ett amerikanskt - - men också nordeuropeiskt - medelklasspräglad sätt att stämpla människor som homosexuella, bisexuella, lesbiska, heterosexuella osv.

Allt fler relationsforskare ifrågasätter sambandet mellan den personliga identiteten och upplevelser av relationer med någon av samma kön. De Cecco och Shively (1984) har kritiserat det traditionella sättet att beskriva sexuella identiteter som en "essentialistisk del" av en människa, för evigt inkluderad inne i människan, och som förutsätter att en person endera har relationer med någon av det egna könet eller med någon av motsatt kön, eller möjligen med båda. Utifrån detta traditionella sätt att se är relationer

med någon av samma kön, eller motsatt kön, ett uttryck för och en konsekvens av sexuell identitet. Men homosexualitet betyder, som vi sett, olika saker i olika kulturer, i olika subkulturer eller olika historiska skeden och den process där den enskilde införlivar en homosexuell identitet varierar också från individ till individ.

Det är säkert vanligast att enkönade par också identifierar sig som homo- eller bisexuella, men även andra mönster är möjliga. För en del kan upplevelsen av en nära relation med någon av samma kön få honom/henne att ifrågasätta hela sin personliga identitet och anta en ny identitet som bög eller lesbisk eller kanske som bisexuell. I andra fall kan relationen med någon av samma kön, uppfattas som helt irrelevant i förhållande till personens sexuella identitet.

Det är väl känt att man kan engagera sig i kärleksfulla relationer med någon av samma kön utan att definiera sig själv som homosexuell (Tripp 1975). Förhållandet mellan sexuell identitet och relationer mellan personer av samma kön är alltså betydligt mer komplicerat än vad man kanske först tror.

1.4 Brister i forskningen

Ett problem när det gäller forskningen om homosexuella relationer, och även i lagstiftningsarbetet, är att man inte utrett dessa konceptuella frågor. Hittills har forskningen alltför ensidigt inriktat sig på sådana "par" som definierar/identifierar sig som homosexuella, men i framtiden måste forskningen, mer än hittills, också beröra exempelvis kärleksrelationer som är djupa och innerliga, men som kanske inte innehåller sexuella handlingar mellan parterna.

Det är viktigt att bredda frågeställningarna i forskningen. Det har till exempel varit vanligt att man begränsat sig till att jämföra erfarenheter i homosexuella relationer med erfarenheter i heterosexuella relationer. Men det kan också vara lika intressant att jämföra erfarenheter mellan olika grupper som lever i homosexuella förhållanden.

Exempel på sådana grupper har t ex Adriane Rich (1980) studerat. Rich talar om ett **parallellt kontinuum**, för att beskriva olika former av intensiva förhållanden mellan kvinnor, som exempelvis grundar sig i att man söker varandras gemenskap mot manlig dominans osv. På samma sätt finns det en rad olika former för manlig **homosocialitet**, som är viktiga att studera när vi forskar kring homosexuella relationer.

2 Forskning om homosexuella relationer

Relationsforskningens uppgift är:

1 **Att beskriva.** Det är viktigt att få fram relevanta beskrivningar av hur olika former av relationer ser ut och framför allt beskriva den mångfald som finns, även när vi begränsar oss till det vi kallar "homosexuella relationer". När vi gör dessa beskrivningar kan vi få fram vad det är som utmärker dessa relationer och beskriva variationen som finns mellan olika former av relationer.

En sådan beskrivning omfattar både formerna och intensiteten i interaktionen i relationen och parternas uppfattningar och upplevelser av densamma; Vilken är den emotionella kvaliteten i relationen? Hur ser **sexualiteten** ut och vilken mening och betydelse ges den i homosexuella (manliga respektive kvinnliga) förhållanden? Hur vanligt är det att parterna delar på beslut? Vilka problem uppstår i homosexuella relationer? Förändras relationerna över tid på ett "typiskt" sätt? osv.

2 **Att analysera.** Vi kan också försöka förklara variationer och förändringar av homosexuella relationer genom att analysera sådana faktorer som kön, personliga värderingar och sociala normer som påverkar det "homosexuella paret"; Varför är vissa homosexuella förhållanden mycket lyckliga och emotionellt tillfredsställande för de inblandade, medan de för andra är en katastrof och fyllda med konflikter? Varför lyckas vissa "homosexuella par" dela på makt och beslut, medan andra har en mycket ojämn maktfördelning? Vad betyder skillnader i ålder, inkomst, yrke osv, för det manliga respektive kvinnliga homosexuella paret? Vilken inverkan har den homosexuella rörelsen haft på den homosexuella relationen? Hur påverkar ett långvarigt homosexuellt förhållande en individs identitetsuppfattning och uppfattning om omvärlden/samhället?

3 **Att bygga teorier.** Ett tredje mål för forskningen om relationer är att utveckla teorier om relationerna. Finns det exempelvis något att hämta från andra teoretiska ansatser när det gäller att förstå skillnader i makt i homosexuella förhållanden? Hittills genomförd forskning om homosexuella relationer har inte berört alla dessa aspekter. Mycket återstår, speciellt i de nordiska länderna. I Sverige har ännu mycket litet forskning gjorts som mer direkt tagit upp homosexuella parrelationer.

2.1 Tidigare studier om homosexuella relationer

Trots att forskningsområdet är relativt nytt, har det producerats en rad rapporter och vetenskapliga artiklar om homosexuella parrelationer, främst i USA.

1975 publicerade Clarence Tripp: **The Homosexual Matrix**, som blev något av ett standardverk när det gäller homosexualitet och homosexuella relationer. Tripp var en av Alfred Kinseys kollegor och starkt påverkad av Kinseyinstitutets arbetssätt och tankar kring sexualitet. Tripp lanserade tankar om **komplementerande behov** och **distansering** som en del av förklaringen till dynamiken inom hetero- och homosexuella par.

Med komplementering menade Tripp den spänningsreduktion som ofta kan upplevas i heterosexuella relationer när de manliga och kvinnliga särdragen sammansmälter. Utan spänningen, menade Tripp kan individen riskera att förlora sitt intresse för relationen. De homosexuella paren måste därför finna andra tillvägagångssätt för att endera öka eller minska spänningen.

För att öka spänning, kan partnerna distansera sig från varandra och undvika alltför stor närhet, till exempel genom att "hänga ute med pojkarna" respektive "flickorna" nån kväll då och då. En annan strategi kan vara att stå emot alltför mycket "komplementerande".

Ett av de största problemen för många homosexuella par är utan tvekan att partnerna är av samma biologiska kön, vilket tenderar att minska möjligheterna till de spänningar som gör de flesta relationer dynamiska. Homosexuella par är därför tvungna att utnyttja mera kulturella (i betydelsen icke biologiska) distanseringssätt och motstånd mot komplementering för att deras förhållande ska bibehålla en viss spänning och utmaning. Det skulle alltså betyda att sociala, intellektuella och kulturella olikheter mellan individerna i ett homosexuellt förhållande är viktigare och mer betydelsefullt för relationens bevarande än de är i heterosexuella förhållanden.

En stor enkätundersökning genomfördes i USA under 1970-talet som kom att ha stor betydelse för kunskaperna om homosexualitet men också om homosexuella relationer. Resultaten publicerades 1978 av Alan Bell och Martin Weinberg i: **Homosexualities: A Study of Diversity Among Men and Women**. Det banbrytande i deras studie var att de påvisade de stora skillnaderna som finns mellan olika grupper homosexuella och inte minst de stora skillnaderna mellan homosexuella män och kvinnor i synen på sexualitet, relationer osv. Bell & Weinberg talar om att skillnaderna mellan homosexuella män och lesbiska kvinnor förmodligen är större än de mellan heterosexuella män och homosexuella män, och de mellan heterosexuella kvinnor och lesbiska kvinnor.

Bell & Weinberg utvecklade en typologi över homosexuella par, och införde beteckningar som sedan kommit att bli ganska allmänt vedertagen. "**Stängda**" par (closed couples) och "**öppna**" par (open couples) är begrepp som härrör från om paren är monogama eller inte. De monogama

paren i studien rapporterade en något högre grad av tillfredsställelse i relationen jämfört med de mer öppna paren.

1978 publicerade Joseph Harry och William De Vall: **The Social Organization of Gay Males** som innehöll ett avsnitt om det "homosexuella äktenskapet". Författarna menade att homosexuella "äktenskap" i större utsträckning organiseras efter principen "bästa vänner" snarare än ett "kopierande" av det heterosexuella "man-hustru". De visade också att manliga homosexuella par i större utsträckning än heterosexuella och lesbiska par accepterade sexuella kontakter utanför relationen.

Den större jämlikhet som forskarna noterade inom homosexuella "äktenskap", i jämförelse med heterosexuella, förklarades utifrån "bästavän"-principen. Denna medförde att den traditionella frågan om manlig dominans, på bekostnad av kvinnans inflytande, inte var lika relevant i dessa relationer.

1980 kom Mary Mendolas: **The Mendola Report: A New Look at Gay Couples** som tog upp både homosexuella mäns och lesbiska kvinnors parförhållanden och relationer. Mendola betonade vikten av att samhället stödjer dessa former av samlevnad. Hon menade också att eftersom homosexuella par inte kan tillskrivas traditionella och stereotypa könsroller, som bygger på de biologiska olikheterna, har de homosexuella paren en större möjlighet att utveckla mer jämlika förhållanden, en sak som också andra forskare senare har visat.

1981 kom Charles Silversteins bok: **Man to Man: Gay Couples in America**. Boken beskriver de många variationerna i manliga homosexuella relationer. Den bygger på personliga intervjuer och tar upp frågor kring männens barndomsrelationer till sina föräldrar, hur religionen har påverkat dem i deras sexuella attityder, och hur relationerna fungerar osv.

Silverstein delade upp männen i "dom som söker spänning" och "dom som bygger hem". De förra var mer sexuellt utåtriktade. Silverstein menade att båda grupperna har förmåga att bygga upp långvariga förhållanden om de kan lösa frågor som har med avundsjuka, beroende osv att göra.

1983 publicerades resultatet av ett stort sociologiskt projekt av Philip Blumstein och Pepper Schwartz: **American Couples: Money, Work, Sex**. Författarna jämförde heterosexuella äktenskap och homosexuella partner i långvariga relationer. De granskade exempelvis hur paren hanterade ekonomiska frågor, beroende av varandra och sexuella beteenden. Författarna konstaterade att likheten var stor mellan långvariga homo- och heterosexuella förhållanden i dessa frågor.

1984 publicerades David McWhithers och Andrew Mattisons: **The Male Couple: How Relationships Develop**, en studie som baserades på intervjuer med homosexuella manliga par. Man definierar ett slags sexstegs-teori för den manliga homosexuella relationen.

Författarna pekade bl a på att manliga homosexuella par har svårt att koppla samman sexualitet och kärlek, men menade samtidigt att sex "utanför relationen" i homosexuella parförhållanden inte behöver betyda att förhållandet upphör. Snarare, menade man, är toleransnivån större här

än bland heterosexuella par, vilket gör att det i mindre utsträckning blir ett problem.

2.2 Hur många lever i parförhållanden?

En lång rad studier har bekräftat bilden av att homosexuella män och kvinnor önskar att leva i relationer. En av de viktigaste är Kinsey-institutets studie från 1978, då man frågade hur viktigt det är att ha en "permanent relation till en annan homosexuell partner".

24 procent av de lesbiska och 14 procent av bögarna svarade att det "var det viktigaste i livet", 35 procent av de lesbiska och 28 procent av bögarna svarade att det var "mycket viktigt". Mindre än 13 procent av de lesbiska och 19 procent av bögarna svarade att "det inte alls var viktigt" (Bell & Weinberg 1978).

Andra studier har tittat på i vilken utsträckning som homosexuella faktiskt lever i parrelationer. Det visar sig då att omkring hälften av amerikanska homosexuella män lever i ett parförhållande (Bell & Weinberg 1978; Harry 1983; Jay & Young, 1977; Pelau & Cochran 1981). Harry (1983) menar att dessa siffror kan vara för låga. Ett problem är att studierna ofta utgår från och rekryterar intervjupersoner på olika barer och klubbar för homosexuella, som äldre homosexuella som "slagit sig till ro" med en partner kanske aldrig besöker. Det är över huvud taget nästan omöjligt att hävda att studier av den här sorten är representativa, eftersom det är hart när omöjligt att definiera den "homosexuella befolkningen".

I motsvarande studier av lesbiska anger i vissa studier upp till över 80 procent av de tillfrågade att de lever i en parrelation med en annan kvinna (Bell & Weinberg 1978; Jay & Young 1977; Peplau et al., 1978; Raphael & Robinson 1980).

Även Bell & Weinberg (1978) fann att drygt 80 procent av de lesbiska, som man intervjuade, levde tillsammans med en partner. De visade också att en stor majoritet av de intervjuade lesbiska kvinnorna ansåg att detta att leva tillsammans med en partner var mycket viktigt och något de värderade högre än exempelvis karriär.

Europeiska studier tyder på samma sak. I tyska studier, som redovisas av Håkansson (1987) framgår det att 58 procent av de tyska homosexuella levde i parförhållanden.

I en norsk undersökning gällde det 56 procent av kvinnorna, men bara 34 procent av männen (Håkansson 1987).

I den svenska homosexutredningens undersökningar i början av 80-talet framkom samma mönster. 43 procent av männen svarade att de skulle vilja leva i ett fast förhållande och 48 procent gjorde det redan. Bland kvinnorna var parförhållanden ännu vanligare, 58 procent av kvinnorna levde i parförhållanden (Håkansson 1987).

Sammanfattningsvis kan sägas att en stor andel homosexuella män och kvinnor lever i parförhållanden, och att ännu fler önskar att leva tillsammans med någon i en fast relation.

2.3 Hur går det till att finna en partner?

Längtan efter att ha en kärleksrelation sitter djupt i de flesta människor. Känslan av att "man inte är någon om inte någon älskar en" är lika stark bland homo- som bland heterosexuella.

Sätten att söka sin livspartner - eller sexualpartner - eller både och - har varierat mellan olika tidsskeden. 20-talets mer liberala syn på homosexualitet gjorde att det fanns barer och klubbar i Stockholm där man kunde träffa någon av samma kön. 1930-50-talet innebar betydligt större hemlighetsmakeri med klubbar som tvingades gå under jorden p g a förföljelser från myndigheterna. På 60- och 70-talet utvecklades ånyo en homosexuell subkultur med diskotek, barer, bastuklubbar osv samt en stark utveckling av det homosexuella föreningslivet.

2.3.1 Var träffas man?

I en amerikansk studie bland manliga homosexuella par fann Berger (1990b) att drygt 40 procent hade träffat sin partner på en homosexuell bar. 10 procent sa att de hade träffat sin partner på arbetet, 9 procent i en homosexuell förening och 9 procent angav att de hade träffats på ett party. Andra platser som nämndes var: bokhandeln, teater-foajén, kyrkan, skolan, joggingspåret och träningslokalen. En del hade också träffats per kontaktannonser.

Trots dessa variationer av träffställena är det klart, menar Berger, att det fortfarande är på den homosexuella baren/klubben som de flesta träffas.

Det vanligast sättet att knyta kontakter var att man själv, eller motparten, tog initiativet (52 procent). I andra fall (33 procent) blev partnerna introducerade för varandra av vänner. Detta understryker betydelsen som de homosexuella träffställena har. Många går dit ensamma för att träffa andra, eventuellt också en partner.

Berger menar att det i heterosexuella kretsar är vanligare att vänner, exempelvis på jobbet, introducerar varandra för presumtiva partner.

Håkansson pekar också på hur viktiga de homosexuella organisationerna är som mötesplatser för kommande parrelationer, exempelvis RFSLs utåtriktade verksamhet, den kristna ekumeniska gruppens (EKHO) aktiviteter eller den årliga sk frigörelseveckan, som samlar mycket folk, nämns som centrala mötesplatser.

2.3.2 Önskemål om partnern

Lee (1988) undersökte kontaktannonser där homosexuella män söker partner i den amerikanska "gay"-tidningen The Advocate. Annonserna

innehöll i allmänhet uppgifter om ålder, ras, önskemål om sexuella roller, socioekonomisk status osv. Nästan 50 procent av dem han undersökte befann sig i åldersintervallet 26-34 år, medan 24 procent befann sig under och 30 procent över denna åldersgrupp.

I de flesta fallen angav man vilken ålder och vilka sexuella önskemål partnern skulle ha, ibland angavs också önskemål om utseende, kroppsliga företräden osv.

I majoriteten av kontaktannonserna kunde man finna ungefär samma uttalanden om sig själv och önskemål om partnern, som i motsvarande heterosexuella kontaktannonser i andra medier.

Det som skilde sig mellan de manliga homosexuella kontaktannonserna och de heterosexuella, var att heterosexuella var betydligt mer upptagna av **socioekonomisk** status och partnerns **yrke** och **inkomster**. Däremot förekom det inte på samma sätt önskemål och vittnesmål om **sexualroller** i de heterosexuella kontaktannonserna. En förklaring till det kan vara att dessa förväntas vara givna på ett helt annat sätt för heterosexuella än bland homosexuella män och inte behöver uttalas.

Skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella, när det gäller önskemål om socioekonomiska och klassmässiga utgångspunkter, har också uppmärksamats av andra forskare. Homosexuella möter, på ett annat sätt än heterosexuella, personer med olika socioekonomisk status på exempelvis homosexuella barer och klubbar. Den sexuella orienteringen förenar personer från vitt skilda miljöer, raser, åldrar osv (Lee 1988).

2.4 Åldersskillnader

Lee diskuterar också den relativt stora betydelse som **ålder** tycks ha inom den manliga homosexuella subkulturen. De män som annonserade efter partner försökte hålla nere åldern, speciellt om de nått det "magiska" fyrtio-årsstreck. Det förekom också att de framhöll att deras fysiska företräden gjorde att de såg "ungdomligare" ut. "42 år, men ser ut som 35". Denna "åldersfixering" är inte lika framträdande i de heterosexuella kontaktannonserna, menar Lee.

Inom den manliga homosexuella subkulturen återfinns ibland ett "grekiskt" mönster där yngre och äldre män söker sig till varandra, menar Lee, vilket en del annonser ger exempel på. Det är alltså inte "bara" äldre som söker yngre, utan det är också förvånansvärt många unga killar som medvetet söker äldre partner, menar Lee.

Äldre homosexuella män som inte "kommit ut" som homosexuella kan ha problem; dels har de svårt att inför sin sociala omgivning stå för att de är homosexuella, dels har de svårt att stå för sin ålder i den homosexuella subkulturen. Detta kan också betyda en del samlevnadsproblem inom manliga homosexuella relationer. Över 80 procent av medelålders och äldre homosexuella män söker **yngre** partner, ofta betydligt yngre. Det betyder att i de fall då de också hittar en partner blir skillnaderna i livserfarenheter ganska stora och ibland svåra att leva med.

Harry (1982) diskuterar också bakgrunden till att åldersskillnader kan vara vanligare i manliga homosexuella förhållanden än i heterosexuella. Harry menar att man kan utkristallisera tre större historiska former för manliga homosexuella relationer; den **latinamerikanska** som styrs hårt av könsroller ("aktiva" män är inte homosexuella även om de har sex med andra män, enbart "passiva" är det), den **grekiska** modellen som kan sägas involvera mogna vuxna män och tonårskillar och så slutligen den mer **moderna västerländska formen** av manlig homosexualitet med mer åldersjämlika partner där den homosexuella **identiteten** spelar en stor roll.

Eftersom den moderna västerländska modellen i ett historiskt och antropologiskt perspektiv är ganska unik, är det inte att förvånas över att även de andra modellerna fortfarande gör sig påminda, speciellt i ett mångkulturellt västerländskt samhälle.

2.5 Kopiera heterosexuella samlevnadsformer?

Att ta på sig en viss roll i en relation kan ha att göra med att man påtar sig redan existerande kulturella och sociala modeller för hur man ska vara. När det gäller många relationer i samhället, exempelvis mellan heterosexuella gifta par eller mellan lärare och elever, existerar det relativt givna roller som de olika inblandade engagerar sig mer eller mindre i.

Förekomsten av kulturella "råd" är inte lika givna för homosexuella parrelationer, de skiljer sig åt historiskt sett men också mellan olika kulturer. Studier har visat hur människor i allmänhet ofta tänker i stereotypa banor när de tänker på homosexuella förbindelser. Man förväntar sig att det, exempelvis i lesbiska par, ska finnas en "butch" och en "femme" och i manliga förhållanden, en "man" och en "kvinna" (Tripp 1975).

Men forskningen om homosexuella relationer har visat att homosexuella par i allmänhet tar avstånd från sådana traditionella heterosexuella mönster i relationen. Det är alltså ovanligt att en person exempelvis gör de traditionellt "kvinnliga" sysslorna i hemmet och att en gör de traditionellt "manliga", även om sådana homosexuella relationer också förekommer.

2.5.1 Vänskapsrelationer

Om inte de homosexuella paren i första hand ser till det heterosexuella paret i sitt sökande efter modeller, vart vänder de sig då?

Harry & DeVall (1978) föreslår att man istället kan likna det homosexuella paret vid en modell som mera betonar nära **vänskapsrelationer**, med tillägget att det homosexuella vänskapsparet också innehåller den romantiska attraktionen, det erotiska elementet och sexualiteten.

2.6 Kvalitén i homosexuella relationer

Frågan om kvaliteten i den homosexuella relationen har varit en viktig del i forskningen om homosexuella relationer (Bell & Weinberg 1978; Mendola 1980; Silverstein 1981, Duffy & Rusbult 1986; Jones & Bates 1978; Kurdek & Schmitt 1986a, 1986b; Peplau, Padasky & Hamilton 1982; Peplau et al., 1986).

Homosexuella par anser i allmänhet att deras förhållanden är positiva och tillfredsställande. De upplever inte heller mindre kvalitet i sina förhållanden än vad heterosexuella par gör. När det gäller att försöka mäta kärleken till, och hur mycket man tycker om, sin partner, kan man heller inte finna några skillnader mellan homosexuella och heterosexuella par (Peplau 1988). Jämförelser med motsvarande heterosexuella par, dvs par i ungefär samma ålder, samma inkomstgrupper osv, visar ungefär samma grad av tillfredsställelse och problem som heterosexuella par.

Få studier har än så länge försökt att utröna vilka faktorer det är som är avgörande för att homosexuella par ska uppleva kvalitet och tillfredsställelse i sina relationer.

Berger (1990c) menar att detta att man är känd som homosexuell bland signifikanta andra i ens omgivning ökar den homosexuella relationens kvalitet. På motsvarande sätt upplever "dolda" homosexuella fler problem och mindre tillfredsställelse i sina relationer.

2.6.1 Emotionell tillfredsställelse

Kurdek & Schmitt (1986a) jämförde ett ganska stort antal heterosexuella, lesbiska och manliga homosexuella par, och fann egentligen inga skillnader när det gällde den emotionella tillfredsställelsen i relationen, med undantag för att de heterosexuella paren sa sig vara något mindre tillfredsställda på denna punkt, än de homosexuella paren.

2.6.2 Kär i sin partner?

Peplau & Cochran (1980) jämförde 50 lesbiska, 50 bögar, 50 heterosexuella män och 50 heterosexuella kvinnor, när det gällde deras upplevelser av nära relationer. De var i ungefär samma ålder med samma ekonomiska bakgrund, utbildning och hade varit tillsammans ungefär lika lång tid. 60 procent sa att de var "kära" i sin partner, de flesta av de återstående 40 procenten svarade att de var "osäkra" på om de vara kära i sin partner eller inte. På de standardiserade "kärleks-skalorna", visade lesbiska och bögar vanligtvis en hög grad av kärlek till sin partner, vilket inkluderade starka känslor för den andre personen, omsorg, och intimitet. Men man fann inte några säkerställda skillnader mellan lesbiska par, manliga homosexuella par eller heterosexuella par när det gällde dessa frågor.

Nanda och Francher (1980) har visat hur långa homosexuella parförhållanden tenderar att över tid bli ganska lika heterosexuella förhållanden samt att skillnader mellan lesbiska och homosexuella män, som lever i

parförhållanden, i mångt och mycket är en spegel av samhällets olika förväntningar på män respektive kvinnor.

2.6.3 Det bästa i relationen

Peplau & Cochran (1980) frågade vad de intervjuade ansåg vara "det bästa" med sin relation, liksom "det sämsta". De "bästa" sakerna handlade om sådana värden som "att ha någon bredvid sig när man vaknade på morgonen", "vi tycker om varandra, och verkar båda få ut vad vi vill av förhållandet", "vi har ett mycket bra sexliv". De "sämsta" sakerna var bl a "min partner är alltför beroende av mig, emotionellt", "hennes moster bor hos oss". Inte heller i rapporterade problem och glädjeämnen kunde forskarna notera några egentliga skillnader mellan homo- och heterosexuella par.

2.6.4 Hur länge varar relationerna?

Dailey (1979) visar, inte oväntat, att homosexuella par redovisar en något större svårighet än heterosexuella par när det gäller att **bevara** sina parrelationer. Den viktigaste orsaken, menar Dailey, är omgivningens förväntningar och negativa reaktioner.

Schneider (1986) jämförde hetero- och homosexuella par som bodde tillsammans (sambopar). Det visade sig att lesbiska parförhållanden i allmänhet "överlevde" kortare tid, jämfört med heterosexuella och manliga homosexuella par.

2.6.5 Hinder för separationer

En skillnad mellan homosexuella och heterosexuella förhållanden är utan tvivel den att gifta heterosexuella par ser äktenskapet som ett större hinder när det gäller att avsluta en relation, i jämförelse med de som inte är gifta. Likaså är självklart närvaron av barn en "hindrande faktor", som kan betyda att parterna "arbetar mer" med relationen än om det inte fanns några barn med i bilden. Självklart är det också så att sådana faktorer kan kvarhålla par i "tomma skal". Hur som helst så har homosexuella par, åtminstone i dagsläget, färre "barriärer" eller "hinder" mot att deras förhållanden bryts upp (Duffy & Rusbult 1986; Peplau & Gordon 1983).

Duffy & Rusbult (1986) fann ett samband mellan förhållandenas varaktighet och det emotionella engagemang som parterna lägger i förhållandet, liksom känslan av att inte så lätt kunna finna en ny partner. Detta gäller för alla former av relationer, men fr a kvinnorna i både lesbiska och heterosexuella relationer rapporterade att de gjort större **investeringar** i förhållandet än männen, oavsett typ av relation.

Blumstein & Schwartz (1983) följde ett stort antal lesbiska, heterosexuella ("sambo-par") och manliga homosexuella par under en period (18 mån). När man började studien hade paren ungefär samma utgångspunkter när det gällde tiden tillsammans, förväntningar på sina relationer osv,

samtidigt som både lesbiska och bögar **trodde** att bögarernas relationer varade under kortare tid än andra grupper. Resultaten visade emellertid att de lesbiska paren bröt upp i störst utsträckning, ungefär 20 procent av paren, därefter de manliga homosexuella paren, 16 procent, och för de heterosexuella samboparen var siffran 14 procent.

2.7 Sexualitet

En av de vanligaste både vetenskapliga och folkliga myterna är att sexualiteten spelar den **viktigaste** rollen i homosexuella relationer. Samtidigt som man självfallet inte ska undervärdera sexualitetens betydelse i homosexuella relationer har man i de flesta studier funnit att det är andra förhållanden som fr a påverkar känslan av kvalitet och tillfredsställelse; såsom kärlek, engagemang och kamratskap som är ännu mer centrala.

En omdebatterad fråga i detta sammanhang är huruvida homosexuella par oftare utgör det vi kallat **öppna** par, jämfört med heterosexuella par. När det gäller homosexuella män är det tvivelsutan så, men när det gäller lesbiska är bilden en annan.

Vanligtvis uppfattas sexuell "otrohet" eller sexualitet utanför relationen i heterosexuella relationer som ett problem. Men när vi diskuterar homosexuella relationer är det inte säkert att parterna upplever det på det sättet. Peplau (et al 1978) visade till exempel att om lesbiska kunde tänka sig att ha sex utanför den primära relationen var det beroende på deras personliga värderingar, inte på om de var tillfredsställda eller otillfredsställda med den relation de redan hade.

I manliga homosexuella relationer upplevs ofta sexuell monogami som viktigt tidigt i en relation medan man blir mer sexuellt "öppen" ju längre relationen varar. Kanske är det till och med så, menade Harry & DeVall (1978) att sexuell monogami gör manliga homosexuella långvariga relationer känsligare för uppslitande problem. Det är värt att notera att studien gjordes före aids.

Blumstein & Schwartz (1983) fann att 75 procent av de heterosexuella gifta männen och 62 procent av de heterosexuella män som var "sambo" ansåg att monogami var viktigt i deras förhållande. Samma siffror för homosexuella män var 35 procent. När det gällde kvinnorna ansåg 84 procent av de gifta kvinnorna och 70 procent av de kvinnor som var "sambo" att monogami var viktigt och 71 procent av de lesbiska kvinnorna ansåg samma sak. Det ska även här noteras att denna studies datainsamling gjordes innan debatten om aids hade tagit fart i USA, vilket framför allt kan antas ha påverkat de manliga homosexuella människors uppfattningar.

Blumstein och Schwartz (1983) gav också indikationer på hur vanligt det var med icke monogama förhållanden. Här fanns en klar skillnad mellan de homosexuella männen å ena sidan och de heterosexuella paren och de lesbiska paren å den andra. Medan 66 procent av de manliga homosexuella paren rapporterade att förhållandet hade varit icke monogamt

under de första två åren, var samma siffra för de lesbiska paren 15 procent och mellan 13 och 15 procent för de heterosexuella paren.

McWirth & Mattison (1984) rapporterade att samtliga homosexuella män som levde i förhållanden som varat mer än fem år, rapporterade minst ett tillfälle av förbindelse utanför parrelationen.

Orsakerna till dessa skillnader har också diskuterats. Framför allt har man pekat på faktorer som könsrollsocialisationen där män i allmänhet lär sig att värdera sexuella variationer mer än kvinnor. De har också lättare att skilja mellan sexualitet och emotionellt engagemang. Men även faktorer som de annorlunda normer som förekommer inom den manliga homosexuella subkulturen, som uppmuntrar till sexuell öppenhet och slutligen de - åtminstone i amerikanska storstäder - lättillgängliga miljöerna för tillfälliga sexuella kontakter (klubbar, barer, bastuklubbar osv) kan förklara dessa skillnader (Blumstein & Schwartz 1983; McWirth & Mattison 1984; Silverstein, 1981).

2.7.1 Sexuell tillfredsställelse i parrelationen

De flesta studier tyder på att det inte är någon större skillnad mellan homo- och heterosexuella par när det gäller sexuell tillfredsställelse inom parrelationen. Däremot ställs exempelvis homosexuella män som lever i en parrelation inför andra frågor, exempelvis att leva med hotet från aids, frågan om man ska använda sig av säkrare sex-tekniker osv, som inte upplevs som lika relevanta bland heterosexuella par (Bahr & Weeks 1989).

Manliga homosexuella par upplever samtidigt större tillfredsställelse med sitt sexualliv än heterosexuella och lesbiska par i början av förhållandet. Däremot uppgav manliga homosexuella par mer sexuell otillfredsställelse i längre förhållanden, jämfört med heterosexuella par. Detta kompenseras dock med att de manliga homosexuella paren hade mer sex "utanför" relationen än de heterosexuella paren (Blumstein & Schwartz 1983).

Flera studier har visat att homosexuella par - liksom heterosexuella - rapporterar en hög grad av sexuell tillfredsställelse i sina förhållanden (Pelau & Cochran 1981; Peplau et al., 1986; Peplau et al. 1978).

Blumstein & Schwartz (1983) fann att ungefär 70 procent av de tillfrågade, oavsett sexuell identitet, var tillfredsställda med sexuallivet i sina relationer. För alla grupper gällde, kanske inte förvånande, att den sexuella tillfredsställelsen var större, ju mer frekvent deras sexualliv var. Dessutom rapporterade de som ansåg att initiativet till sex togs någorlunda jämlikt mer tillfredsställelse än de som upplevde att det inte fanns en sådan jämlikhet i förhållandet.

2.7.2 Sexualfrekvens

I studien "American Couples" jämfördes heterosexuella par, lesbiska par och bögpar när det gäller dessa frågor (Blumstein & Schwartz 1983). Vad det gäller sexualfrekvens fanns det stora variationer i materialet mellan

paren. Frekvensen avtar i allmänhet ju längre förhållandena varar och i viss mån också med högre ålder, oavsett typ av par.

Kön är en viktig faktor när det gäller sexuell frekvens inom parförhållanden. Studierna har visat att oavsett längden på förhållandet, så har lesbiska par mindre sex tillsammans än par där män är "inblandade". Bland de par som Blumstein och Schwartz (1983) undersökte, och som varit tillsammans i minst två år, så hade 33 procent av de lesbiska paren sex tre eller fler gånger per vecka, bland de gifta heterosexuella paren hade 45 procent sex tre eller fler gånger per vecka, bland heterosexuella "sambo-paren" var siffran 61 procent och slutligen bland de manliga homosexuella paren var siffran 67 procent.

Blumstein & Schwartz anser att skillnaderna har att göra med skillnader i socialisationen, där män traditionellt fostras att vara "sexuellt aktivare" än kvinnor. Men det kan också ha att göra med att kvinnor lägger större vikt vid icke genitala aktiviteter, dvs de definierar sexualitet och framför allt intimitet med ett bredare register än vad männen gör. Andra har pekat på vilka svårigheter lesbiska par kan ha när det gäller att överskrida det som uppfattas som ett "korrekt" sätt att ha sex. Det finns så många föreställningar om kvinnlig sexualitet och hur den bör genomföras i ett lesbiskt förhållande att det kan försvåra initieringen och genomförandet av sexualiteten (Nichols 1990).

2.7.3 Lesbisk sexualitet

Vissa studier har presenterat den lesbiska sexualiteten som "problemfri", eftersom den inte påverkas av den manliga. Andra, som exempelvis Nichols (1990) har presenterat en mer sammansatt bild. Toder (1978) anser att "denna attityd, att alla lesbiska har ett fantastiskt sexuelliv hela tiden, är en av de mer populära och destruktiva myter som finns i den lesbiska världen".

Nichols (1990) menar att lesbiskas lägre sexuella frekvens i långa förhållanden har mer att göra med de lesbiska kvinnornas status som kvinnor än att de är homosexuella. Nichols har i flera arbeten fört långt gående resonemang om orsakerna till att de lesbiska kvinnornas sexualitet skiljer sig från andra grupper. Hon menar att kvinnor, till skillnad mot män, fostras till att hålla tillbaka sin sexualitet och att den enbart tillåts inom kärleksförhållanden. Kvinnors lust misstänkliggörs både av omvärlden och av kvinnor själva. Det har dessutom, inte minst inom den feministiska rörelsen, vuxit fram regler för under vilka förhållanden och på vilket sätt sex kan tillåtas.

Ensamstående lesbiska har mindre ofta sex och färre olika partner än vad homosexuella män har (Bell & Weinberg 1978; Jay & Young, 1979). De stora skillnaderna, påpekade Bell & Weinberg, går inte mellan homo- och heterosexuella utan mellan män och kvinnor. Homosexuella män har utvecklat en sexuell "utlevelse" som inte inkluderar kvinnornas mer "dämpande" inverkan. Dessa mönster har delvis, men bara delvis, förändrats av aids.

Samtidigt har det visat sig att lesbiska kvinnor redovisar en större tillfredsställelse med sexualiteten än heterosexuella kvinnor (Coleman, Hoon & Hoon 1983; Master & Johnson 1979). Master & Johnson anser att det kan ha att göra med att de sexuella tekniker, som lesbiska ofta använder, skiljer sig från de som förekommer i heterosexuella förhållanden. Den lesbiska sexualiteten är mindre genital och orgasm-fokuserad samt mindre fokuserad på vaginal penetration. Den lesbiska sexualtekniken är, förståeligt nog, mer ägnad att tillfredsställa kvinnors behov och önskemål, jämfört med den i heterosexuella relationer.

Kvinnor som lever i lesbiska parrelationer redovisar också färre sexuella problem än vad kvinnor i heterosexuella relationer gör.

2.8 Betydelsen av jämställdhet i homosexuella förhållanden

Makt i förhållanden handlar om en persons möjligheter att få igenom sin vilja genom att påverka den andra personen. Forskningen på detta område har studerat homosexuella förhållanden med avseende på maktbalans i relationerna och de specifika medel som parterna har till förfogande för att påverka sin partner och utöva makt.

De homosexuella par som upplever sin relation som jämställd är mer tillfredsställda än de par som inte upplever sin relation så (Harry 1984; Kurdek & Schmitt 1986a; Peplau et al., 1982).

Samtidigt visar forskningen mycket litet samband när det gäller olikheter i ålder, utbildning, yrke, rastillhörighet osv och tillfredsställelse i relationen när det gäller homosexuella par (Kurdek & Schmitt 1986a; 1987; Peplau et al. 1983, Peplau 1986). Det förefaller vara viktigare med samstämmighet t ex när det gäller någorlunda likartade uppfattningar i olika frågor, än att man är lika när det gäller mer demografiska karakteristika (Kurdek & Schmitt 1987; Peplau et al., 1982). Allmänt, menar Harry (1982), utmärks de "moderna" homosexuella paren av att man försöker uppnå en relativt stor samstämmighet när det gäller sådana faktorer som jämlikhet (makt) och ålder.

De flesta lesbiska och bögar värderar jämställdhet i sina förhållanden högt. Peplau & Cochran (1980) visade till exempel att både lesbiska, bögar, heterosexuella män och heterosexuella kvinnor värderade jämställdhet när det gäller inflytande och makt i sina relationer högt, men att kvinnorna oavsett om de var lesbiska eller heterosexuella, värderade denna aspekt av sitt samliv högre än männen. 92 procent av de undersökta homosexuella männen och 97 procent av de undersökta lesbiska kvinnorna ansåg, när studien gjordes, att deras förhållande bör vara "exakt lika" ur maktbänseende.

Det betyder inte att lika många också ansåg att deras förhållanden levde upp till denna målsättning. 59 procent av de lesbiska intervjupersonerna, 39 procent av de homosexuella männen, 48 procent av de heterosexuella

kvinnorna och 40 procent av de heterosexuella männen rapporterade att deras relationer var "exakt jämställda" när det gällde inflytande och makt.

Lynch & Reilly's (1990) fann att 90 procent av de lesbiska paren ansåg att partnern skulle ha lika mycket att säga till om i relationen. När det gällde deras uppfattningar om den aktuella maktindelningen i relationen uppgav 45 procent av paren att båda partnerna hade lika mycket att säga till om, medan 55 procent av paren upplevde att det fanns en obalans i maktfördelningen i relationen. I den senare gruppen förekom det att båda hade samma uppfattning när det gällde **vem** som hade mest att säga till om, men det förekom också att de var oeniga om den saken.

Peplau et al (1982) har också undersökt den allmänna tillfredsställelsen i lesbiska relationer. Känslan av tillfredsställelse hade mer att göra med vilken typ av relation man hade, än med individuella egenskaper/brister hos de inblandade.

Studier visar att lesbiska relationer har gjort det möjligt för många kvinnor att kombinera en hög grad av autonomi och känslomässigt engagemang, vilket många kvinnor önskar (Peplau et al 1978). Likaså förefaller lesbiska förhållanden på många sätt vara mer jämställda än heterosexuella förhållanden, när det gäller inflytande och makt i relationen (Blumstein & Schwartz 1983; Brooks 1981; Caldwell & Peplau 1984; Tanner 1978).

Även andra studier har visat att lesbiska parförhållanden oftast utmärks av en större jämställdhet när det gäller beslutsfattande och delad ekonomi (Lynch & Reilly 1985/86). De olikheter som kunde noteras mellan paren kunde inte förklaras utifrån olikheter i ålder, inkomst, utbildning, yrke, ekonomiska tillgångar, eller antal år som man levtt tillsammans.

Detta betyder emellertid inte att det inte finns problem även i lesbiska förhållanden när det gäller inflytande och makt. Sådana faktorer som homofobi, sexism, könsrollsocialisation, myter om lesbisk sexualitet, ideologiska skillnader inom den lesbiska gruppen osv påverkar de lesbiska förhållandena (Brown 1986; Califia 1980; Loulan 1984; Mendola 1980; Moses & Hawkins, 1982; Riddle & Sang 1978; Toder 1978; Ohnstad 1985).

2.8.1 Social exchange-teorier och homosexuella relationer

Det är vanligtvis den partner som har de största resurserna, dvs pengar, utbildning och status, som också har störst makt i förhållandet (sk social exchange-teorier). Flera studier har försökt att testa dessa teorier på olika typer av förhållanden.

Harry & DeVall (1978) studerade 243 homosexuella män från Detroit. Ungefär 60 procent sa att beslutsfattandet i deras förhållanden delades lika. 24 procent sa att de personligen hade mer inflytande jämfört med motparten och 15 procent angav att den andra partnern hade mer att säga till om. Man undersökte också betydelsen av sådana faktorer som pengar som en resurs och fann att den partner som hade en relativt större tillgång till pengar också hade mer att säga till om i förhållandet.

I en senare studie fann Harry (1984) att mer än 65 procent av de män som levde i ett förhållande vid undersökningstillfället sa att beslutsfattandet var lika. Maktfördelning hörde samman med skillnader i inkomster, men också ålder; män som hade en högre inkomst och var äldre hade i allmänhet mer att säga till om. Samma resultat har också Blumstein & Schwartz (1983) kommit fram till. De betonade speciellt inkomsten som den viktigaste faktorn när det gällde vem som hade mest att säga till om i ett förhållande. Detta gällde i alla typer av förhållanden, **utom** i lesbiska förhållanden.

Manliga homosexuella par hade svårast att komma till rätta med olikheter i inkomst. För män är yrke och inkomst ofta viktigt både när det gäller självidentifiering och när det gäller vilken makt man har i en relation. I heterosexuella relationer balanserades ojämlikhet på detta område av den gemensamma uppfattningen att mannen har ansvar för att ekonomiskt ta hand om sin familj. Men i manliga homosexuella relationer finns inget sådant uttalat ansvar, vilket gör att de flesta homosexuella män känner sig otillfredsställda i sin relation om en av partnerna har ett större ekonomiskt utrymme än den andre.

Samma dilemma fann man när det gällde yrke och karriär. Homosexuella män som levde i parförhållande hade svårast att acceptera sina partners karriärutveckling, om den var "bättre" eller snabbare än den egna. Många homosexuella män upplevde det också som extra svårt att vara tävlande på arbetet och samtidigt omtänksam hemma. Någorlunda samma utbildning är alltså viktigare för tillfredsställelse i relationen för manliga homosexuella par jämfört med exempelvis lesbiska kvinnor.

McWirhter & Mattison (1984) bekräftade denna bild. De gjorde en djupintervjustudie med manliga homosexuella par som levtt tillsammans under en lång tid (medellängden för paren var 8 år). En av förutsättningarna för en långvarig relation var att paren var någorlunda lika när det gällde både ekonomi, utbildning och sexuella förväntningar.

Lynch & Reilly's studier gav inte stöd för hypoteserna om att lesbiska par som är lika när det gäller makt och inflytande också är lika när det gäller sådana faktorer som ålder, inkomst, utbildning och ekonomiska tillgångar, liksom motsatsen att de par som upplevde olikheter i maktfördelning också skulle vara olika på andra områden, som ålder och inkomst. Slutsatsen från Lynch och Reilly's studie blir alltså att maktindelning i lesbiska förhållanden inte på samma sätt kan förklaras med hjälp av faktorer som ålder, inkomst, utbildning osv.

Blumstein & Schwartz (1983) menar att det är män som traditionellt har lärt sig, genom sin roll framför allt på arbetsmarknaden, att pengar är det samma som makt och som för med sig dessa erfarenheter till hemmet. De fann att detta samband, pengar = makt, inte alls var lika adekvat i lesbiska förhållanden. Blumstein & Schwartz (1983) drog slutsatsen av sina studier att lesbiska par, till skillnad från exempelvis heterosexuella par, inte använder sig av inkomstskillnader när det gällde att etablera dominans i sina relationer.

2.8.2 Andra faktorer av betydelse för maktbalansen i homosexuella relationer

"Principen om minsta intresse" i relationen har också betydelse för maktbalansen. Det betyder att ju mer beroende en av partnerna är, ju mer "intresse" personen har av förhållandet, desto mindre makt tenderar personen att ha.

Caldwell & Peplau (1984) ansåg sig få stöd för den teorin när det gäller lesbiska förhållanden. Bland de kvinnor som menade att båda partnerna var lika mycket engagerade i förhållandet rapporterade 72 procent lika mycket inflytande. Bland de kvinnor som rapporterade ett ojämnt engagemang rapporterade 82 procent att den minst engagerade partnern hade mest inflytande.

Blumstein och Schwartz (1983) ansåg att just maktbalans var ett av de viktigaste skälen till att de lesbiska och manliga homosexuella förhållandena upplöstes, medan denna faktor inte hade samma effekt vad det gäller gifta heterosexuella par.

En del studier har försökt identifiera de speciella strategier som används inom lesbiska respektive manliga homosexuella par för att påverka sin partner. Falbo & Peplau (1980) fann inga skillnader mellan heterosexuella och homosexuella par i detta avseende. Kön spelade en roll, men bara i heterosexuella förhållanden. Heterosexuella kvinnor hade en större benägenhet att dra sig tillbaka eller att visa negativa känslor, medan heterosexuella mäns strategier mera präglades av förhandlingar och resonering. När det gällde homosexuella par skilde sig inte kvinnor och män på samma sätt utan strategierna var relativt lika.

2.9 Bristen på samhälligt och institutionaliserat erkännande

Homosexuella par har inte, som sina heterosexuella motsvarigheter, någon möjlighet att sanktionera sina relationer, till exempel genom giftermål. Därför, menar Berger (1990) har en sådan sak som att "flytta ihop" en speciellt viktig symbolisk betydelse för många homosexuella. Trots att över hälften av alla homosexuella par väljer att inte flytta ihop, så kan just detta för många andra vara en viktig symbolhandling. En del forskare har pekat på att många kastar sig in i relationer, av just denna anledning, utan att riktigt tänka igenom om man passar ihop (McWirth & Mattison 1984).

En fjärdedel av paren i Bergers (1990) studie flyttade ihop redan inom en månad. Medelvärde för tiden mellan det att man först träffades till det att man flyttade ihop var i Bergers studie 4 månader. Berger menar att detta kan vara en av förklaringarna till att en stor del av de manliga homosexuella relationerna snabbt tar slut.

2.9.1 Ceremonier

Berger fann också att en del par försökte markera inför omgivningen att en relation etablerats med hjälp av speciella ceremonier. Drygt tio procent angav att de hade haft någon form av ceremoni för att markera sin relation. Denna form av ceremonier kommer troligen att öka, menar Berger, i takt med att exempelvis kristna homosexuella grupper ökar.

2.9.2 Vad använder man för begrepp?

Frånvaron av sociala normer för homosexuella relationer påverkar också de begrepp som paren och andra använder för att beskriva parrelationen. I USA betecknar de flesta homosexuella par varandra som "lovers". I Bergers studie av manliga homosexuella par (Berger 1990) använde 62 procent av paren denna terminologi. Ungefär 22 procent använde beteckningen "partner" och cirka 16 procent använde beteckningar som "boyfriend" eller bara "friend".

Svenska motsvarigheter skulle vara "pojkvän", "sambo", "vän", "partner", men det finns inga studier som klargör vad som är vanligast förekommande.

2.9.3 Konflikter med familjemedlemmar

Flera studier har pekat på att bristen på stöd från familjemedlemmar är en viktig stressfaktor för de homosexuella paren (Silverstein 1977). Men i Bergers studie (1990a) visade det sig att de flesta föräldrar och släktingar faktiskt kunde klassas som stödjande. I några fall förekom det dock att familjerna var väldigt avståndstagande och i några fall att de inte kände till förhållandet. Konflikterna handlade ofta om dubbla lojaliteter mellan å ena sidan förhållandet och å andra sidan familjen. Att dölja sitt förhållande för familjen kan i sig innebära en stor stressfaktor.

En del studier har försökt bedöma vilka reaktioner den, vanligtvis heterosexuella, närmaste omgivningen ger på den homosexuella relationen. Utifrån partnernas egna uppskattningar angav 68 procent i Bergers studie (1990a) att släktingarna reagerade positivt och vänligt, 17 procent angav att släktingarna inte visste om parets existens, 7 procent angav att släktingarna var toleranta, även om de inte stödde det hela och 7 procent angav att släktingarna misstuckte eller var negativa till relationen.

2.9.4 Reaktionen från andra homosexuella vänner

Berger (1990) rapporterar att det inte alltid är så att andra homosexuella vänner helt ställer upp på relationen. Ett sätt att "behålla" positiva kamratrelationer kan vara att välja vänner som själva lever i relationer. 71 procent av intervjupersonerna angav att de flesta av parets vänner också levde i ett parförhållande.

2.9.5 Juridiska konsekvenser

Även om det, bortsett från regleringen i "homosexlagen", inte finns några juridiska konsekvenser för homosexuella par som lever tillsammans, försöker ändå många att själva ombesörja en mer omfattande juridisk reglering av sitt förhållande.

I Bergers studie (1990a) av manliga homosexuella par, angav ungefär hälften att de hade gjort upp ett testamente, men bara några få, 14 procent, angav att de hade gjort upp ett "sambo"- eller "relations"-avtal.

2.10 Aids påverkan på relationer bland homosexuella män

Flera studier pekar på förändringar gentemot mer traditionella moralattityder bland homosexuella män som en effekt av aids.

Detta har också varit ett av syftena - uttalat eller inte - med den officiella hiv-förebyggande informationen i de flesta länder.

Flera forskare har dock ifrågasatt detta förenklade samband. Det finns också ett motstånd mot att ensidigt inordnas i heterosexuella normmönster, menar exempelvis Kyle (1989). Det främsta uttrycket för det är de stora informationsinsatser som de homosexuella organisationerna själva genomfört för att informera om **säkrare sex**.

Cohen (1991) visar att beteendeförändringar i form av minskat antal partner och en övergång till säkrare sex-former bland män som har sex med män, påbörjades redan mycket tidigt i epidemin. De mest drastiska nedgångarna när det gäller årligt antal anmälda fall av hiv-infektion bland homo- och bisexuella män sker redan mellan 1982 och 1985 (San Francisco), 1984-1985 (London) och 1985-1987 (Amsterdam). Det visar bl a vilken stor betydelse som de homosexuella organisationerna och aids-hjälps-organisationerna hade redan från början i epidemin, när de flesta regeringar ännu så länge inte ens hade påbörjat sin informationsverksamhet, menar Cohen.

En bidragande orsak till att homo- och bisexuella män har anammat säkrare sex-regler är en stark identitet och möjligheter till gemenskap inom den homosexuella "världen", menar Cohen. Men när det gäller att förklara orsakerna till fortsatt osäker sex, blir bilden mycket mer sammansatt. De män som av olika skäl inte har tillgång till den homosexuella "världen", har svårare att anamma säkrare sex, menar till exempel Pollak (1989). Prieur (1989) visar att det finns många symboliska hinder för säkrare sex, till exempel det emotionella värde man lägger in i att "ge sin partner någonting" i en sexuell relation. För många kan exempelvis kondomer, speciellt i fastare förhållanden, upplevas som ett konstlat hinder för sådan intimitet och kärlek. Kondomerna blir så att säga snarare en metafor för aids än ett skydd mot (Jones 1992).

Berger (1990b) pekar på att parrelationer visserligen innebär färre antal partner, vilket i sig kan minska risken att träffa på en sexualpartner som

är smittad, men att det också i allmänhet innebär **mer osäker sex**. Nästan 70 procent av männen i Bergers studie som hade ett förhållande till en annan man, sa att de **aldrig** använde kondom, 4 procent använde kondom ibland. Dessa låga siffror när det gäller säkrare sex **inom** fasta relationer är oroande för det hiv-preventiva arbetet. Flera av paren kan ha försökt att "försäkra sig" att inte någon av partnerna är hiv-smittade genom att ta ett hiv-test. Problemet är dock att hiv-testet inte kan tas som en intäkt för att en person inte är smittad eftersom det kan ta mellan 6 och 36 månader mellan smittotillfälle och att antikroppar utvecklas.

Men Berger menar att det nog snarare är så att många par har den uppfattningen att detta att leva i ett fast förhållande i sig skyddar mot infektion och hiv-virus. Paren har många gånger svårt att förstå hur inkubationstider, tid för utveckling av antikroppar osv fungerar (Morgan & Curran 1986).

Cohen (1991) pekar på att ju längre ett förhållande varar desto mer angeläget kanske det känns att uttrycka intimitet och kärlek i förhållandet och desto troligare är det att även om förhållandet startade med säkrare sex, så kommer man att övergå till osäker sex.

Monogami har varit något av det mest kontroversiella ämnena inom manliga homosexuella relationer. Om man ser till studier som genomfördes före aids, dvs före mitten på 80-talet, så kan man säga med ganska stor säkerhet att monogami - eller sexuell "trohet" - åtminstone inte var den viktigaste normen i manliga homosexuella relationer (Bell & Weinberg 1978; Jay & Young 1979; Saghir & Robins 1973).

Andra studier visade att många manliga homosexuella par började sina relationer med "trohet", men rörde sig mot mer "öppna relationer" ju längre relationen varade (Harry 1984; McWirther & Mattison 1984; Saghir & Robins 1973). Harry (1984) gick så långt att han menade att just sexuell "öppenhet" var något av kännemärket för manliga homosexuella relationer och som gjorde att många av dem varade så länge som de gjorde.

Aids kom på många sätt att påverka denna bild. De flesta studier har visat att homosexuella män har ändrat sina sexuella vanor i och med aids. Dels har man i allmänhet skurit ner på antalet sexuella partner och dels har man i stor utsträckning övergått till säkrare sex-tekniker (Bradford 1986; Feldman 1985; Kayal 1986; McKusick Coates & Horstman 1985; McKusick Horstman & Coates 1985; McKusick et al. 1985).

McKusick et al. (1985) visade att män som redan levde i parförhållanden hade en större benägenhet att minska på sina sexuella relationer (utanför förhållandet) än homosexuella män som inte levde i förhållanden. Det är osäkert vilken effekt detta haft på smittspridningen av hiv, eftersom andra studier har visat mycket litet samband mellan antalet sexuella partner och hiv-smitta.

Har aids inneburit ett ännu större intresse för att leva i fasta och monogama relationer bland homosexuella män än vad som kunde redovisas före aids? Berger (1990b) har försökt besvara den frågan. Han fann att av de 83 homosexuella **manliga** par han undersökte ansåg över 96 procent att de var **monogama**. Undersökningen genomfördes 1987, då debatten och rädslan för aids var mycket stor. Berger menar att denna siffra skiljer sig

mycket från tidigare undersökningar som gjordes före aids och som visade på mycket större frekvens av sk öppna relationer (exempelvis Moses & Hawkins 1982). En anledning till att Berger fick en så hög siffra är nog också att urvalet i hans studie är gjord på medlemmar i en förening för homosexuella par. De män, som tagit steget att gå med i en sådan förening, var med all sannolikhet också mer relations-orienterade och kanske också mer traditionella när det gäller sina sexuella mönster.

Intresset för att leva i parrelationer bland homosexuella män har alltså ökad genom hotet från aids, men det är mycket tveksamt om man ska använda den smittförebyggande effekten i argumentationen för ett lagstiftat partnerskap mellan homosexuella. Den främsta anledningen till detta är att parförhållanden inte självklart innebär ett mer riskfritt sexualliv. Vissa studier pekar, som vi sett, snarare på motsatsen.

2.11 Rädslan för homosexuella relationer bland allmänheten

Det finns fortfarande en stor rädsla bland allmänheten för homosexuella relationer och för att de ska ges "för stor" legitimitet från samhällets sida. West (1988) menar att detta beror på att många fortfarande tror att sådana relationer är skadliga för "samhället", för "ungdomen" osv.

Testa, Kinder, Ironson (1987) har studerat hur förväntningarna hos allmänheten är på heterosexuella, respektive homosexuella relationer och förhållanden. I allmänhet uppfattade man de homosexuella relationerna som mindre "kärleksfulla" än de heterosexuella. Man trodde också i allmänhet att homosexuella par kände mindre tillfredsställelse med sina relationer än vad heterosexuella par gjorde.

I detta sammanhang ska nämnas den mycket omfattande forskning som gjorts om s k **homofobi**, dvs en "avvikande" rädsla och hat mot homosexuella. Det mesta av denna forskning finns sammanfattad i De Cecco (ed. 1985): **Homophobia in the American Society**.

2.12 Bristen på psykologiskt stöd för homosexuella par

Flera psykologiskt inriktade forskare har påpekat att det inte finns någon beredskap utanför de homosexuella organisationerna för psykologiskt stöd och rådgivning till homosexuella par, på samma sätt som det finns för heterosexuella par (Gartrell 1984).

En annan gren av denna forskning har intresserat sig för vilken beredskap samhället har för att stödja de kvarlevande i en homosexuell relation vid dödsfall. Detta har blivit ett mycket akut problem i samband med den pågående aids-epidemin. Oftast koncentrerar sig de stödjande instanserna på de närmaste familjemedlemmarna, utan att förstå möjligheten

att det också kan ha funnits en relation till någon av samma kön. Inte bara samhällets olika stödjande institutioner har svårt att ställa upp med relevant stöd, utan också andra institutioner som kyrkan osv har svårt att erbjuda någon relevant hjälp (Doka 1987).

an overview of the current state of the world, and the challenges we face. The report also provides a detailed analysis of the global economy, and the impact of the financial crisis. It also discusses the role of the United States in the world, and the challenges we face in the future.

1. Introduction

2. The Global Economy

3. The Financial Crisis

4. The Role of the United States

5. The Challenges We Face

6. Conclusion

7. Appendix

8. Bibliography

9. Index

10. Glossary

11. Acknowledgments

12. About the Author

13. Contact Information

14. Copyright

15. Disclaimer

16. Privacy Policy

17. Terms of Service

3 Sammanfattning, slutsatser

Även om forskningen om homosexuella parrelationer är relativt ny, finns det vissa kunskaper från den som är viktiga för kommitténs fortsatta arbete. Homosexuella förhållanden är, liksom för övrigt heterosexuella, mycket olika. Det finns en bredd och en mångsidighet i relationerna som måste beaktas, men i stort kan vi säga att homosexuella parförhållanden inte är speciellt olika heterosexuella förhållanden. De homosexuella paren redovisar ungefär samma positiva upplevelser och problem som de heterosexuella. Den viktigaste faktorn som särskiljer olika typer av parrelationer är snarare **kön**. Så skiljer sig till exempel lesbiska par mer från manliga homosexuella par än från heterosexuella.

Det är viktigt att betona att de flesta homosexuella vill leva i parförhållanden. Grovt räknat gör också hälften redan det, lesbiska kvinnor i högre grad än homosexuella män. Dessa par redovisar att deras förhållanden betyder mycket för dem, de anser i allmänhet att förhållandet har god kvalitet, både när det gäller mer emotionella faktorer och när det gäller sexuallivet. På några punkter skiljer sig homosexuella par från heterosexuella. Medan heterosexuella lägger större vikt vid socioekonomiska faktorer och yrke när det gäller att välja partner, betyder inte dessa faktorer lika mycket i homosexuella relationer.

Även homosexuella par betonar att det är viktigt att symboliskt kunna "offentliggöra" sin relation, många ordnar någon form av ceremoni, trots att det ännu inte finns något av samhället sanktionerat "äktenskap".

De flesta homosexuella par stämmer ganska väl in i de familjemönster som existerar i det västerländska samhället, dvs den "borgerliga" kärnfamiljen.

Det finns ingenting i forskningen kring homosexuella par, som på något sätt skulle motsäga ett förslag om en lagstiftad möjlighet till (registrerat) partnerskap. Tvärtom skulle detta utan tvivel betyda mycket för många som idag lever i parförhållanden eller som kommer att göra det i framtiden.

Litteratur

- Ambjörnsson, Ronny (1988): **Den skötsamme arbetaren**, Carlssons.
- Andersson, Lena (1986): "Homosexualitet kan bero på incest", Dagens Nyheter, 20 februari.
- Ariès, Philippe (1962): **Centuries of Childhood - Social History of Family Life**, Knopf, New York. På svenska: (1982): **Barndomens historia**, Gidlunds.
- Asplund, Johan (1987): **Det sociala livets elementära former**, Korpen.
- Bahr, James, M.; Weeks, Gerald R (1989): "Sexual Functioning in a Nonclinical Sample of Male Couples", American Journal of Family Therapy; 17, 2, summer, 110-127.
- Balwin, John D (1986): **George Herbert Mead, A Unifying Theory for Sociology**, Masters of Social Theory no 6, Sage Publ 1986.
- Bech, Henning (1989): **Mellem Maend**, Tiderne Skifter.
- Bell, Alan P och Weinberg, Martin, S (1979): **Homosexualities. A Study of Diversity Among Men and Women**. Mitchell Beazley, London.
- Berger, Brigitte; Berger, Peter (1983): **The War over the Family**, Penguin Books.
- Berg Cross, Linda (1988): "Lesbians, Family Process and Individuation", Journal of College Student Psychotherapy; 1988, 3, 1, 97-112.
- Berger, Raymond, M. (1990a): "Passing: Impact on the Quality of Same-Sex Couple Relationships", in Social-Work; 1990, 35, 4, July, 328-332.
- Berger, Raymond, M. (1990b): "Men Together: Understanding the Gay Copule", Journal of Homosexuality, 19, 3, pp 31-49.
- Berger, Raymond, M. (1990c): "Impact on the Quality of Same-Sex Couple Relationships", Social Work, 35, 4, July, pp 328-332.
- Björström, Erling; Henriksson, Benny: (1988): **Heterosexualliseringen av hiv/aids-diskursen**, Sociologisk forskning, 2-3, pp 29-45.
- Blumer, Herbert (1969): **Symbolic Interactionism. Perspective and Method**, University of California Press.
- Blumstein, P. & Schwartz, P. (1983): **American Couples. Money, work, sex**, William Morrow, N Y.
- Borelius, Ulf; Nordin, Kerstin (1991): **Sex för pengar på mäns vis. Om homosexuell mansprostitution i Göteborg**, Meddelanden från Göteborgs stad centrum, Cityenheten, 1991:1, Lägesrapport från projektgruppen hs mansprostitution.
- Boswell, John (1980): **Christianity, Social tolerance and Homosexuality**, University of Chicago Press.
- Bradford, J.B. (1986): **Reactions of Gay Men to AIDS: A Survey of Self-Reported Change**, Doctoral disseration, Virginia Commonwealth University.
- Brooks, V.R. (1981): **Minority Stress and Lesbian Women**, D C Health, Lexington, MA
- Bronski, Michael: **Culture Clash, The Making of Gay Sensibility**, South End Press 1984.

Brown, L.S. (1986): "Confronting Internalized Oppression in Sex Therapy with Lesbians", Journal of Homosexuality, 12, 3/4, pp 99-107.

Burg, B R (1983): **Sodomy and the Perception of Evil, English Sea Rovers in the Seventeenth-Century Carribean**, N Y University Press.

Butler, Becky (ed.) (1990): **Ceremonies of the Heart. Celebrating Lesbian Unions**, The Seal Press.

Caplan, Pat (red) (1987): **The Cultural Construction of Sexuality**. Tavistock, London.

Califia, P. (1980): **Sapphistry**, Naiad Press, Tallahassee, FL.

Cardell, M.; Finn, S. & Marereck, J. (1981): "Sex-role Identity, Sex-role behavior and Satisfaction in Heterosexual, Lesbian, and Gay Male Couples", Psychology of Women Quarterly, 5, 3, pp 488-494.

Caldwell, M.A. & Peplau, L.A. (1984): "The Balance of Power in Lesbian Relationships", Sex Roles, 10, pp 587-600.

Coleman, E.; Hoon, P. & Hoon, E. (1983): "Arousability and Sexual Satisfaction in Lesbian and Heterosexual Women", Journal of Homosexuality, 19, 1, 58-73.

Cotton, Wayne, L. (1975): "Social and Sexual Relationships of Lesbians", Journal of Sex Research; 1975, 11, 2, May, 139-148.

Cullberg, Johan (1984): **Dynamisk psykiatri - i teori och praktik**, Natur och Kultur.

Dailey, Dennis (1979): "Adjustment of Heterosexual and Homosexual Couples in Pairing Relationships: An Exploratory Study", Journal of Sex Research; 1979, 15, 2, May, 143-157.

Davidson, G.C. (1982): "Politics, Ethics and Therapy for Homosexuality", in: Paul, W; Weinrich, J.D.; Gonsiorek, J.C.; Hotvedt, M.E. (eds.): **Homosexuality: Social, Psychological, and Biological Issues**, Sage, Beverly Hills, CA.

Davis, M. & Kennedy, E. L. (1986): "Oral History and the Study of Sexuality in the Lesbian Community: Buffalo, New York, 1940-1960", Feminist Studies, 12, 1, pp 7-26.

de Beauvoir, Simone (1949, 1973): **Det andra könet**, Geber, Stockholm.

De Cecco, J. P. & Shively, M. G. (1984): "From Sexual Identity to Sexual Relationships. A Contextual Shift", Journal of Homosexuality, 9, 2/3, 1-26.

De Cecco, John P. (ed.) (1985): **Homophobia in American Society: Bashers, Baiters & Bigots**

D'Emilio, John (1983): **Sexual Politics, Sexual Communities, The Making of a Homosexual Minority in the United States 1940-1970**, The University of Chicago Press.

D'Emilio, John och Freedman, Estelle B (1988): **Intimate Matters. A History of Sexuality in America**. Harper & Row, New York.

Doka, Kenneth, J. (1987): "Silent Sorrow: Grief and the Loss of Significant Others", Death Studies; 1987, 11, 6, 455-469.

Dollimore, Jonathan (1991): **Sexual Dissidence. Augustine to Wilde, Freud to Foucault**, Clarendon Press, Oxford.

Donzelot, J. (1979): **The Policing of Families**, Pantheon Books, New York.

Duberman, Martin; Vicinus, Martha; Chauncey, George (1990): **Hidden from History. Reclaiming the Gay & Lesbian Past**. The Meridian Books.

Duffy, S. M. & Rusbult, C. E. (1986): "Satisfaction and Commitment in Homosexual and Heterosexual Relationships", Journal of Homosexuality, 12, 2, pp 1-24.

Elias, Nobert (1936): **The Civilizing Process**, Supra.

Evans Arthur (1978): **Witchcraft and the Gay Counterculture**, Fag Rag Books.

Faderman, Lilian (1981): **Surpassing the Love of Men**, William Morrow, New York.

Faderman, Lilian (1984): "The "new gay" lesbians", Journal of Homosexuality, 3/4, 85-95.

Falbo, T. & Peplau, L.A. (1980): "Power Strategies in Intimate Relationships", Jornal of Personality and Social Psychology, 38, 4, pp 618-628.

Falco, Kristine, L. (1991): **Psychoterapy with Lesbian Clients. Theory into Practice**, Brunner/Mazel, NY.

Feldman, D.A. (1985): **Altering Sexual Behaviour for Disease Prevention**, paper presented at the 1985 Annual Meeting of the Rural Social Society, New York, NY.

Forssman, L., & Paas, M. (1976): "De få vara tacksamma att vi ge dem arbete".

Fout, John C. (1992): "Sexual Politics in Wilhelmine Germany: The Male Gender Crisis, Moral Purity and Homophobia", Journal of the History of Sexuality, 2, 3, Jan 1992, pp 388-421. The University of Chicago Press.

Frykman, J., & Löfgren, O. (1979): **Den kultiverade människan**, Liber.

Foucault, Michel (1980a): **Sexualitetens historia 1. Viljan att veta**. Gidlunds, Stockholm.

Foucault, Michel (1986): **Sexualitetens historia 2. Njutningarnas bruk**. Gidlunds, Stockholm.

Foucault, Michel (1987): **Sexualitetens historia 3. Omsorgen om sig**. Gidlunds, Stockholm.

Gagnon, John H och Simon, William (1973): **Sexual Conduct. The Social Sources of Human Sexuality**. Aldine, Chicago.

Gagnon, John H (1977): **Human Sexualities**. Scott Foreman, Illinois.

Gagnon, John H och Simon, William (1984): "Sexual Scripts" i *Society* nr 22/1.

Gartrell, Nanette (1984) "Issues in Psychotherapy with Lesbian Women", Work in Progress; 83-04, 1-12.

Gilmour, R., & Duck, S. (eds.), (1986): **The Emerging Field of Personal Relationships**, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ.

Green, R. (1978): "Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents". American Journal of psychiatry, 135 (6).

Green, R. (1982): "The best interest of the child with a lesbian mother". Bulletin of the AAPL, 10 (1).

Green, Richard (1987): **The Sissy Boy Syndrome and the Development of Homosexuality**.

Greenberg, David F (1988): **The Construction of Homosexuality**. University of Chicago Press, Chicago.

Halperin, David M (1990): **One Hundred Years of Homosexuality**. Routledge, London.

Harry, J. & DeVall, W. B. (1978): **The Social Organization of Gay Males**, Praeger, N Y.

Harry, Joseph (1982): "Decision Making and Age Differences among Gay Male Couples", Journal of Homosexuality; 1982, 8, 2, winter, 9-21.

Harry, Joseph (1983): "Gay Male and Lesbian Relationships", in: Macklin, E. & Rubin, R. (eds.): Contemporary Families and Alternative Lifestyles: Handbook on Research and Theory, Sage, Beverly Hills, pp 216-234.

Harry, J. (1984): **Gay Couples**, Praeger, New York.

Hays, D., & Samuels, A. (1989): "Heterosexual women's perception of their marriages to bisexual or homosexual men". Journal of Homosexuality, 18 (1-2).

Hede, Dag (1989): "Sigmund Freud. En fé ved den homosexuelles vugge", Lambda Nordica, 3/4.

Heger, Heinz; Silverstolpe, Fredrik (1984): **Fångarna med rosa triangel. Homosexualitet i Tredje riket**, Författarförlaget.

Henriksson, Benny (1989): "I am what I am. My own special creation" i Lambda Nordica nr 2.

Henriksson, Benny (1991): **Att skapa sin ungdom. Om det svåra samspelet mellan frihet och kontroll**, Glacio Bokförlag, Stockholm.

Henriksson, Benny (1992): **Sexuella förhandlingar, etnografisk studie bland män som har sex med män**, RFSL.

Herd, Gilbert H. (1981): **Guardians of the Flutes, Idioms of Masculinity**, McGraw-Hill, N.Y.

Herd, Gilbert H (red) (1982): **Rituals of Manhood. Male Initiation in Papua New Guinea**. University of California Press, Berkeley.

Herd, Gilbert H, (1987): **The Sambia: Rituals and Gender in New Guinea**, Holt, Rinehart & Winston, N.Y.

Herd, Gilbert H (red) (1989): **Gay and Lesbian Youth**. Harrington Park Press, New York.

Hinde, R., A., (1979): **Towards Understanding Relationships**, Academic Press, London.

Hirdman, Yvonne (1989): **Att lägga livet till rätta - studier i svensk folkhemspolitik**, Carlssons.

Hoeffer, B. (1981): "Children's acquisition of sex-role behavior in lesbian-mother families", American Journal of Orthopsychiatry, 51 (3).

Hocquenhem, G. (1978): **Homosexual Desire**, Allison & Busby, London.

Håkansson, Per Arne (1987): **Längtan och livsform. Homosexuellas situation i ett heterosexuellt samhälle**, doktorsavhandling, Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.

Innala, S., & Ernulf, K. (1990). Forskning om homosexuella föräldrar: Hur barnen uppfostras betyder mest. *PsykologTidningen*, (17).

Jay, K.; Young, A. (1977): **The Gay Report: Lesbians and Gay Men Speak out About Sexual Experiences and Life Styles**, Summit Books, New York.

Jones, R. W. & Bates, J. E. (1978): "Satisfaction in Male Homosexual Couples", *Journal of Homosexuality*, 3, 3, pp 217-224.

Jones, J.W. (1992): "Discourses on the AIDS in West Germany", *Journal of the History of Sexuality*, 2, 3, pp 439-468.

Katz, Jonathan (1976): **Gay American History**, Avon Books

Kayal, P.M. (1986): **Healing Maladaptive Sexual Behavior**, paper presented at the 1986 Convention of the Society for the Study of Social Problems, New York, NY.

Kelley, H. H., (1983): "Love and Commitment", in: Kelley, H. H. et al.: Close Relationships, W. H. Freeman, New York.

Kelley, H. H.; Berscheid, E.; Christensen, A.; Harvey, J. h.; Huston, T. L.; Levinger, G.; McClintock, E.; Peplau, L.A. & Peterson, D. R. (1983): **Close Relationships**, W. H. Freeman, New York.

Kollock, P.; Blumstein, P. & Schwartz, P. (1985): "Sex and Power in Interaction: Conversational Privileges and Duties", *American Sociological Review*, 50, pp. 34-46.

Kurdek, L. A. & Schmitt, J. P. (1986a): "Relationship Quality of Partners in Heterosexual Married, Heterosexual Cohabiting, Gay, and Lesbian Relationships", *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, pp 711-720.

Kurdek, L. A. & Schmitt, J. P. (1986b): "Relationship Quality of Gay Men in Closed or Open Relationships", *Journal of Homosexuality*, 12, 2, pp 85-99.

Kurdek, Lawrence A.; Schmitt, J. Patrick (1987): "Partner Homogamy in Married, Heterosexual Cohabiting, Gay, and Lesbian Couples", *Journal of Sex Research*; 1987, 23, 2, May, 212-232.

Kurdek, L.A. & Scmitt, J.P. (1988); "Relationship Quality of Gay Men in Closed or Open Relationships", *Journal of Homosexuality*. (refereras i Berger, 1990).

Kyle, Garland Richard (1989): "AIDS and the New Sexual Order", *Journal of Sex Research*; 1989, 26, 2, May, 276-278.

Lasch, Christopher (1977): **Haven in a Heartless World. The Family Besieged**, Basic Books.

Lee, John Alan (1988): "Forbidden Colors of Love: Patterns of Gay Love and Gay Liberation", in: De Cecco, John (ed.): **Gay Relationships**, pp 11-32, Harrington Park Press.

Lee, John, Alan (1989): "Invisible Men: Canada's Aging Homosexuals. Can They Be Assimilated into Canda's "Liberated" Gay Communities?", *Cadadian Journal on Aging*, 8, 1, Spring, pp 79-97.

Lewes, Kenneth (1988): **The Psychoanalytic Theory of Male Homosexuality**, Quartet Books, London, New York.

Liljeström, Rita (1990): "Med ankarparet som utikikspunkt", i: Liljeström, Rita; Kollind, Anna-Karin: **Kärleksliv och föräldraskap**, Carlssons, Stockholm.

Loulan, J. (1984): **Lesbian sex**, Spinsters Ink., San Fransisco.

Lützen Karin (1986): **Hvad hjertet begaerer. Kvinders Kaerlighed til kvinder**, Tiderne Skifter.

Lützen, Karin (1988): **At prøve lykken. 25 Lesbiske Livshistorier**, Tiderne skifter.

Lynch, Jean M.; Reilly, Mary Ellen (1985-86): "Role Relationships: Lesbian Perspectives", Journal of Homosexuality; 1985-86, 12, 2, winter, 53-69.

Lynch, J.M & Reilly, M.E. (1990): "Power-Sharing in Lesbian Partnerships", Journal of Homosexuality, 19, 3, pp 1-28.

Luker, Kristin (1988): **Sex, Social Hygiene and The State: The Double-Edged Sword of Social Reform**, paper, Center for the Study of Law and Society, Institution of Sociology, University of California.

Martin, D. & Lyon, P. (1983): **Lesbian Women**, Bantam Books, NY.

Masters, W.; Johnson, V. (1979): **Homosexuality in Perspective**, Little Brown, Boston.

McIntosh, Mary (1968): "The Homosexual Role", Social Problems, 16 (Fall, 1968), pp 182-192.

McKusick, L.; Wiley, J.A.; Coates, T.J.; Stall, R.; Saika, G.; Morin, S.; Charles, K.; Horstman, W.R.; Conant, M.A. (1985): "The AIDS Behavioral Research Project", Public Health Report, 100, 6, pp 622-629.

McKusick, L.; Coates, T.J. & Horstman, W. (1985): **Report from the AIDS Behavioural Research Project: HTLV-III Transmitting Behavior and Desire for HTLV-III Antibody Testing in San Fransisco Men at Risk for AIDS**, prepared for the San Fransisco AIDS Foundation under contract to the Public Health Department of the City and Country of San Fransisco.

McKusick, L. Horstman, W. & Coates, T.J. (1985): "AIDS and Sexual Behavior Reported by Gay Men in San Fransisco", American Journal of Public Health, 75, pp 439-495.

McKusick, L.; Wiley, J.A.; Coates, T.J.; Stall, R.; Saika, G.; Morin, S.; Charles, K.; Horstman, W. & Conant, M.A. (1985): "Reported Changes in Behavioral Research Project", Public Health Reports, 100, pp 622-629.

McWirhter, D. P. & Mattison, A. M. (1984): **The Male Couple**, Englewood Cliffs.

Mendola, M (1980): **The Mendola Report**, Crown, New York.

Morgan, W.M. & Curran, J.W. (1986): "Acquired immunodeficiency syndrome: current and future trends", Public Health Reports, 101, 5, September-October, pp 459-465.

Morin, Jack (1981): **Anal Pleasure & Health**, Down There Press.

Moses, A.E. & Hawkins, R.O. Jr. (1982): **Counseling Lesbian Women and Gay Men**, MO: C.V. Mosby, St Louis.

Myrdal, Alva; Myrdal, Gunnar (1934): **Kris i befolkningsfrågan**, Stockholm.

Månsson, Sven-Axel; Hilde, Mats, (1990): **Mellan hopp och förtvivlan. En studie om hiv och homosexualitet**. Studentlitteratur, Lund.

Nanda, Serena; Francher, J. Scott (1980): "Culture and Homosexuality: A Comparison of Long Term Gay Male and Lesbian Relationships", Eastern Anthropologist; 1980, 33, 2, Apr-June, 139-152.

Nichols, Margeret (1989): "Lesbisk sexualitet - frågor och teorier", Lambda Nordica, 3/4, RFSL/Glacio Bokförlag

Nichols, Margeret (1990): "Lesbian Relationships: Sexuality and gender Issues", in: McWirther, David, P.; Sanders, Stephanie, A.; Reinisch, June, Machover: **Homosexuality/Heterosexuality, Concepts of Sexual Orientation**, The Kinsey Institute Series, Oxford University Press, Oxford.

Ohnstad, Anbjörd (1985): "Osynliga kärleksförhållanden - en analys av lesbiska parförhållanden", Kvinnovetenskaplig tidskrift, 4, pp 28-38.

Ortner, Sherry, B.; Whitehead, Harriet (1981): **Sexual Meanings. The Cultural Construction of Gender and Sexuality**. Cambridge University Press, Cambridge.

Parsson, Talcot; Bales, Robert, et al. (1955): **Family, Socialization and Interaction Process**, Free Press.

Peiss, Kathy och Simmons, Christina (red) (1989): **Passion & Power. Sexuality in History**. Temple University Press, Philadelphia.

Peplau, L. A.; Cochran, S.; Rook, K.; Padesky, C. (1978): "Women in Love: Attachment and Autonomy in Lesbian Relationships", Journal of Social Issues, 34, 3, pp 7-27.

Peplau, Lititia, Anne; Cochran, Susan, D. (1980): **Sex Differences in Values Concerning Love Relationships**, paper presented at the annual meeting of the Americal Psychological Association, Montreal, Canada.

Peplau, Lititia, Anne; Cochran, Susan, D. (1981): "Value Orientations in the Intimate Relatioonsships of Gay Men", Journal of Homosexuality, 6, 3, pp 1-19.

Peplau, Letitia-Anne; Padesky, Christine; Hamilton, Mykol (1982): "Satisfaction in Lesbian Relationships", Journal of Homosexuality; 1982, 8, 2, winter, 23-35.

Peplau, L., A.; Gordon, S. L. (1983) "The Intimate Relationships of Lesbians and Gay Men", in: Allgeier, E. R. & McCormick, N. B. (eds.): **The Changing Boundaries: Gender Roles and Sexual Behavior**. Mayfield, Palo Alto.

Peplau, Lititia, Anne; Cochran, Susan; Mays, V. M. (1986): **Satisfaction in the Intimate Relationships of Black Lesbians**, paper, Washington.

Peplau, Lititia Anne (1988): "Research on Homosexual Couples: An Overview", in: De Cecco, John: **Gay Relationships**, Harrington Park Press.

Peplau, Lititia Anne; Cochran, Susan D. (1990): "A Relationship Perspective on Homosexuality", in: McWhirter, David P.; Sanders, Stephanie A.; Reinisch, June Machover: Homosexuality/Heterosexuality.

Concepts of Sexual Orientation, The Kinsey Institute Series, Oxford University Press.

Peplau, Letitia Anne (1991): "Lesbian and Gay Relationships", in: Weinrich, James, D.; Gonsiorek, John, C.: **Homosexuality. Research Implications for Public Policy**, Sage.

Petersson, Stig-Åke (1987): **Bara bögförtrycket blomstrade. Samhällets åtgärder mot den s k kriminiella homosexualiteten i Stockholm under 1950-talet.**

Plummer, Ken (red) (1981): **The Making of the Modern Homosexual.** Hutchinson, London.

Plummer, Ken (1982): "Symbolic Interactionism and Sexual Conduct. An Emergent Perspective", in: Brake, M. (ed.): **Human Sexual Relations**, Penguin Books.

Plummer, Ken (1987): **Beyond Childhood. Organising "Gayness" in Adult Life.** Stencil. International Conference Homosexuality Beyond Disease, Amsterdam, 10-12 December 1987.

Plummer, Ken (1989a): "Unga homosexuella i England" i **Lambda Nordica** nr 1.

Pollak, M. (1989): **AIDS Prevention Activities and Their Impact on Attitudes and Behaviour: The Case of French Homo and Bisexuals**, report prepared for WHO/GPA, Geneva.

Prieur, Annick (1988): **Kjaerlighed mellom menn i aidsens tid**, Pax, Oslo.

Ramsey, J.; Latham, J. D. & Lindquist, C. U. (1978): **Long Term Same-sex Relationshipshios: Correlates of adjustment**, paper, American Psychological Association, Toronto, Canada.

Raphael, S. M.; Robinson, M. K. (1980): "The Older Lesbian: Love Relationships and Friendship Patterns", Alternative Lifestyles, 3, 2, pp 207-230.

Reilly M.E. & Lynch, J.M. (1986): **Power Sharing in Lesbian Partnerships**, University of Thode Island, Kingston.

Renzetti, Claire, M (1988): "Violence in Lesbian Relationships: A Preliminary Analysis of Causal Factors", Journal of Interpersonal Violence; 1988, 3, 4, Dec, 381-399.

Rich, Adrienne, (1980): "Compulsory heterosexuality and lesbian experience", Signs, Journal of Women and Culture and Society, 5, 4, pp 631-660.

Riddle, D.I. & Sang, B. (1978): "Psychotherapy with Lesbians", Journal of Social Issues, 34, 3, pp 84-100.

Ross, M.W. (1983): "Societal relationships and gender role in homosexuals: A crosscultural comparison". Journal of sex research, 19 (3).

Saghir, M.T. & Robins, E. (1973): **Male and Female Homosexuality: A Comprehensive Investigation**, Williams and Wilkins, Baltimore.

Schneider, Margaret S (1986): "The Relationship of Cohabiting Lesbian and Heterosexual Couples: A Comparison", Psychology of Women Quarterly; 1986, 10, 3, Sept, 234-239.

Silverstein, C (1977): **A Family Matter: A Parents' Guide to Homosexuality**, Mc Graw-Hill, N. Y.

Silverstein, C. (1981): **Man to Man: Gay Couples in America**, William Morrow, N. Y.

Silverstolpe, Fredrik (1980): **En homosexuell arbetares memoarer. Järnbruksarbetaren Eric Thorsell berättar**, Förlaget Barrikaden.

Silverstolpe, Fredrik (1987): **Benkert was not a Doctor. On the Nonmedical Origin of the Homosexual Category in the Nineteenth Century**, paper: International Scientific Conference on Gay and Lesbian Studies, December 15-18, Free University Amsterdam.

Tanner, D.M. (1978): **The Lesbian Couple**, D.C. Heath, Lexington, MA

Testa, Ronald J.; Kinder, Bill N.; Ironson, Gail (1987): "Heterosexual Bias in the Perception of Loving Relationships of Gay Males and Lesbians", Journal of Sex Research; 1987, 23, 2, May, 163-172.

Thomas, William & Znaniecki, Florian (1984): **The Polish Peasant in Europe and America**, University of Illinois Press, Urbana. Ursprungligen publicerad 1918-1920.

Toder, N. (1978): "Couples: The Hidden segment of the Gay World", Journal of Homosexuality, 3, pp 331-343.

Toder, N. (1978): "Sexual Problems of Lesbians", in: Vida, G. (ed.): **Our Right to Love**, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Tripp, C. A. (1975): **The homosexual matrix**, Signet, New York.

Troiden, Richard R (1988): **Gay and Lesbian Identity. A Sociological Analysis**. General Hall, Dix Hills.

Tuller, N. (1978): "Couples: The hidden sement of the gay world", Journal of Homosexuality, 3 (4).

Vance, Carole (1989): **Social Construction. Theory, Problems in the History of Sexuality**, in: Altman, D. (ed.): **Which Homosexuality?**. Gay Men's Press, London.

Veispak, Teet; Paarikas, Udo (eds.) (1992): **Sexual Minorities and Society. The Changing Attitudes Toward Homosexuality in 20th Century Europe**, Dep of History, University of Estonia.

Vicinus, M. (1984): "Distance and Desire, English Boarding-school friendships", Signs: Journal of Women in Culture and Society, 9, 4, pp 600-622.

Waterman, Caroline; Dawson, Lori; Bologna, Michael (1989): "Sexual Coercion in Gay Male and Lesbian Relationships: Predictors and Implications for Support Services" Journal-of-Sex-Research; 1989, 26, 1, Feb, 118-124.

Weeks, Jeffrey (1981): **Sex, Politics and Society. The Regulation of Sexuality Since 1800**. Longman, London.

Weeks, Jeffrey (1985): **Sexuality and its Discontents. Meaning, Myths och Modern Sexualities**. Routledge & Kegan Paul, London.

Weeks, Jeffrey (1986): **Sexuality**, Tavistock Publ, London.

Weeks, Jeffrey (1990): **Coming Out. Homosexual Politics in Britain from the Nineteenth Century to the Present**. Quartet Books, London.

Weeks, Jeffrey (1991a): "Discourse, desire and Sexual Deviance: Some Problems in a History of Homosexuality", in: Weeks, Jeffrey, **Against Nature**, Rivers Oram Press, London.

Weeks, Jeffrey (1991b): "Pretended Family Relationships", in: Weeks, Jeffrey, **Against Nature**, Rivers Oram Press, London.

Weeks, Jeffrey; Porter, Kevin (ed.) (1991): **Between the Acts, Lives of Homosexual Men 1885-1967**, Routledge.

Weinberg, M S och Williams, C J (1974): **Male Homosexuals. Their Problem and Adaptations**. Oxford University Press, Oxford.

Weinberg Thomas S (1983): **Gay Men, Gay Selves, The Social Construction of Homosexual Identities**, Irvington Publ.

West, D. J (1988): "Homosexuality and Social Policy: The Case for a More Informed Approach", Law and Contemporary Problems; 1988, 51, 1, winter, 181-199.

White, Edmund (1982): **A Boy's Own Story**, Picador.

Wolf, D.G. (1980): **The Lesbian Community**, University of California Press, Berkley.

Pia Lundahl:

IV Barn och homosexuella föräldrar

1 Inledning

Homosexuellas rättsliga och sociala situation har avsevärt förbättrats under de senaste decennierna. En fråga har emellertid helt skjutits åt sidan i reformarbetet och det gäller den om barn och homosexuella föräldrar.

Många som annars stöder arbetet att undanröja kvarvarande diskriminering mot homosexuella upplever ett känslomässigt motstånd till att samhället skulle sanktionera det homosexuella föräldraskapet. Adoptions- och inseminationslagstiftningen, som utesluter enkönade par, ifrågasätts därför i ringa utsträckning och när det sker är det framför allt av intresseföreningar för homosexuella.

1.1 Homosexuella har redan barn

Det är viktigt att redan inledningsvis poängtera att **homosexuella redan har barn och att homosexuella redan skaffar barn**. Diskussionen om barn och homosexuella föräldrar har nämligen ofta en tendens att utgå från att frågan helt och hållet är hypotetisk.

Undersökningar visar att lesbiska kvinnor har **samma längtan** efter barn som heterosexuella kvinnor (Kirkpatrick m fl, 1981). I en amerikansk undersökning uppgav homosexuella män t o m en **större längtan** efter barn än lesbiska kvinnor (Tuller, 1978).

I en svensk undersökning (Håkansson, 1984) framkom att 65 procent av de lesbiska kvinnorna och 30 procent av de homosexuella männen haft heterosexuella relationer under någon period i livet. I amerikanska studier har man funnit att mellan en tredjedel och hälften av de lesbiska kvinnorna varit gifta och att ungefär **hälften** av dessa förbindelser lett till barn. I andra amerikanska studier har man funnit att uppskattningsvis en femtedel av de homosexuella männen varit gifta. Mellan **en fjärdedel och hälften** av dessa förbindelser har lett till barn (Kirkpatrick, 1987; Bell & Weinberg, 1978; Miller, 1979).

1.2 Den homosexuella familjen

Den homosexuella familjen skapas huvudsakligen på tre sätt. För det första genom att barn medförs från tidigare heterosexuella relationer. Denna familjeform är jämförbar med den heterosexuella styvfamiljen, men med den grundläggande skillnaden att den homosexuella styvfamiljen i princip saknar rättslig status och socialt erkännande. För det andra genom att paret gemensamt skaffar barn, framför allt genom adoption¹⁰ eller insemination. För det tredje genom att paret **både** har barn från tidigare heterosexuella relationer **och** barn som skaffats inom den nya relationen (Clunis & Green, 1988).

I en amerikansk undersökning om långvariga, lesbiska relationer (Johnson, 1990) hade 40 procent av paren barn, varav 12 procent hade skaffat barn **inom** sin relation.

I en undersökning (Anderson, 1987-88) diskuteras om homosexuella pars längtan efter barn kan sammanhånga med ett behov av att få sin relation legaliserad i samhället. Författaren konstaterar att försöken att adoptera inte haft någon större framgång **men** att rättssystemet samtidigt påverkats av dem. Den traditionella synen på familjen, utifrån ett heterosexuellt perspektiv, omprövas nu och kriterier som beroende, ansvarstagande och kvalité i relationen har kommit att spela en allt större roll.

1.3 "Om det finns en vilja finns det också en väg"

Rubriken är hämtad ur en intervjubok med lesbiska mödrar (Hanscombe & Forster, 1982). I boken intervjuas lesbiska kvinnor som på olika sätt funnit en väg att få barn. Det betyder insemination¹¹ och adoption, men också tillfälliga sexuella kontakter, i avsikt att bli gravid.

¹⁰ I Sverige är det inte möjligt för ett homosexuellt par att adoptera gemensamt. I praktiken är det också omöjligt för ensamstående homosexuella att adoptera, även om det förekommer. Homosexuella adoptanter kan accepteras, om än med stora svårigheter, i de länder där en stor del av forskningen om barn och homosexuella föräldrar utförts. I USA får i princip homosexuella par inte adoptera. Men barn med olika fysiska eller psykiska skador, som på grund därav är svårplacerade, kan ibland erbjudas homosexuella par. Det förekommer dock att par av samma kön även får adoptera "friska" barn.

¹¹ Boken tar upp förhållandena i England. Inseminationerna har i de flesta fallen utförts av läkare på sjukhus.

Genomgående i denna bok, liksom i andra med samma tema, är att **om** lesbiska kvinnor¹² vill ha barn så finns det alltid en väg att nå därhän. Samhällets försök att förhindra det blir inget annat än slag i luften. Någon verklig möjlighet att **hindra** kvinnor från att skaffa barn finns inte¹³. Däremot kan förstås samhället utesluta lesbiska mödrar på olika sätt via lagstiftningen.

De barn som lesbiska kvinnor skaffar genom privat insemination börjar nu uppmärksammas, framför allt genom massmedias intresse.¹⁴ På samma sätt som med den homosexuella styvfamiljen är det grundläggande problemet med denna familjebildning att samhället inte i något avseende erkänner den **sociala föräldern**. Det betyder till exempel att den sociala föräldern inte har möjlighet att stanna hemma för vård av sjukt barn, vilket heterosexuella styvföräldrar kan (Eriksson, 1991). Den biologiska mamman behandlas istället som **ensamstående med barn** oavsett den faktiska familjesituationen.

¹² Detta gäller förstås även heterosexuella kvinnor utan en relation med en man.

¹³ Kanske det t o m är så att homosexuella är en grupp som är mindre "känslig" för hinder. Sedan gammalt finns en tradition inom den homosexuella rörelsen att själv **skapa** sin tillvaro, oavsett om det gäller egna träffpunkter, rådgivningar, informationscentraler o s v. Om inte lagstiftningen ger lesbiska möjlighet till insemination då skapar rörelsen själv former för hur det kan lösas, t ex genom annonser i gaytidningar där man kan nå kontakt med donatorer.

Om man inte vill behöver de "heterosexuella" inrättningarna över huvud taget inte användas. Genom privata, eller av rörelsen, förmedlade kontakter kan den havande kvinnan behandlas av homosexuella barnmorskor, gynekologer o s v. På samma sätt diskuteras det redan inom rörelsen att starta föräldrakooperativa daghem för barn till homosexuella föräldrar.

Detta stöds också av Pagelow (1980) som menar att lesbiska utvecklar beteenden som förefaller vara svar på olika upplevelser av motstånd. Genomgående i dessa beteenden är en hög nivå av oberoende och självständighet som kan balansera de svårigheter som man upplever.

¹⁴ I de flesta fall görs dessa inseminationer i samarbete mellan donatorn och kvinnan. Därmed strider de inte mot lagen som säger att insemination ej får ske vanemässigt eller för vinning skull. Ur samhällets sätt att se är detta över huvud taget inte fråga om insemination. Men rent tekniskt är det den valda befruktningsmetoden.

I Sverige förfaller det idag vara vanligast att det lesbiska paret väljer en spermadonator som också tar aktiv del i omhändertagandet av barnet och är känd som biologisk pappa. Men det finns även en rad variationer där andra vuxna (såväl kvinnor som män) kan vara engagerade som "medföräldrar".

2 De vanligaste argumenten

Det främsta argumentet **för** en lagstiftning som undantar homosexuella från möjlighet till adoption och insemination är att samhället ska se till **barnets bästa**. Principiellt anses detta inte vara förenligt med att växa upp med homosexuella föräldrar.

Vidare dominerar ett utvecklingspsykologiskt tänkande som utgår från att ett barn behöver både en **moders- och fadersgestalt** för att kunna utvecklas under bästa förutsättningar.

Slutligen sägs att barn inte är en **rättighet** och att den nuvarande lagstiftningen därför inte heller kan ses som diskriminerande gentemot homosexuella.

Det främsta argumentet **mot** lagstiftningen är att forskningen idag visar att barn till homosexuella föräldrar inte utvecklas annorlunda än barn till heterosexuella.

Vidare framhålls att homosexuella redan har barn och att dessa barn har samma rätt, som heterosexuellas barn, att **erkännas av samhället** och att vara stolta över **sina** föräldrar.

Slutligen sägs att den nuvarande lagstiftningen faktiskt är **diskriminerande** eftersom den inte anpassats efter de nya forskningsresultaten.

2.1 Barnets bästa

"**Barnets bästa**" har emellertid i praktiken inte alltid gällt, inte ens i senare års lagstiftningsarbete. Andra intressen har istället kommit att väga tyngre. Särskilt tydligt är detta i inseminationsutredningen.

Inseminationsutredningen gjorde gällande att det var just barnets bästa som stod i fokus. Andra intressen skulle ses som sekundära i förhållande till detta. Samtidigt innehöll utredningen en rad ställningstaganden som faktiskt såg till andra intressen än barnets, framför allt **mannens rätt**.

Ett exempel på detta är att man trots ett framhållande av barnets rätt till sitt **ursprung** inte inkluderade en rimlig möjlighet till detta i lagstiftningen. Donatorerna registreras visserligen och ska avslöjas om barnet så önskar, men detta kräver att **föräldrarna** berättar om tillkomsten.

I en enkätundersökning som redovisades i utredningen avsåg **endast** ett av 95 par att berätta för sitt barn att det tillkommit genom insemination. Trots detta ansågs det varken i utredningen eller i propositionen som **lämpligt** att reglera detta i lag. I synnerhet den sociala föräldrarnas ("**faderns**") **utsatta situation** talade emot det - med andra ord väjde mannens rätt tyngre än barnets.

"Genomgående teman i debatten är alltså familjens bästa och faderns bästa. Genomgående är också att fadersmyten skall upprätthållas, mannens ofruktksamhet ses som ett allvarligt nederlag och bör omgärdas med största möjliga sekretess" (Nordborg, 1986 s 30).

Även i synen på de kvinnor, som utredningen föreställde sig kunde komma att gå utanför lagstiftningen var barnets bästa frånvarande. Istället framträdde en uttalat **repressiv** inställning.

"Om en kvinna efter lagens ikraftträdande illegalt skaffar ett inseminationsbarn bör hon enligt vår uppfattning få ta konsekvenserna av detta. Något bidragsförskott bör alltså inte utgå för dessa fall" (SOU 1983:42 s 145).

Det kan förefalla konsekvent att samhället inte erkänner den homosexuella familjen om man inte önskar denna form av familjebildning. Problemet är dock att denna hållning är nästintill omöjlig att upprätthålla om man hävdar att barnets bästa **alltid** ska sättas främst. Ett indraget bidragsförskott kan rimligen aldrig vara förenligt med barnets bästa.

3 Tidigare utredningar

Frågan om barn och homosexuella föräldrar har berörts i två statliga utredningar, båda i början av 1980-talet. Dels i den redan nämnda **utredningen om insemination** (SOU 1983:42), och dels i **utredningen om homosexuellas situation i samhället** (SOU 1984:63).

3.1 Inseminationsutredningen

I utredningen om insemination konstaterades **att forskningen inte pekade på några skillnader mellan barn till homo- respektive heterosexuella föräldrar**. Utredningen ansåg emellertid att insemination på lesbiska inte borde tillåtas då det stred mot vissa grundläggande principer som utredningen menade skulle ligga till grund för möjlighet till insemination. Dessa var i korthet: hänsynen till barnets bästa, ett barns behov av både en mor och far och slutligen att insemination ska betraktas som ersättning för samlaget när mannen är ofruktbar (SOU 1983:42).

De principiella ståndpunkterna som utredningen redovisar tyder på att möjligheten till insemination för lesbiska kvinnor, eller heterosexuella kvinnor som ej lever i en relation, rimligen inte kan ha utrets **företsättningslöst**. Utredningens syn på insemination som en ersättning för samlaget, vid mannens ofruktbarhet, förefaller ha blivit ett praktiskt redskap för att utesluta icke önskvärda grupper i den nya lagstiftningen.

3.2 Homosexuella och samhället

Även i utredningen om homosexuellas situation i samhället (SOU 1984:63) konstaterades **att man inte kunnat påvisa några skillnader mellan barn till homo- respektive heterosexuella föräldrar**. Detta gällde oavsett om man studerat så disparata frågor som barnens könsidentitet eller deras relationer till kamratgrupperna. Enligt utredningen fanns inte heller någon principiell skillnad mellan homo- och heterosexuella när det gäller lämplighet och kompetens som föräldrar.

3.3 Socialstyrelsens uppfattning

Idag är forskningen om barn och homosexuella föräldrar **betydligt bredare** än när de ovan nämnda utredningarna kom. Ett 80-tal studier varav hälften empiriska finns tillgängliga (Ernulf & Innala, 1991:1). Dessa studier visar samstämmigt att barn till homosexuella föräldrar utvecklas **på samma sätt** som barn till heterosexuella. Föräldrarnas sexuella orientering påverkar inte barnet negativt. Ändå är motståndet fortfarande mycket stort till att ändra existerande lagstiftning.

Man kan till och med säga att möjligheterna för homosexuella att skaffa barn **försämrats**. Socialstyrelsen avgav nämligen våren 1991 ett utlåtande i frågan om homosexuellas möjlighet till adoption¹⁵ där man fastslog att inte heller **ensamstående** homosexuella borde få adoptera.¹⁶

3.3.1 Reaktionerna på Socialstyrelsens utlåtande

Socialstyrelsens ställningstagande väckte en kraftig reaktion bland homosexuellas organisationer. Man menade att Socialstyrelsens vetenskapliga råd på ett **ovetenskapligt** sätt ogiltigförklarat aktuell forskning till förmån för en traditionellt negativ syn på homosexualitet.

Vidare menade man att Socialstyrelsen, som har till sin uppgift att verka mot kvarvarande diskriminering av homosexuella, genom sitt ställningstagande medverkade till att befästa negativa attityder.

¹⁵ Bakgrunden var att en man ansökt om tillstånd för framtida adoption. Ansökan avslogs av socialnämnden med hänvisning till mannens homosexualitet. Mannen överklagade beslutet till länsrätten som begärde ett yttrande i ärendet av Socialstyrelsen.

¹⁶ Socialstyrelsen grundade sitt utlåtande på yttranden från styrelsens vetenskapliga råd i barn- och ungdomspsykiatri: professor Marianne Cederblad, överläkare Magnus Kihlbom, samt docent Pär Nygren. Samtliga tre avrådde **principiellt** från att homosexuella, såväl ensamstående som par, ges möjlighet att adoptera barn.

4 Forskningen om barn och homosexuella föräldrar

I **utredningen om homosexuella och samhället** bifogades en genomgång av forskningsläget om barn och homosexuella föräldrar. Man konstaterade att mycket lite gjorts inom området men att det som fanns publicerat **entydigt visade att barn till homosexuella föräldrar inte visade några skillnader i förhållande till heterosexuella barn**. Forskningsresultaten dementerade även en rad negativa föreställningar kring att växa upp med homosexuella föräldrar.

"För att ytterst kortfattat summera genomgången av vetenskaplig litteratur om homosexuella barn så kan vi säga att litteraturen inte ger belägg för att barn till homosexuella skulle uppvisa någon typ av störningar eller avvikelser som inte också visas av barn till heterosexuella vårdare. Vad gäller vårdarna själva blir min slutsats att det är andra faktorer än sexualinriktningen som är väsentliga vid uppfostrandet av barn. Några belägg för att skillnader skulle finnas i dessa faktorer mellan homosexuella och heterosexuella finns inte heller i den vetenskapliga litteraturen" (Jalmert, 1981 s 322).

4.1 Könsidentitet, sexuell identitet & könsrolls beteende

Magnus Kilhbom diskuterar i Socialstyrelsens utlåtande framför allt hur barn påverkas av homosexuella föräldrar i fråga om **könsidentitet, sexuell identitet och könsrolls beteende** (Kilhbom, 1991). I samtliga fall redovisar han att forskningen **inte** pekar på några skillnader mellan barn till homo- respektive heterosexuella föräldrar. Inget i forskningen tyder heller på att barn till homosexuella "blir" homosexuella.

När det gäller könsrolls beteende redovisar Kilhbom emellertid "en mindre avvikelse". I en undersökning (Green, 1986) fann man att flickor med lesbiska föräldrar "oftare ville bära pojkläder och leka som pojkar". Men forskarna menade att detta inte kunde tolkas som att mödrarnas

homosexualitet haft något "menligt inflytande på döttrarnas utveckling".¹⁷ **Samtliga** äldre barn i undersökningen som berättade om erotiska fantasier hade enbart heterosexuella sådana.

Även i andra studier än de Kihlbom redovisar finner man att barn till homosexuella 1) genomgår **samma sexuella utveckling** som barn till heterosexuella, 2) får en **traditionell sexuell identitet** i samma utsträckning som barn till heterosexuella, 3) väljer **könstypiska aktiviteter** osv (Green, 1978; Green m fl, 1986; Hoeffer, 1981; Pruett, 1985).

Några skillnader har inte heller noterats mellan barn till homo- respektive heterosexuella när det gäller **psykiska problem** (Kirkpatrick, 1987).

Barnens funderingar om sin **uppväxtmiljö samt deras föräldra- och familjerelationer** överensstämmer även de med heterosexuellas barn (Golombok m fl, 1983; Huggins, 1989; Miller, 1979).

Kurt Ernulf och Sune Innala, två psykologer som inriktat sig på forskning om barn och homosexuella föräldrar, menar att föräldrarnas sexuella orientering inte förefaller ha någon betydelse för om barnen utvecklar psykiska eller sociala problem (Ernulf & Innala, 1991:1; Ernulf & Innala, 1991:2; Innala & Ernulf, 1990).

4.2 Lesbiska mödrar

I studier där **homo- och heterosexuella mödrar** jämförts har man funnit stora likheter oavsett om man studerar beteende under graviditeten, sätt att umgås med barnen, uppfostringsmetoder eller livsstil (Kirkpatrick, 1982; Golombok m fl, 1983; Kveskin & Cook, 1982). **Moderskap**, och inte

¹⁷ Givetvis kan man också diskutera vad "ändrat könsrolls-beteende" egentligen innebär. Kvinnor och män i västvärlden uppvisar en rad olika könsrolls-beteenden, beroende på ålder, utbildning osv. Det ställer sig över huvud taget svårt att definiera ett manligt respektive ett kvinnligt könsrolls-beteende. Frågan om hur könsrolls-beteende internaliseras tyder dessutom i senare forskning på att det **omgivande samhället** har betydligt större betydelse än man vanligtvis föreställer sig.

I en undersökning (Ross, 1983) jämfördes homosexuella män i Sverige och Australien. I det australiensiska samhället med en rigid könsrollssyn och en mer antihomosexuell hållning, karaktäriserades homosexuella män av mer feminina beteenden än homosexuella män i det mer jämställda Sverige. Dessa olikheter fanns **oberoende** av skillnader i de undersökta männens attityder i förhållande till sina föräldrar.

Forskarnas slutsats blev att i samhällen, liknande det australiensiska, blir den traditionella, heterosexuella modellen den enda som anses passande även i den homosexuella parrelationen medan mer jämställda samhällen ger utrymme för andra modeller för könsrolls-beteende.

sexuell orientering, är den mest påfallande faktorn i båda gruppernas identiteter (Kirkpatrick, 1987).

Miller m fl (1981) fann dock en mindre säker socioekonomisk situation för ensamstående lesbiska mödrar i förhållande till ensamstående heterosexuella mödrar, men man fann samtidigt en mycket stark orientering på **barnet och dess utveckling**.

Skillnader som noterats mellan homo- och heterosexuella mödrar är att de lesbiska förefaller **amma sina barn längre**. Likaså har lesbiska mödrar ofta mer tillfredställande relationer med sina före detta makar än vad de heterosexuella mödrarna har. Lesbiska kvinnor inkluderar också **män** i sina barns liv mer regelbundet än ensamstående heterosexuella kvinnor (Kirkpatrick m fl, 1981; Kirkpatrick, 1987).

Det lesbiska paret har annars i jämförelse med såväl ensamstående lesbiska som ensamstående heterosexuella mödrar, generellt större ekonomiska och emotionella resurser för att ge ett rikt familjeliv till sina barn. Att vara två vuxna ger möjligheter till mer uppmärksamhet och omsorg, som är till gagn för barnen (Kirkpatrick, 1987).

I undersökningar som jämfört hemmiljön i heterosexuella respektive homosexuella familjer finner man heller inga skillnader (Fishel, 1983).

Man kan notera att **Belgien** omvärderat sin lagstiftning så att den numera även inkluderar **möjlighet till insemination för lesbiska kvinnor**. Bakgrunden till denna omvärdering är just de resultat forskningen om barn och homosexuella föräldrar gett (Brewaeys m fl, 1989).

4.3 Homosexuella fäder

I studier där **homo- och heterosexuella fäder** jämförts finner man också stora likheter mellan grupperna oavsett om man studerar hur de hanterar problem med barnen, ser på barnuppfostran eller är intima med sina barn (Harris & Turner, 1985-1986; Keating & Brigman, 1986).

Skillnader som noterats är att homosexuella fäder i några studier visat större **"självkänsla i fadersrollen"** än heterosexuella män (Bozett, 1989).

En vanlig föreställning är att homosexuella män i allmänhet skulle ha ett **sexuellt intresse** för barn. Undersökningar visar emellertid att homosexuella män, proportionellt sett, står för **en mindre andel** av förförelse och incest än heterosexuella män (Miller, 1979).

4.4 Adoptionsfrågan enligt utredningen om homosexuella och samhället

I **utredningen om homosexuella och samhället** menade man att det inte fanns några hinder för ensamstående homosexuella att adoptera. Man ansåg inte heller att homosexualiteten i sig skulle ha någon betydelse för prövningen (jfr "3.3 Socialstyrelsens uppfattning"):

"Det finns däremot inte något hinder för en ogift person, således inte heller för homosexuella, att adoptera om de formella och materiella kraven är uppfyllda" (SOU 1984:63 s 78).

Även i samband med frågan om **närstående adoptioner** tog utredningen upp frågan om homosexuella som föräldrar. Inte heller här ifrågasattes homosexuellas lämplighet. Tvärtom framhöll man att hänsyn bör tas till barnets bindning vid den sociala föräldern om den biologiske föräldern avlider.

"Vi vill dock fästa uppmärksamheten på att man, där den sökande är en efterlevande "social förälder", vid prövningen inte bortser från de känslomässiga bindningar som kan finnas mellan barnet och den "sociala" föräldern" (SOU 1984:63 s 78).

Utredningen menade emellertid att **gemensam** adoption inte borde tillåtas på grund av risken för **dubbel stigmatisering** dels genom att komma från en annan kultur, dels av att leva med homosexuella föräldrar.

4.5 Adoptivbarnens utveckling

I Socialstyrelsens utlåtande kom, utöver frågan om dubbel stigmatisering, även adoptivbarnens känsliga utveckling att tala emot homosexuella som adoptivföräldrar. Men Socialstyrelsens vetenskapliga råd fann samtidigt inte någon enighet kring riktigheten att adoptivbarn oftare än andra barn utvecklar olika psykiska problem.

Magnus Kihlbom stödjer teorin om att adoptivbarn i större utsträckning än andra barn har en mer komplicerad psykisk utveckling, vilket leder till en rad problem för **barnet och adoptivföräldrarna**. Detta innebär, enligt honom, att särskilda krav måste ställas på adoptivföräldrarna (Kihlbom, 1991).

Det andra vetenskapliga rådet, Marianne Cederblad, framhåller likt Kihlbom de problem adoptivbarn ofta har och att detta ställer speciella krav på föräldrarna (Cederblad, 1991). Cederblad har däremot efter sitt utlåtande för Socialstyrelsen publicerat en studie om adoptivbarnens välbefinnande. I denna finner hon att adoptivbarnen **inte skiljer sig** från andra barn i dessa frågor (Cederblad m fl, 1993).

Det tredje rådet, Pär Nygren, menar tvärtom att psykiska störningar normalt **inte** förekommer som konsekvens av utebliven kontakt med de biologiska föräldrarna (Nygren, 1991).

Oavsett adoptivbarnens psykiska utveckling kan man givetvis ifrågasätta rådets utgångspunkt att homosexuella **principiellt** inte skulle kunna motsvara de **särskilda krav** som man ställer.

Man kan också ifrågasätta tanken att erfarenheten av att vara homosexuell enbart skulle vara en nackdel som adoptivförälder. Ur ett kulturellt perspektiv borde snarare erfarenhet av social stigmatisering vara en

tillgång i relationen till adoptivbarn, vilka p g a sin hudfärg eller utseende, sannolikt själva kommer att erfara någon form av stigmatisering.¹⁸

4.6 Reaktioner från omgivningen

Studier om hur barn till homosexuella upplever omgivningens reaktioner på föräldrarnas homosexualitet visar att de i allmänhet upplevs som **mindre problem** i jämförelse med de alldagliga problem som barn och tonåringar erfår (Barret & Robinson, 1990; Kentler, 1989; Leick & Nielsen, 1973).

Det finns heller inget stöd för att barn till homosexuella föräldrar skulle utsättas för mobbning eller liknande p g a föräldrarnas homosexualitet (Fishel, 1983).

4.7 Komma-ut-processen

Magnus Kilhbom diskuterar också i Socialstyrelsens utlåtande hur barnen reagerar på information om föräldrarnas homosexualitet. Kilhbom menar att det stora utrymme som denna fråga getts i forskningen avslöjar en svårighet i den homosexuella familjen (Kilhbom, 1991).

Det stämmer också att frågan om att "**komma-ut**"¹⁹ har getts stor uppmärksamhet i studier om barn och homosexuella föräldrar (Kirkpatrick, 1987; Baptiste, 1987; Dunne, 1987). Allmänt sett visar dessa studier att homosexuella som lever "öppet" med sin homosexualitet mycket sällan möter negativa reaktioner från omgivningen samt att de psykiskt sett mår bättre än homosexuella som "väljer" att dölja sin homosexualitet.

På samma sätt visar undersökningar att homosexuella föräldrars öppenhet i förhållande till sina barn är av stor betydelse för förälderbarnkontakten. Det som homosexuella föräldrar upplever tala emot att berätta, är främst rädslan för att avvisas av barnet. Men även om det innebär en **kalkylerad risk** att berätta för sina barn framhålls fördelarna i de gjorda undersökningarna. Framför allt handlar det om att hemligheter och undvikanden påverkar intimiteten mellan föräldrar och barn (Miller, 1979; Strommen, 1989; Fishel, 1983; Bozett, 1980; Schulenburg, 1985).

Studierna visar också att barnens attityder, efter att föräldrar berättat om

¹⁸ Det är värt att notera att det vetenskapliga råd som Socialstyrelsen tillsatt för att förse sig med kunskaper om homosexualitet, kultursociologen Henning Bech vid universitetet i Köpenhamn, över huvud taget inte fick möjlighet att yttra sig i frågan.

¹⁹ "Komma-ut" är en vanligt förekommande beteckning för den process som dels angår acceptandet av ens homosexuella känslor, dels ens förhållningssätt till att berätta om sin homosexualitet för familj, vänner, arbetskamrater osv.

sin homosexualitet, i allmänhet är positiva. Lite förenklat skulle man kunna uttrycka det som att barnen är **mer** intresserade av sin **egen relation** till föräldrarna än av deras sexuella orientering (Johnson, 1990; Schulenburg, 1985; Hays & Samuels, 1989).

Barn kan också förberedas för ett berättande genom att föräldern "lär" det, och ger det, en rollmodell för tolerans gentemot individuella olikheter (Bozett, 1980).

Barnets ålder förefaller också vara av stor betydelse. Ju tidigare föräldrarna berättar desto bättre. En anledning härtill är att risken för problem minskar om barnen inte internaliserat samhällets negativa attityd till homosexualitet. Denna internalisering är relativt etablerad redan i 11-12 årsåldern (Schulenburg, 1985).

4.8 Vårdnadstvister

Ytterligare en sak bör här påpekas. I USA, där de flesta undersökningar om barn och homosexuella föräldrar gjorts, råder en i jämförelse med svenska förhållanden annorlunda rättslig situation. I samband med skilsmässor kan homosexuella föräldrar, i många stater, enkom p g a sin homosexualitet förlora vårdnaden om sina barn.²⁰ Riskerna med en vårdnadstvist skapar en problematisk situation när föräldrarna ska fatta beslut om att berätta om sin homosexualitet för sina barn. Rädslan för **vårdnadstvister** är också mycket påtaglig i litteraturen, vilket till viss del förklarar uppmärksamheten kring komma-ut-processen i den aktuella forskningen. Detta saknar sin motsvarighet i Sverige och öppenhetsproblematiken är därmed, åtminstone i denna fråga, "enklare" i Sverige.

I enligt med det ovan sagda visar också de amerikanska studierna att öppenhetsproblematiken framför allt är förknippad med **barn från tidigare heterosexuella relationer**. Viljan till öppenhet blir i dessa fall bland annat beroende av hur relationen till den före detta maken/makan är. Men samhällets inställning är heller inte oväsentlig. Det finns exempel på vårdnadstvister där den homosexuelle föräldern frångått vårdnaden i strid med **både** den före detta makens vilja och barnets (Payne, 1978).

I några studier har de frågor som brukar aktualiseras i vårdnadstvister med homosexuella föräldrar tagits upp. Dessa är framför allt **att** homosexuella föräldrar skulle ha ett kompensatoriskt beteende i förhållande till sina barn, **att** homosexuella fäder skulle utsätta sina barn för sexuella övergrepp och **att** homosexualiteten allmänt sett innebär en negativ påverkan i barnens utveckling. Man kan säga att föräldrarnas sexuella orientering betraktas som den **mest betydelsefulla** aspekten i hela deras livsstil och att denna anses ogynnsamt påverka föräldrautövandet, på ett för barnen

²⁰ I Sverige fastslog högsta domstolen redan 1955 att homosexualitet i sig inte är ett skäl för att frändömas vårdnaden.

skadligt sätt. Samtidigt har dessa föreställningar inte bekräftats i någon av de studier som gjorts (Miller, 1979; Lewin, 1981).

5 Forskningens tillförlitlighet enligt Socialstyrelsens vetenskapliga råd

Diskussionen kring forskningen om barn och homosexuella föräldrar har i stor utsträckning kommit att gälla om resultaten kan tas till intäkt för att den homosexuella familjen erbjuder en tillfredsställande uppväxtmiljö. Kritikdiskussionen har alltså huvudsakligen kommit att handla om forskningens **tillförlitlighet**.

Magnus Kilhbom menar trots de positiva resultat som han redovisar att dessa **inte kan tas till intäkt** för att den homosexuella familjen erbjuder en tillfredsställande uppväxtmiljö. Kihlbom motiverar detta med att det finns olika **brister i undersökningsmetoderna** som minskar tillförlitligheten i resultaten (Kilhbom, 1991).

Pär Nygren menar däremot att de gjorda undersökningarna om barn och homosexuella föräldrar har **acceptabel vetenskaplig kvalitet**.

"På detta område är tillgänglig forskning förhållandevis entydig; befintliga empiriska studier med acceptabel vetenskaplig kvalitet ger inte belägg för att en homosexuell läggning hos föräldrarna i sig självt skulle innebära större risker för psykiska besvär ... jämfört med barn med föräldrar som har en heterosexuell läggning" (Nygren, 1991 s 2).

Marianne Cederblad intar däremot den motsatta hållningen. Hon framhåller dels att någon entydig uppfattning om **orsakerna till homosexualitet** saknas, dels att de undersökningar som finns om barn till homosexuella föräldrar:

"... inte heller ge någon entydig bild beträffande de skador som eventuellt kan uppstå på grund av den avvikande sexualiteten i familjen och den avvikande parbildningen" (Cederblad, 1991 s 1).

5.1 Argument för och emot forskningens tillförlitlighet

Vi ska se närmare på den kritik som framförs mot forskningen om barn och homosexuella föräldrar och hur denna bemöts.

De främsta argumenten mot forskningens tillförlitlighet är:

- att** undersökningarna endast skulle gälla barn som är födda i en heterosexuell relation med fortsatt kontakt med båda de biologiska föräldrarna.
- att** stickprovsundersökningarna inte skulle vara representativa då de undersökta familjerna i stor utsträckning rekryterats via homosexuellas intresseorganisationer.
- att** data saknas om familjer där föräldrarna intar extrema positioner vad det gäller maskulinitet - feminitet.
- att** studierna huvudsakligen gjorts i USA och att dessa resultat inte automatiskt äger giltighet under svenska förhållanden.
- att** barnen kan ha konflikter på ett omedvetet plan som först med tiden kommer till uttryck genom olika störningar.

Kurt Ernulf & Sune Innala (1991:1) bemöter kritiken med:

- att** nyare studier har inriktat sig just på de barn, som från födseln växt upp med homosexuella föräldrar. Ej heller dessa barn skiljer sig från heterosexuellas barn.
- att** fullständig representativitet med stickprovsundersökningar är ett allmänt problem inom psykologin. Det finns emellertid inte någon anledning att tro "att det skulle finnas en grundläggande skillnad i familjedynamik mellan de familjer, där någon är medlem i en [homosexuell] intresseorganisation och de familjer där ingen är det".
- att** anledningen till att data saknas om extrema positioner när det gäller maskulinitet - femininitet är att detta är mycket ovanligt, åtminstone bland homosexuella individer.
- att** forskningen om barn och homosexuella föräldrar visserligen huvudsakligen gjorts i USA, men det finns även studier från Europa (England, Danmark, Tyskland och Belgien) tillgängliga. Det finns å andra sidan ingen anledning att tro att skillnaderna är särskilt stora mellan olika länder i västvärlden.
- att** de studier som gjorts just fokuserat på omedvetna konflikter, och att metoder som syftar till att mäta sådana använts. Homosexuellas barn uppvisar inte heller i dessa studier några skillnader i jämförelse med heterosexuellas barn (Kirkpatrick m fl, 1981; Green, 1978; Green, 1982; Green m fl, 1986; Leick & Nielsen, 1973; Pruett, 1985; Steckel, 1987).

5.2 Socialstyrelsens vetenskapliga råds slutsats

Ett problem när det gäller Socialstyrelsens vetenskapliga råds bedömning är deras grundläggande inställning till homosexualitet. **Om** man som de **utgår ifrån** att homosexuella i allmänhet har en negativ självuppfattning blir slutsatsen också att barnen kommer att få **identifikationsproblem**.

Om man på samma sätt **utgår ifrån** att barn till homosexuella automatiskt riskerar att få **svårigheter** med kärleksrelationer och framtida föräldraskap, enkom p g a föräldrarnas homosexualitet, blir slutsatsen självklart att barn inte bör växa upp med homosexuella föräldrar.

Rådens bedömning av homosexuellas lämplighet som adoptivföräldrar utgår till stor del från en traditionell syn på homosexualitet. En syn som "**reflexmässigt**" behandlar homosexuella som i grunden psykiskt störda (se fr a Kilhboms och Cederblads utlåtande men också vår tidigare diskussion om psykoanalytisk teori och praktik).

Kilhboms slutsats blir inte oväntat att:

"Sannolikt finns risk för att omständigheten att vara adopterad av två sammanlevande homosexuella män, eller två lesbiska kvinnor, skulle innebära svårigheter för adoptivbarnens psykiska utveckling i flera avseenden. (Kilhbom, 1991 s 9).

Nygrens slutsats grundar sig däremot framför allt på de **sociala konsekvenserna** och risken att barnen utsätts för dubbel stigmatisering genom att leva med homosexuella föräldrar. Hans slutsats blir att adoptivbarn med homosexuella föräldrar löper **större** risk att utveckla psykiska problem av allvarlig karaktär än heterosexuellas adoptivbarn.

Varken Nygren eller Kilhbom redovisar några undersökningar som stöder deras resonemang. Däremot redovisar de en rad studier som motsäger deras slutsatser.

Det bör samtidigt poängteras att Kilhbom och Nygren når fram till sina slutsatser på mycket olika sätt. Kilhbom utgår från ett utvecklingspsykologiskt resonemang där det är de **homosexuella föräldrarna** i sig som utgör risken för psykiska störningar hos barnen. Nygren däremot stöder sig framför allt på ett sociologiskt perspektiv och lyfter fram **det omgivande samhällets inställning**. Ett resonemang som liknar det i utredningen om homosexuellas situation i samhället.

5.3 Betydelsen av avvikelser

Nyckelordet i Cederblads yttrande är **avvikande**.

"Att växa upp i en homosexuell familj är en **ytterst avvikande** [vår markering] uppväxtsituation för ett barn, även då detta är biologiskt barn till någon av kontrahenterna. Även om inte forskning visat att en sådan uppväxtsituation innebär starkt ökade risker för ett barn ... kan man inte dra slutsatsen att samhället bör medverka till att skapa en så **avvikande** [vår markering] uppväxtsituation (Cederblad, 1991 s 1).

Cederblads utlåtande skiljer sig också från de två övriga genom en öppet negativ inställning. Det tydligaste exemplet på detta är hennes inställning till forskningen om barn och homosexuella föräldrar.

"Eftersom adoptivbarnen ändå får kämpa med sin outsider-känsla och sin identitetssosäkerhet, vore det inte till barnets bästa att lägga ytterligare en avvikande uppväxtsituation till de avvikande drag i uppväxten som är en ofrånkomlig del av att bli adopterad. **Oavsett vad forskning om homosexuellas biologiska barn ger för resultat** [vår markering] kan det därför ej vara förenligt med ... att skapa bästa möjliga uppväxtbetingelser ... att välja en homosexuell familj /.../ Sammanfattningsvis anser jag inte att det finns någonting som talar för att en adoption ... av en ensamstående homosexuell eller ett homosexuellt par skulle kunna anses vara till barnets bästa och bör därför inte enligt min mening komma i fråga" (Cederblad, 1991 s 2).

5.4 Skillnader i teori och praktik

Bortsett från ifrågasättandet av den aktuella forskningens tillförlitlighet är den huvudsakliga invändningen mot homosexuella föräldrar att ett barn behöver både en **moders- och fadersgestalt** för att utvecklas under de bästa förutsättningar.

Sune Innala & Kurt Ernulf hävdar att denna ståndpunkt faktiskt inte har något stöd i empiriska undersökningar. Orsakerna till skillnaden mellan vad teorin säger och praktiken visar kan enligt dem ha flera förklaringar. Kanske tillfredställer barnen sitt behov av kontakt med den frånvarande biologiska föräldern på något annat sätt. Men, menar Innala & Ernulf, det kan också vara så att:

"Viktiga grundpostulat i den psykodynamiska teorin behöver revideras i takt med nya forskningsresultat. Denna väg har valts av ledande moderna psykoanalytiker i USA" (Ernulf & Innala, 1991:1 s 8).

Jalmert menar också i utredningen om homosexuella och samhället att forskningen i fråga om **fadersfrånvaro** är mycket delad och att resultaten av de gjorda undersökningarna är så motsägande och motstridiga att inga som helst säkra slutsatser kan dras av dem (Jalmert, 1981).

5.5 En annan tolkning av forskningsresultaten

Innala och Ernulfs slutsats av forskningen om barn och homosexuella föräldrar blir att:

"Entydiga forskningsresultat visar att homosexuella män och lesbiska kvinnor kan vara utmärkta föräldrar och att barnens sexuella identitet inte påverkas av föräldrarnas sexuella orientering. Risken för stigmatisering från en oförstående omgivning tycks vara relativt liten, och den är vanligtvis ett litet problem för homosexuellas barn jämfört med vanliga all dagliga problem. Ingenting tyder på att en förälders homosexualitet skulle innebära särskilda svårigheter för ett adoptivbarn eller ogynnsamt påverka dess psykiska utveckling /.../ Den metodologiska kritiken mot dessa forskningsresultat utgår oftast från psykodynamisk/psykoanalytiskutvecklingsteori och intuitivalekmanapsykologiska betraktelsesätt. De empiriska resultaten medför att dessa teorier behöver kompletteras ... " (Ernulf & Innala 1991:1, s 1).

5.6 Föreställningar om homosexualitet

Innala & Ernulf menar också att inställningen till barn och homosexuella föräldrar grundar sig på **en rad föreställningar** om homosexualitet som saknar stöd i modern forskning (Friedman, 1988; Pillard, 1988). Grundläggande för dessa **föreställningar** är att homosexualitet, trots att det avförts som sjukdomsbegrepp, fortfarande uppfattas som en **psykisk störning** (se t ex Carlberg, 1989;²¹ Dolimore, 1991; Lewis, 1988). Detta är förstås viktigt eftersom en uppfattning om homosexualitet som uttryck för en psykisk störning självklart ger svårigheter att acceptera de positiva forskningsresultaten om barn och homosexuella föräldrar.

5.7 Kritik av psykiatrikers och psykologers negativa inställning till homosexualitet

Psykiatrikers och psykologers attityder till homosexualitet drabbar homosexuella på olika sätt. I en undersökning (Baptiste, 1987) kritiseras psykoterapeuter för att de inte gjort sig medvetna om och bearbetat sina förutfattade meningar och föreställningar om homosexualitet. Dessa drabbar till exempel homosexuella familjer som söker familjerådgivning när de pga terapeuternas inställning inte kan få relevant rådgivning.

Sheppard (1985) kritiserar amerikanska psykiatrikerkåren för att den inte ger stöd till lesbiska mödrar i vårdnadstvister, trots att homosexualitet är avfört som sjukdomsbegrepp sedan 1973. Lesbiska mödrar erbjuds helt enkelt inte samma konstitutionella skydd och stöd som andra minoritetsgrupper. I grunden, menar Sheppard, beror det på att homosexualitet betraktas som ett fritt (och felaktigt) val, till skillnad från de grupper som diskrimineras pga ras, kön eller födelsestatus.

Det faktum att det inom yrkeskåren, som arbetar med människor, förekommer fördomar och negativa attityder diskuteras i ringa grad. I ett omtalat fall i USA där en fosterhemsplacering omprövades pga fosterföräldrarnas homosexualitet visade en genomgång av fallet att åtgärderna från socialtjänsten enbart grundades på homofoba attityder, utan något kliniskt eller empiriskt stöd (Uhl, 1986-87).

²¹ Det är t ex Carlberg som Kilhbom hänvisar till när han utvecklar sitt resonemang om homosexuella som i grunden psykiskt instabila.

5.8 Kritik mot forskningen från den homosexuella rörelsen

Forskningen om barn och homosexuella föräldrar mottages huvudsakligen positivt av den homosexuella rörelsen. Men kritik förekommer, framför allt från radikala och feministiska delarna och gäller en rad frågor. För det första menar man att forskningen idag i för stor utsträckning är inriktad på att ge svar på de heterosexuellas frågor. Därmed fokuseras också forskningen på faktorer som gör det möjligt att jämföra homo- och heterosexuellas barn. Istället borde man, menar kritikerna, visa större intresse för det som är unikt med att växa upp med homosexuella föräldrar, samt ge vägledning för att skapa alternativa familjeformer.²²

För det andra menar man att forskarna bidrar till en negativ "normalisering" av den "homosexuella familjen". Man kritiserar bland annat tanken på att homosexuella **bara** skulle vara lämpliga som föräldrar om de uppfostrar sina barn enligt de traditionella könsrollerna. Kritikerna efterlyser istället forskning om familjer där föräldrarna **medvetet** försöker skapa alternativa värdesystem till den sexism, rasism och homofobi som råder i samhället (Pollack & Vaughn, 1987).

²² Denna ståndpunkt intar även en del forskare idag, t ex Kirkpatrick.

6 Avslutning

Vi föreställer oss gärna att de kategorier vi omger oss med är essentiella och universella. Dit hör bland annat relationen mellan män - kvinnor och könsrollerna. Men även vår uppfattning om familjen, dess betydelse och utseende uppfattas på samma sätt. Dessa kategorier är emellertid kulturella konstruktioner som sett olika ut under olika perioder i historien, bland annat utifrån då gällande ekonomiska och sociala behov.

Folklivsforskaren Karin Lützen har lyft fram det drag av sentimentalitet som kommit att omgärda den borgerliga familjen och då i synnerhet i förhållande till barnen. En rad faror i barnens utveckling, som föräldrar skulle vara uppmärksamma på, formulerades tidigt. I synnerhet gällde det alla former av atypiska könsrolls beteenden och frågor som berörde området **sexualitet**. Man kan notera att det fr a är dessa "traditionella" faror som också framhålls i argumenten mot homosexuellas lämplighet och kompetens som föräldrar.

6.1 Den moderna familjen i det moderna samhället

I det moderna samhället erbjuds den enskilde individen ett visst utrymme för att skapa sitt liv efter egna önskemål. Detta är en markant skillnad mot tidigare perioder då individen framför allt skapat sitt liv i enlighet med samhällets **konventioner**.

Förändringar i förhållandet mellan könen, kvinnans frigörelse, urbaniseringen, en friare syn på sexualiteten, ifrågasättande av tidigare auktoritets-symboler osv är alla väsentliga orsaker till att tidigare institutionaliserade former för socialt liv har förändrats.

Familjens betydelse har också förändrats genom att kvinnans ekonomiska beroende av mannen minskat. Därmed har också **hennes** möjligheter att bryta upp ur ett äktenskap ökat. Viktigt är också att den sociala kontrollen minskat genom urbaniseringen.

Sammantaget har dessa förändringar lett till en mångfald av olika familjeformer. I dag representerar till exempel den skilda, ensamstående mamman med barn en socialt accepterad familjeform men bara för några decennier sedan var förhållandet helt annorlunda. Inte heller de kvinnor som väljer att föda ett barn, utan att leva tillsammans med en man, behöver uppleva någon stigmatisering.

6.2 Den homosexuella identiteten i det moderna samhället

Homosexuellas önskan att förverkliga sin längtan efter barn är också ett resultat av denna samhälliga förändring. Ständigt pågår en växelverkan mellan utvecklandet av den homosexuella identiteten och samhällets utveckling (Lützen, 1985). I synnerhet i barnfrågan är detta tydligt. För bara något decennium sedan ansåg homosexuella i allmänhet att det var uteslutet att skaffa barn **som homosexuell**. Idag integreras denna möjlighet i den homosexuella identiteten. Givetvis sammanhänger detta med förändringar som att den sociala kontrollen minskat och att förebilder för **olika former av familjebildningar** är synliga i samhället idag.

6.3 Konklusion

Utifrån genomgång och tolkning av forskningen om barn och homosexuella föräldrar framträder två diametralt olika ståndpunkter. Dessa ståndpunkter **kan** uppfattas som olika uppfattningar om forskningens vetenskapliga tillförlitlighet - alltså, om resultaten ska ses som tillräckliga **eller** otillräckliga för att överblicka homosexuellas lämplighet som föräldrar.

Men motsättningen kan också ses som ett exempel på en grundläggande skillnad i den vetenskapliga teoribildningen där den traditionella utvecklingspsykologin, som uppfattar homosexualiteten som en avvikelse och psykisk störning (se bl a Carlberg, 1989) möter en mer omdanad syn på individens psykiska utveckling.

Dessa två ståndpunkter väljer också olika tyngdpunkter. För den negativa är det homosexualiteten - **HOMOSEXUELLA föräldrar**, för den positiva är det föräldraskapet - **homosexuella FÖRÄLDRAR**.

Utan tvekan avvisar det psykiatriska och psykologiska etablissemangen i Sverige idag tanken på homosexuella som föräldrar. Däremot är det viktigt att poängtera att denna vetenskap, likt andra, präglas av olika teoribildningar som också gör olika tolkningar. Det psykiatriska och psykologiska etablissemangen presenterar alltså inte en **absolut och objektiv bild av verkligheten** utan endast en tolkning av densamma. Givetvis gäller detsamma för de forskare som accepterar slutsatserna av forskningen om barn och homosexuella föräldrar.

Vi har utöver forskningssammanställningen om barn och homosexuella föräldrar försökt att peka på att frågan också ingår i ett större sammanhang där en förändrad syn på könsrollerna och familjen är väsentlig. Frågan om homosexuella föräldrar behandlas annars oftast enbart som en psykologisk fråga, men den är också i allra högsta grad en kulturell och sociologisk påminnelse om att samhället oavbrutet förändras i riktning mot mångfald, oavsett om det gäller könsroller, familjebildning eller sexuell identitet.

Litteraturförteckning

Anderson, L. (1987-1988): "Property rights of same-sex couples: Toward a new definition of family". Journal of family law, 26 (2).

Baptiste, D.A. (1987): "Psychotherapy with gay/lesbian couples and their children in "step-families": a challenge for marriage and family therapists", Journal of Homosexuality, 14 (1-2).

Barret, L.R., & Robinson, B.E. (1990). Gay fathers.

Bell, Alan P och Weinberg, Martin, S (1979): **Homosexualities. A Study of Diversity Among Men and Women**. Mitchell Beazley, London.

Bozett, F.W. (1980). "Gay Fathers: How and why they disclosure their homosexuality to their children". Family relations, 29 (2).

Bozett, F.W. (1989). "Gay fathers: A review of the literature". Journal of Homosexuality, 18 (1-2).

Brewaews, A., Olbrechts, H., Devroey, P., & Van Steirteghem, A.C. (1989). "Counselling and selection of homosexual couples in fertility treatment". Human Reproduction, 4 (7).

Carlberg, G. (1989). **Dynamisk utvecklingspsykologi**.

Cederblad, M. (1991). **Socialstyrelsens yttrande över adoptionsansökan**. Individ- och familjeenheten, Lund.

Cederblad, M (1993): "God psykisk hälsa hos utländska adoptivbarn", **Läkartidningen**, vol 90, 1993:16.

Clunis, D.M., & Green, G.D. (1988). Lesbian couples.

Dollimore, Jonathan (1991): **Sexual Dissidence. Augustine to Wilde, Freud to Foucault**, Clarendon Press, Oxford.

Dunne, E.J. (1987): "Helping gay fathers to come out to their children", Journal of Homosexuality, 14 (1-2).

Eriksson, S. (1991): "Föräldrapenning för homosexuella!". Kom Ut!, 1991:6.

Ernulf, K.E., & Innala, S.M. (1991:1): **Yttrande över adoptionsansökan**. Länsrätten i Stockholms län.

Ernulf, K., & Innala, S. (1991:2). Homosexuella män och lesbiska kvinnor som föräldrar: En sammanfattning av aktuell forskning. Nordisk Sexologi, 9.

Fishel, A.H. (1983): "Gay Parents". Issues in health care of women, 4 (2-3).

Friedman, R.C. (1988). Male homosexuality: A Contemporary psychoanalytic perspective.

Golombok, S., Spencer, A., & Rutter, M. (1983): "Children in lesbian and single-parent households: Psychosexual and psychiatric appraisal". Journal of Child Psychology and Psychiatry, 24 (4).

Green, R. (1978): "Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents". American Journal of psychiatry, 135 (6).

Green, R. (1982): "The best interest of the child with a lesbian mother". Buletin of the AAPL, 10 (1).

Green, R., Mandel, J.B., Hotvedt, M.E., Gray, J., & Smith, L. (1986): "Lesbian mothers and their children: A comparison with solo

parent heterosexual and their children". Archives of sexual Behavior, 15 (2).

Hanscombe, G.E., & Forster, J. (1982): **Rocking the Cradle: Lesbian mothers - a challenge in family living.**

Harris, M.B., & Turner, P.H. (1985-1986): "Gay and lesbian parents". Journal of Homosexuality, 12 (2).

Hays, D., & Samuels, A. (1989): "Heterosexual womens perception of their marriges to bisexual or homosexual men". Journal of Homosexuality, 18 (1-2).

Hoefffer, B. (1981): "Children's acquisition of sex-role behavior in lesbian-mother families", American Journal of Orthopsychiatry, 51 (3).

Huggins, S.L. (1989): "A comparative study of self-esteem of adolescent children of divorced lesbian mothers and divorced heterosexual mothers", Journal of Homosexuality, 18 (1-2).

Håkansson, P.A. (1984): **Det okända och förbjudna: Undersökningsrapport.** SOU 1984:63.

Innala, S., & Ernulf, K. (1990). Forskning om homosexuella föräldrar: Hur barnen uppfostras betyder mest. PsykologTidningen, (17).

Jalmert, L. (1981). Homosexuellas barn. SOU 1984:63.

Johnson, S.E. (1990): **Staying power: Long term lesbian couples**, Naiad Press.

Keating, B., & Brigman, K. (1986): "Baseline information about homosexual fathers". Sociology and social research, 70 (4).

Kentler, H. (1989): **Leihväter: Kinder brauchen Väter.**

Kilhbom, M. (1991): **Socialstyrelsens yttrande över adoptionsansökan**, Individ- och familjeenheten, Socialstyrelsen.

Kirkpatrick, M., Smith, C., & Roy, R. (1981): "Lesbian mothers and their children: A comparative survey". American Journal of Orthopsychiatry, 51 (3).

Kirkpatrick, M. (1982): "Lesbian mother families". Psychiatric Annals, 12 (9).

Kirkpatrick, M. (1987): "Clinical implications of lesbian mother studies". Journal of Homosexuality, 14 (1-2).

Kweskin, S.L., & Cook, A.S. (1982): "Heterosexual and homosexual mothers' self-described sex-role behavior and ideal sex-role behavior in children". Sex Roles, 8 (9).

Leick, N., & Nielsen, J. (1973): **Om lesbiske familier: En undersøgelse.**

Lewin, E. (1981): "Lesbianism and mothershood: Implications for childs custody". Human Organization, 40 (1).

Lewis, S.G. (1979): **Sunday's Women: A Report on Lesbian Life Today**, Beacon Press, Boston.

Lützen, K. (1985): "Den normala onormala kvinnan". Kvinnovetenskaplig tidsskrift, (4).

Lützen Karin (1986): **Hvad hjertet begaerer. Kvinders Kaerlighed til kvinder**, Tiderne Skifter.

Lützen, Karin (1988): **At prøve lykken. 25 Lesbiske Livshistorier**, Tiderne skifter.

Miller, B. (1979): "Gay fathers and their children". The Family Coordinator, 28.

Miller, P. Y. & Fowlkes, M. R. (1980): "Social and Behavioral Constructions of Female Sexuality", Signs: Journal of Women in Culture and Society, 5, 4, 783-800.

Miller, J.A., Jacobsen, R.B., & Bigner, J.J. (1981). The child's environment for lesbians vs. heterosexual mothers: A neglected area of research. Journal of Homosexuality, 7 (1).

Pagelow, M.D. (1980): "heterosexual and Lesbian Single Mothers: A Comparison of Problems, Coping and Solution", Journal of Homosexuality, 5 (3).

Payne, A.T. (1978): "The law and the problem parent: Custody and parental rights of homosexual, mentally retarded, mentally ill and incarcerated parents", Journal of family law, 16 (4).

Pillard, R.C. (1988): "Sexual orientation and mental disorder", Psychiatric Annals, 18 (1).

Pollack, S., & Vaughn, J. (1987). **Politics of the heart.**

Pruett, K.D. (1985): "Oedipal configurations in young father-raised children", Psychoanalytic Study of the Child, 40.

Nordborg, G. (1986): "Rätten att föda". Kvinnovetenskaplig tidskrift, (4).

Nygren, P. (1991): **Socialstyrelsens yttrande över adoptionsansökan.** Individ- och familjeenheten, Socialstyrelsen.

Ross, M.W. (1983): "Societal relationships and gender role in homosexuals: A crosscultural comparison". Journal of sex research, 19 (3).

Schulenburg, J. (1985). **Gay parenting.**

Sheppard, A.T. (1985): "Lesbian Mothers II: Long night's journey into day", Women's rights law reporter, 8 (4).

SOU 1983:42, **Utredning om barn genom insemination**

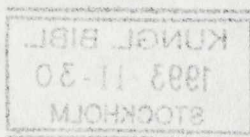
SOU 1984:63. **Utredning om homosexuellas situation i samhället**

Steckel, A. (1987): "The best interests of the child with a lesbian mother." Bulletin of the AAPL, 10 (1).

Strommen, E.F., (1989). "You're a what?": Family member reactions to the disclosure of homosexuality, Journal of Homosexuality, 18 (1-2).

Tuller, N. (1978): "Couples: The hidden sement of the gay world", Journal of Homosexuality, 3 (4).

Uhl, B.A. (1986-1987): "A new issue in foster parenting gay", Journal of family law, 25 (3).

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
 2. Kursplaner för grundskolan. U.
 3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
 - Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
 4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
 5. Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. S.
 6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
 7. Löneskillnader och lönediskriminering.
 - Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
 8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
 9. Postlag. K.
 10. En ny datalag. Ju.
 11. Socialförsäkringsregister. S.
 12. Vårdhögskolor
 - kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. U.
 13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
 14. EG och våra grundlagar. Ju.
 15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
 16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Fi.
 17. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Bilagor. Fi.
 18. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
 19. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
 20. Kommunerna och miljöarbetet. M.
 21. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
 22. Ökat personval. Ju.
 23. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
 24. Kunskapens krona. U.
 25. Utlänningslagen – en partiell översyn. Ku.
 26. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.
 27. Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. Ju.
 28. Miljöbalk. Del 1 och 2. M.
 29. Bankstödsnämnden. Fi.
 30. Företagsreformering av företagsbeskattningen. Del 2. Fi.
 31. Rätten till bistånd inom socialtjänsten. S.
 32. Kommunenas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. S.
 33. Ny anställningsskyddslag. A.
 34. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. Jo.
 35. Förarprovare. K.
 36. Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. Ju.
 37. Lag om totalförsvarsplikt. Fö.
 38. Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. Ju.
 39. Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. S.
 40. En gräns för filmcensuren. Ku.
 41. Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. Ju.
 42. Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. Fi.
 43. Försvarets högskolor. Fö.
 44. Politik mot arbetslöshet. A.
 45. Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. Fi.
 46. Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis räddning. C.
 47. Vissa kyrkofrågor. C.
 48. Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. C.
 49. Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. C.
 50. Ett år med betalningsansvar. S.
 51. Serveringsbestämmelser. S.
 52. Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna. M.
 53. Ersättning vid arbetslöshet. A.
 54. Kostnadsutjämning mellan kommuner. Fi.
 55. Utvisning på grund av brott. Ku.
 56. Det allmännas skadeståndsansvar. Ju.
 57. Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. UD.
 58. Beskattning av fastigheter, del I
 - Schablonintäkt eller fastighetsskatt? Fi.
 59. Effektivare ledning i statliga myndigheter. Fi.
 60. Ny marknadsföringslag. C.
 61. Polisens rättsliga befogenheter. Ju.
 62. Överföring av HIV-smitta genom läkemedlet Preconativ. S.
 63. Rättssäkerheten vid beskattningen. Fi.
 64. Person och parti – Studier i anslutning till Personvalskommitténs betänkande Ökat personval (SOU 1993:21). Ju.
 65. Frågor för folkbildningen. U.
 66. Handlingsplan mot buller.
 - Handlingsplan mot buller. Bilagedel. M.
 67. Lag om införande av miljöbalken. M.
 68. Slutförvaring av använt kärnbränsle – KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. M.
 69. Elkonkurrens med nätmonopol. N.
-

Kronologisk förteckning

69. Revisorerna och EG. N.
70. Strategi för småföretagsutveckling. N.
71. Organisationernas bidrag. C.
72. Att inhämta synpunkter från medborgarna – Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. C.
73. Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. C.
74. Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. C.
75. Vissa mervärdeskattefrågor II, – offentlig verksamhet m.m. Fi.
76. Verkställighet av fängelsestraff. Ju.
77. Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. C.
78. Miljöskadeförsäkringen i framtiden. M.
79. Handel och miljö – mot en hållbar spelplan. M.
80. Statsförvaltningen och EG. Ju.
81. Översyn av arbetsmiljölagen. A.
82. Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt. S.
83. Statistik och integritet, del 1 – Skydd för uppgifter till den statliga statistiken m.m. Fi.
84. Innovationer för Sverige. N.
85. Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier. U.
86. Amningsvänliga sjukhus – för att skydda, stödja och främja amning. S.
87. Beredskapslagring av olja. N.
88. Produktsäkerhetslagen och EG. C.
89. Massflykt till Sverige av asyl- och hjälpsökande. Fö.
90. Lokal demokrati i utveckling. C.
91. Socialtjänstens roll i samhällsplanering och samhällsarbete. – En kunskapsöversikt och ett diskussionsunderlag. S.
92. Den centrala polisorganisationen. Ju.
93. Vårdens svåra val. S.
94. Anpassad kontroll av byggandet. M.
95. Ansvars- och uppgiftsfördelning inom det civila försvaret. Fö.
96. Förändringar i lönegarantisystemet. A.
97. Västsverige och Skåne – regioner i förändring. C.
98. Partnerskap. Ju.

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personval. [21]
Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. [26]
Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. [35]
Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. [37]
Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. [40]
Det allmännas skadeståndsansvar. [55]
Polisens rättsliga befogenheter. [60]
Person och parti – Studier i anslutning till Personvalskommitténs betänkande
Ökat personval (SOU 1993:21). [63]
Verkställighet av fängelsestraff. [76]
Statsförvaltningen och EG. [80]
Den centrala polisorganisationen. [92]
Partnerskap. [98]

Utrikesdepartementet

Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]
Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. [56]

Försvarsdepartementet

Lag om totalförsvarspflicht. [36]
Försvarets högskolor. [42]
Massflykt till Sverige av asyl- och hjälpsökande. [89]
Ansvars- och uppgiftsfördelning inom det civila försvaret. [95]

Socialdepartementet

Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]
Rätten till bistånd inom socialtjänsten. [30]
Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. [31]
Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. [38]
Ett år med betalningsansvar. [49]
Serveringsbestämmelser. [50]
Överföring av HIV-smitta genom läkemedlet Preconativ. [61]
Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt. [82]
Amningsvänliga sjukhus – för att skydda, stödja och främja amning. [86]

Socialtjänstens roll i samhällsplanering och samhällsarbete. – En kunskapsöversikt och ett diskussionsunderlag. [91]
Världens svåra val. [93]

Kommunikationsdepartementet

Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]
Förarprövare. [34]

Finansdepartementet

Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]
Bankstödsnämnden. [28]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. [29]
Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. [41]
Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. [44]
Kostnadsutjämning mellan kommuner. [53]
Beskattning av fastigheter, del I
– Schablonintäkt eller fastighetsskatt? [57]
Effektivare ledning i statliga myndigheter. [58]
Rättssäkerheten vid beskattningen. [62]
Vissa mervärdeskattefrågor II, – offentlig verksamhet m.m. [75]
Statistik och integritet, del 1 – Skydd för uppgifter till den statliga statistiken m.m. [83]

Utbildningsdepartementet

Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]
Frågor för folkbildningen. [64]
Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier. [85]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. [33]

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny anställningsskyddslag. [32]
Politik mot arbetslöshet. [43]
Ersättning vid arbetslöshet. [53]
Översyn av arbetsmiljölagen. [81]
Förändringar i lönegarantisystemet. [96]

Kulturdepartementet

Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ågandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen – en partiell översyn. [24]
En gräns för filmcensuren. [39]
Utvisning på grund av brott. [54]

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]
Elkonkurrens med nätmonopol. [68]
Revisorerna och EG. [69]
Strategi för småföretagsutveckling. [70]
Innovationer för Sverige. [84]
Beredskapslagring av olja. [87]

Civildepartementet

Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis rädning. [45]
Vissa kyrkofrågor. [46]
Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. [47]
Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. [48]
Ny marknadsföringslag. [59]
Organisationernas bidrag. [71]
Att inhämta synpunkter från medborgarna – Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. [72]
Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. [73]
Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. [74]
Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. [77]
Produktsäkerhetslagen och EG. [88]
Lokal demokrati i utveckling. [90]
Västsverige och Skåne – regioner i förändring. [97]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]
Kommunerna och miljöarbetet. [19]
Miljöbalk. Del 1 och 2. [27]
Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna. [51]
Handlingsplan mot buller.
Handlingsplan mot buller. Bilagedel. [65]
Lag om införande av miljöbalken. [66]
Slutförvaring av använt kärnbränsle – KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. [67]
Miljöskadeförsäkringen i framtiden. [78]
Handel och miljö – mot en hållbar spelplan. [79]
Anpassad kontroll av byggandet. [94]